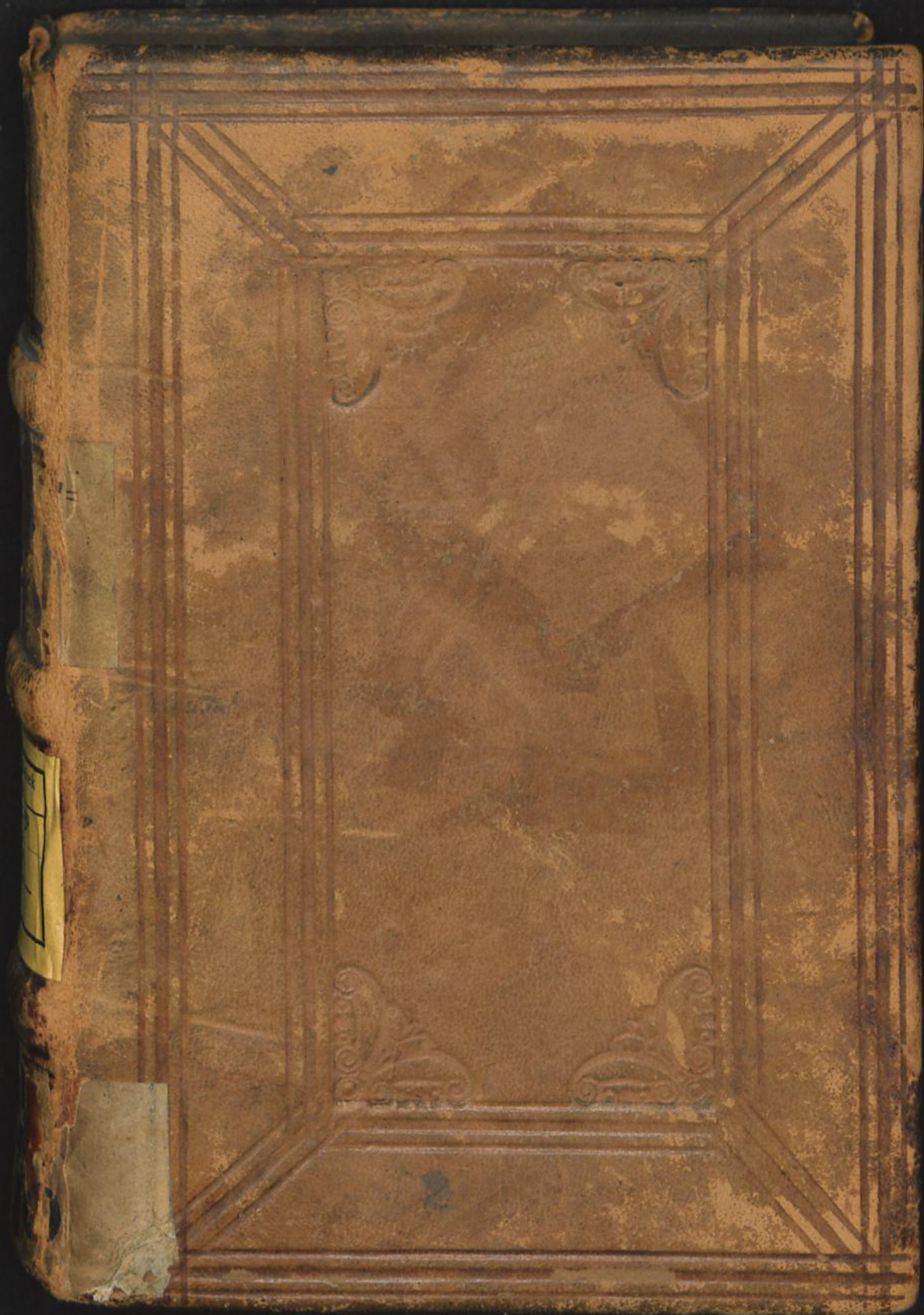

1502
2
i 40 7.

**De pestilentia Anni pntis
et ei⁹ cura: Ad illustrissimū**

Principem et dñm/dñm Fredericum Sacri Imperij
Electorem/Ducem Saxonie &c. Cum quibusdam du
bys et digressionibus sine quibus cura non perficitur/
Primij viri Johānis Vochs de Colonia/Artium et
medicīne Doctoris acuratissimi feliciter Incipit.

1. The first part of the book is a preface by the author, in which he explains the purpose of the work and the scope of the inquiry.

Illustrissimo Principi & do

mino / dño Frederico Sacri Imperij electori / Duci Sa
ronie / Lantgrauio Thuringie Marchioni Misne. Jo
hannes Vochs de Colonia Artium et medicine Doctor
fidelitatem et subiectionem dicit.

Scripturū me Princeps illustrissime de mor
bo instanti pestilentie Id me primū ad scri
bendam compulit: error illorū qui id ausu
quodā temerario aggressi sunt: psumentes
docere qđ nec ipi quidē didicerunt. De qua quidez au
dacia non satis amirari valeo. Qui in ignoto morbo
pni p̄cipitesq; sunt ceca dare remedia: quorū causas
quidē ipsi nunq; olfecerūt. Cura em̄ cuiusq; morbi di
gnotionē & p̄nosticationem sequit̄. vt Galienus in lris
in locis. Tantū em̄ medicus recte curat q̄ntū recte co
gnoscat Om̄is em̄ pestilentia in sui principio etiā ex p̄o
medico ignota q; dei oīpotentis est flagellū / qui dixit.
Percutia te & pplm tuū peste Exodi. v. et Leuitici. xxvi
Mittam pestilentia in medio vestri. Et Tūeri. xiiij. Et
Deutrono. xxviiij. Quare si quis pestilentia a pestilentia
in nullo differre estimat / credit deū nō posse flagellare
Qm̄ si oīm vna esset ratio et causa / et p̄ns vna oīm
esset cura. Jam p̄neri pestilentias deriderent / et curas
infallibiles vetule et barbitonsores scirent / qui vt bolū
germanicū in defectū armeni darent / aut tyriacam ex
vasis samijs si nō ex vitreis aut argenteis p̄pinarent
In cibis acetosa ministrarēt fumigia multa facerent
vsu et exercitatioe longa edocti. Sz hec oīa vana sunt
licz aliqñ casualiter conferant plus in vno q̄z in alio.
Et in vna etiā contrata et ciuitate qđam citius & me
lius opatur remediū vnū q̄z in alia. Qm̄ loci p̄ticula
res ciuitatū et p̄uinciarū p̄prietates habent ex aquis /
ex montibus et mineris / et ex ventis illic flantibus / ex

planicie/profunditate et altitudine quare pelines sunt
et disponunt inhabitatores ad has et illas egritudines.
Pestilentias aut licet viderim multas et practicauerim
serme ad annos .xl. nunquam in his singulare remedium
inuenire potui quod omnibus eque conducere. quia cuncta dei
opa sunt difficilia/nec potest ea homo faciliter explicare.
Quod aut pestis a peste differat his argumentis constat
Legimus fuisse pestilentias in quibus homines in obliu-
ionem tantam ducti sunt ut etiam obliuiscerent nomen sui.
sicut recitat Galienus. iij. de acciden. et morbo. Et pe-
stilentias fuisse scimus in quibus solum venatores et qui
magno exercitio utebantur saluabantur Legimus et fuisse
pestilentias in quibus tantum tyriaca preseruabat insectos et
nulla alia medicina. Legimus in quibus bezeartica cum
cordialibus commixta preseruabant laborantes sicut reci-
tat Guido de cauillaco de egritudinibus pectoris.
Quare hodie inoleuit usus apud medicos ut Electum
liberantis et alia bezeartica cum cordialibus admixta da-
rent/licet non semper/imo rarerent conferant. quia ut dictum est
supra/causam morbi ignorant. Et habita iam causa
adhuc vacillans cura erit propter tempus breue et acutum
medico non prestans inducias recte operandi. His rationibus
ductus/causas huius pestilentie de Anno pontificatus Milles-
simoquingentesimo septimo. una cum eius preservatione et
cura ponam/et secundum ordinem persequar cum quibusdam
dubijs et digressionibus annexis/que etiam medicis igno-
ta sunt/et propter incuriam et negligentiam obmissa.
Has igitur lucubrationes meas tibi Illustrissimo principi
et domino meo Fridrico dicatas mitto/non falleratis aut
fucatis vobis/sed ieiunis et sine aliquo ornatu dicendi
copia. Nequit enim satis expoliri quod nimium acceleratur.
Non homini mitto in preiudicium perdocti et illustris domini
Martini Mellerstat In theorica medicine viri excel-
lentissimi/sed potius ut vir tantus a me discussa et agi-

tata examinet. Examinata quid nobilissimo Principi
nostro cōducatur. Te autē elegi vnicū asilū virorū studio
sorū/ vt tanto principi dicata orō in auribus multorū
resplendeat. Nemo enī inter principes germanie vt pa
ce aliorū dixerim: te bonis artibus ancillit. Nemo est
qui tot tantisq; nature dotibus virtutibusq; inumeris
decoretur. Nec enī rabidus furor: occidendi te illustrio
rem/ sed summa beniuolentia nobilitatem pcomitans
te clariore reddiderunt. Nec pompa aut cupido domi
nandi/ sed desiderii multa cognoscendi / et qui tincto
polles ingemo iure Illustrissim⁹ dici vales. O ter qua
terq; beati subditi/ qui subiecto tāto pncipi salute pace
et felici vita ducitis dies vestros. Non enī michi data
est tanta dicendi facultas/ nec breuitas tpsis admittit/
vt amplissimas oēs tuas vtutes breui phemio possim
cōplecti. Summa igit beniuolentia tua grato animo
suscipiat has meas lucubratiūculas. In quibus discu
ciūtur priorū placita et castigātur errata quos etiā do
ctos inscia turba existimat. Nolo etiā mordere ab inui
dis et detractoribus qui de grāmuffa et latinitate sua
lingua verius gothica certāt. si vel celeritate relatiū nō
cōcordat cum suo antecedente. Sepius etiā si insolitum
eloquiū emittam; dū aliud cogito et e vestigio alia sub
sequūtur put in buccā se fert orō: grāmatica enī medi
cine subiecta est et nō ecōuerso. Nec lumina nostra his
ineptijs vsi sunt/ qui vel greca vel arabica lingua illu
strissimū habiti sunt. breuitas etiā tpsis emendationis
morā nō prestat quin celeriter stampis et impssoribus
incastrigata misimus. Sepe aliqd verbū cupiens mu
tare relinquo. Iuditiū vires destituūtq; meū. Sepe pi
get quid enī dubitem tibi vera fateri. Corrigere: et lōgi
ferre laboris onus. Castiget ex his medicus et doctor
egregius tuus castiganda/ supflua resacet et diminuta
suppleat. Hac enī via gradiemur simul in domū prin

capis cum consensu/Ne dissensio nostra Illustrissimo
principi nostro noceat/et saluti publice detrimentū af-
ferat. Nichil em̄ his scriptis meis efficere cupio/nisi er-
rorem scribentū de re ista dephendere volo. Qui agge-
rant et cumulant receptā supra receptā/et disputant de
re ignota sicut ceci de colore/et pcedunt sine cognitiōe
causē ad practicā sicut asinus ad cenā/et sicut carens
ponā ad obiectum ponē Impossibile est em̄ ex igno-
tis puenire ad nota/ Nec est possibile remoueri egritis
dinē remanente adhuc causa faciente eam. Quare ad
pestilentie huius anni causam nunc pperemus.

Capitulum Primum de cau-

sa primitiua Pestilentie.

Et Genesi legimus Videns deus q multa ma-
litia hoim esset in terra/et cūcta cogitatio cordis
intēta esset ad malū oī tpe:penituit eū q hoim fecisset
in terra/quare dixit Non pmanebit spūs meus in ho-
mine in eternū. q caro est / eruntq dies illius centū vi-
ginti annorū. En ppter pctā abbreviati sunt dies hois
siue referre velis tempus hoc ad penitentiā/siue ad eta-
tem homis nō refert. Ego ad tēpus vite homis refero
etia si aliqui hunc numerū etate sua excesserint nichil
obstat/nec pntis est speculatiōis. Sufficit demonstrasse
pctā esse principiū irritādi creatorem. Qui ppter pctā
transgressionis pthoplasti creamur filij ire/qre et ca-
ro moritur et incineratur. Maledictiōes viri mulieris
serpentis ⁊ terre subsequūtur/ ⁊ ex pctis sunt. Deus aut
huic pctō obuiare volens: eū angelus supbie caderet
p̄sumptione: hoim de limo terre formauit vt saltem
originis sue memoriā haberet: ipm hoim de vilissimo
luto formauit ad ymaginē et similitudinē suā/qd quides
humanus intellectus vix capere potest: vt lutū siue li-

teu vas deferre debet et ppetuari possit cum ymagine
eternitatis dei. Eternitas em dei hominis est ymago et
filitudo. hoc em habz hō de humo et latu illud defor-
me ut sit eternū immortale/qui creatus ē in angeli su-
perbie locū/licz ppter pctm ptm incinerat et humiliat
qui simile voluit esse dijs/ptm reseruatur interior ille
homo. Quia opa dei pfecta sunt/nec iterantur aut de-
struuntur/licz pmutantur. Quare post tm facinus Ade
et primorū parentū voluit humiliare hoiem multis de-
fectibus et erūpnis implevit eum. Concipit homo ve-
bunt/educitur in pctis in lucem/flendo nascitur/ma-
nibus pedibusqz deuinctis. Obstetrice eget miseria ho-
minis/cetera vtro aiantia suapte natura nati nouiter
incedūt. Nulli aiantium tāta imbecillitas ortus/nulli
vita fragilioz/vni huic aiantium luctus ē datus. Mu-
liorem aut multipliciter humiliavit animal superbū/que
solo extinctu lucernarum odore abortit. Solū animal
menstruale mulier quo profluvio nichil vilius/nichil
abiecius/quod toxico vix aliquid simile. Multa et infi-
nita mala a se gignit mulier supbum animal: quod dijs
simile esse voluit. nōnunqz informem carnem concipit
qd a medicis mola appellatur. Sepe ranas serpentes
et alia venenosa pturit. Solus homo post longum et
diuturnum tempus gressum capit/et post tempus lon-
gum sermone utitur/vsu et exercitatioe discit donec co-
medat/successu tēporis de ligno scientie boni et mali.
Same moreret homo nisi cibaria ad os geniti admo-
uerent. Infantie ani sensu rōnis carent Senectus eius
erūpnis plena est/et ut satiricus ille. Sed qz continuis
et quantis longa senectus plena malis Tot morbi/tot
cure/tot molestie/nunc calidatis/nunc frigoris/die a
muscis/noctu a pulicibus molestatur. Nichil cōstans
nichil tutum/nichil diuturnū est homi. Iheu dementia
nostra/Quid supbum? Quid fortie bonis extollimur.

Quid corporis viribus et etate fidimus / Quid senectā no-
bis diuturnam pmittimus Cū ipa mors ubiq; etiā in-
lectulo nos agitat. Et ipse paterfamilias de villicatiōe
nostra ratiōz hora qua nō sperabimus poposcer. Abi-
gite igit pompas vestras o miseri purpura bissum et
cocciū indumenta regū sunt. S; q; germania lege caret
oia ista cōfusa sunt et sine ordine Jam rusticus tympo-
ra purpureis tentat velare tiaris Ignobilis ciuis et in-
ferioris sortis homo serico intextus graditur Comita-
tus vno vel duobus vbi vestis tanta magnū appa-
ratum clientulorū erigeret. S; reuera incessus et indumē-
tum hoīem iudicant. Nec em̄ pauo aut stellio tot colo-
ribus depingit / qd hoīs nunc discolor vestis qd quon-
dam fistulatores et abiecti deferebāt / nunc ciuitatū re-
ctores in vestitu futili et stulta nō erubescēt. Resipiscite
miseri / sunt qui censores sunt morū vestrorū et a qbus
deridemini. S; hec de pompa. ¶ De iusticia germano-
rum nūc nobis sermo est. O paup dic michi quo iudi-
ce cōuenies princepez comitē aut baronē / aut q minus
est armigerū noīe strennuū Sunt apud principem qui
illi fauent / et tu foras ibis. Nichil ei de ecclīasticis cen-
suris quid igit facies Rūdebis aut apud romanorum
regem / aut apud sedem aplicam iusticia michi nō de-
negabit. S; denegatis expensis et sumptibus quid fa-
ciet. Si vim vi repellere voluerit et vitā ad sortem po-
nere / Nōne vitā vna cum substātia nōnunq; perdet.
Reuera longe preclarior iusticia est apud thurcos qz
apud almanos / Et longe francia antecedit nos iudi-
tio in suo plamento. Quid ipse leges nostre cauterizate
et condempnate / que libertati oppugnant / et auferunt
ab orphanis viduis et pauperibus qd ipi multis peri-
culis quesierant. An in cathalogo sanctorū reponi de-
beat legis conditor. S. que lex in moribus semper fa-
net superioribus aut principibus sub quibus degunt /

7
S; lex ip̄a mutat ne loquar nullas em̄ iusticie locus est
apud nos/nisi quēadmoduz ille Anacarses qui leges
Aranearū telis compabat.nam in debilibus ⁊ miseris
vires suas ostentat. Et iuxta vatis preconium Nō me-
tuens leges : sed cedit viribus equū Victa q; pugnaci
iura sub ense iacent. Ecclesiastica aut̄ censura multos
fouet qui nō ingrediuntur/et alios non sinūt ingredi.
Sunt qui archidiaconatus habent nō in emendatiōez
subditorū/sed in spem multorū excessuū. Qui lites cau-
sasq; litiū a sepibus (vt dici solet) decidunt/Sigillas
vendūt maiori p̄tio quo possunt cōmissario aliq̄ apto
qui extorqueri valeat a miseris Qui famelici om̄i inge-
nio quo possunt extirpant vt dicunt pecuniā a barba-
ris/Mendacia fingunt/q; plurima adulteria fornicā-
tiones et rixas in subditos confingunt. Quibus vicijs
ip̄e plenus est:vt ip̄ius vtat verbis qui dixit Monstrū
nulla virtute redemptū A vicijs eger : sola q; libidine
fortis. S; quid queso de vita ⁊ honestate clericorū:que
electio in militibus xp̄i qui scandalizant pusillos/ ⁊ ab-
ducant pueris suis moribus in gehennā. De compa-
rtione beneficiorū/de pluralitate eorū caueat sibi cleri-
cus ne spine tante suffocent/nemo sibi blandiat Sed
potius vox illa de celo tonantis hos terreat quē audi-
ta est dū Constantinus impator ditaret eccliam. Ho-
die vox inquit venenū spargitur p eccliam. Verus ser-
mo illius qui dixit Diues om̄is aut iniquus aut iniqui
heres. Vbiq; aut̄ terra legit̄ et habitator terre:priora
et media et extrema tractemus/et liquido scripturarū
regula poterit cōprobari Semp habitatores terre pec-
catores appellari. De quibus in Apocalipsi. De habi-
tatoribus terre. Nunc vero clerus ardet auaricia ⁊ cō-
tra pecunias disputantes auro sinū expandit/nichilq;
eis satis est. Et illud qđ de Megarensibus dicitur iure
miseris clericis coaptari potest Edificant quasi semp

victuri: viuunt quasi altera die morituri. Gloria epi est
paupm opibus puidere Ignominia omniū sacerdo-
rum est pprijs studere diuicijs. Iheronimus ad nepo-
cianū de vita clericorū. Sz quid de fornicatiōe cleri qui
ad instar fornicatiōis israhel diuariant pedes suos.
Adulteriū apud clerū p gloria cōputatur. Vbi nūc lex
iulia. domis. O patientissime deus/clerum et sal terre
pfice ne salita putrescāt. Lectio scripturarū gla cleri est
quā qui abicit aut negligit in vicijs pmanebit.

Nunc de homicidijs parū. A tpe Frederici Impatoris
et ducis Karoli Burgundie: quot martirizati inter xpī-
anos quorū noīa nō celebrat ecclesia. O furor ille mar-
cialis nō in thurcos aut crucis xpī inimicos/ sed in xpī-
anos. nū iure qrtadecima persecutio xpianorū dici pōt
Brabantia Gelria/ cetereqz nationes basse germanie:
Rhenen Helnetij Dithmartia Frisia/ et nūc stagnales
ciuitates nō ab infidelibus sed heu a xpianis princip-
bus depopulāt et trucidant. Sz pfecto nulla causa po-
tior qz supbia ciuiū/ qui cū ciues esse deberent: habitū
principes volunt videri. Deos egiptiorū colimus Jo-
gem Saturnū et mutis creaturis principatū et dñum
pſtamus. Nemo est qui phitonicos aut sortilegas pse-
quitur/ quare cōtritio semp et infelicitas in vīs nostris
Iuramenta nō ponderantur/ sabbata in tabernis scī-
ficantur/ et pctā sup pctā adicimus. Quare dicit nobis
deus Sup quo pctuam vos vltra addentes puarica-
tionē. Nichil est qđ deo magis displicet qz diffidentie
pctm et recedere ab ipō creatore oīm et diuinatiōibus
aurem pſtare. Nichil est qđ deo magis displicet qz su-
perbie pctm. Quare hūiliauit nos deus morbo illo frā-
cie morbo despecto/ et dies nostros iterū abbreviauit
hoc morbo/ et pestilentias imittit cecas/ et reuera peri-
bunt subitaneae homies: nisi cōuersi fuerint ab iniqui-
tate. qz manus dñi extenta in filios rebellionis et super

bie. quia corrupta est via vniuerse carnis.

Capitulum Secundum de causa

primitiua stellarum.

Non dubito Illustris princeps quin egiptij et diuinatores expectabunt Cui vim virtutemque superiorum traditurus sum pntis mortalitatis Ipi enim primitiuam causam ponunt in coniunctione aut quadam triplicitate superiorum planetarum Saturni Iouis/ aut Martis et Iouis/ et potissime si talis aspectus fiat in signo calido et humido. Et mouent ipsi rationibus. quod indies effectus in his inferioribus ex constellationibus videntur. Videmus enim magnetem trahi a polo arctico/ Videmus fluxum et refluxum maris fore ab ortu lune/ et cum puenit luna ad medium celi incipit descendere etc. Videmus etiam omne humidum augeri in augmento lune aqua cerebrum et medullas/ decrescente vero decrescere. Hinc serenitates pluuie ventus nubes et alie impressiones aeris deriuantur prout disciplina astrologica cotidie licet incerte pronosticat. Vides mutationes egrotantium interlunio et mutatione lune. Crises et morbos qui ceticis mouentur terminari secundum cursum lune propter quod tacuimus in principio libri dietarum. Homo inquit afficitur in pluribus dispositionibus lune: que omnia nullus compos mentis negare potest. Sed reuera opte admirari in sapientia creatoris et aliquid de materia ista libet commemorari. De qua habundante in li. de erroribus medicorum digressio feci. Aristoteles autem li. de celo. et mundo multis argumentis probat celum non habere quicquam ex his peregrinis impressionibus que in elementis. Et probat ibi non esse graue aut leue propter saluare perpetuitatem motus celi. Coactus est etiam multa talia ponere. Nos ab eodem quereamus quod idem saluaret perpetuum motum Ruli Rheni Danubij/ ceterorumque elementarium fluminum. quid illos mouet/ et quod ad ma-

re influunt et mare nō redundat. Vt si et rector ille qui
dominiū celi et mundi gerit conclusisset mare. De quo
scriptura dicit Conclusi mare portis et diri hucusq; ve
nies et in te cōminuentur fluctus tui. Videmus t nos
p specula cōburentia stupam incendi et cartas / vidi et
ego a sole educi ignē ab vinali pleno aqua. In pūcto
quodā parū distante ab vinali p radios solares linee
ppendicularis / qd nullo mō fieret nisi corpa illa habe
rent aliquid elemētī / aut aliquid qd afflaretur elemen
tis. sicut lapis molaris t tofus et lapis pirites cum sa
phiro smaragdo et iacinto / cōuenientias et conformi
tates hnt in spē lapidū / sed puritate materie longe di
stant. Ita puritas magna et maior est in supioribus /
conformitates tñ habent cū istis elemētis inferioribus
et que vicinātur elementis : quare mota movent t ele
menta t elemētata. Elementis enī manentibus sm di
spōsitionē suam nichil generat ex eis. vt recitat Phūs
in multis. Causa igit generatiōis et corruptiōis est p
motū elementorū et que vicinātur eis / et nō per stellas
erraticas siue p signa fixa que certo tpe oriunt et certo
tpe occultantur. Cū omīa talia sint entia muta sine mo
tū pprio sed movent in spheris suis. non igitur regūt
aut dominiū habent pāpue sup liberū arbitriū regit
quidē ipse nō regitur / et habet potius qz habetur. Vt
ad illū si egrotat manus valet puenire medicorū non
herbarū succis si deficit repatur. Quō igitur ad illum
Astrologus psumit ascendere. quē deus nō habet nec
habere pōt. Iudei inquiūt hoc anno hoc t hoc attēpta
re psumūt. De qua dementia sacrarū lrarū interpres
habunde dixerunt. Astrologus aut de mutatiōe aeris
de serenitate pluuiā quādā cōiectura cōfusa piecturare
pōt. Certitudinaliter aut et sm veritate pūcti nūqz
qz ad pauca respicientes de facili fallaciter enūciant.

Ratione aut̃ diuersitatis ortus et occasus signorū regi-
onis/et ppter variatōz circuli orizonis in relatiōe ad
centrū loci generatiōis rerū non pōt etia3 mīma deter-
minare de aere. Et q̃ nō p̃t minora sine scrupulo erro-
ris quō poterit maiora/que sunt de caristia/annona/
egritudinibus/pace/bello/de statu regnorum. Contra
quos sacre littere apte fulmināt. Faxit deus ne malitia
diffidentie nosire/qui cū xp̃iani esse volumus/dijs egi-
ptiorū ip̃m iritemus. Et nō graditur pestilentia ista
ultra diffidentie filios/qui istos diuinatores imitati
sunt et crediderūt practiciis et dijs eorū. Nostra ciuitas
legittima pestilentia laborauit ante lustrū que diuina-
tores nō admittit Saxonia Thuringia Misna Fran-
conia/cetereq3 nationes/que coluerūt egiptiorū deos
ceca. quadā ⁊ notha pestilentia depopulantur/videāt
rectores et speculatores quos deus posuit. Insurgent
contra me diuinatores dicentes. Si astrologiā ab arti-
bus tollis/ser dūtaxat liberales ponis. videant ip̃i ne
liberalem et nobilissimā illam disciplinā cum illibera-
libus et nothis disciplinis cōmisceant / et veritas que
de libera nasci deberet ab ancilla ⁊ adultera nascatur
Nam si cū Astrolabio detegis res occultas aut furtū/
partus adulterinus est. Si in cogendis spiritibus ma-
lignis cupis adiuuari a Saturno et Marte/nothus
est ptus tuus. Si in amore alicuius mulieris ymaginē
fabrices ascendente horoscopo tercia facie Thauri aut
Gemini in ere optimo/subhumādo aut fumigando
ymaginē odoriferis/ab ip̃o deo viuentē recedis. Hec ⁊
alia multa interseris et cōmises cū nobilissima disci-
plina astrologica/que nō sunt orta de libera sed d̃ an-
cilla/et sunt a xp̃iano homī vitanda. Sicuti et futura
nō sunt aliquomodo p̃nosticāda/nisi vniuersitatibus
et principibus magnis sunt talia occulte tradenda: et
nō vulgo: ppter causas quas modo taceo. Ip̃i aut̃ dñi

et rectores si hos admittunt deo odibiles reddunt: nunquam
discedet flagellum ab eis/ sed depauperantur et infelicitas
in vis eorum erit. Quorum consilia deridens deus ait Susci-
taui ab aquilone et veniet ab ortu solis. Et sapiens Co-
gitantes mortaliu timide et incerte prudentie nostre Et
difficile estimamus que in terra sunt et que in prospectu sunt
inuenimus cum labore/ que in celis sunt alit quis investi-
gavit. Sapientia. ix. et iterum Sta cum incantationibus tuis de-
fecisti in multitudie consiliorum tuorum. Exorbitant igit astro-
logi: et alios exorbitare faciunt: et diffidentie filios nu-
trunt. Deus omnipotens rector omnium et motor vniuersorum: ob
id amplius non inuocat Gradimur sicut gentes que non
nouerunt deum/ que primitiua causa huius cece et abigue
mortalitatis est a stellis. quia creaturam proponimus creatori
Auferat a nobis diffidentie peccatum Humiliemus nos sub
potenti manu. feramus lanam et vestimenta patrum nostro-
rum. Inuocemus patrem omnium: scio ego non diffido: mutabit
ipse nobiscum sententiam sicut cum Nininitis. Et tamen de stellis

Capitulum Tertium de causa

primitiua quantum spectat ad medicum.

Parens omnium Ippo. Galienus fidelis interpretas Ra-
sis ille poenus Auicenna princeps arabum Con-
stantinus Haly Isaac et cuncti illustres ultra aerem non
posuerunt causas aliquam de primitiuis/ Lege Galienum
de causis peccatarticiis/ et considera litteras omnes si quid oppo-
situm inuenies quod opinioni tue astipuletur. Nam si in eo
libro non inuenies ultra aere. Quid tatas aut palpitans
in meridie Idem super illa pericula pronosticorum Est enim quod-
dam celeste inquit Audacter dico et non temere quod Ippo.
nichil intellexit per rem illam celestem nisi aerem nos conti-
nentem/ et multis rationibus dictum suum approbat. Quid
ergo dicet nobis inutilis astrologus. num vidit in visione
sua melancolica libri aliquem Ippo. differetis oppositum/ et

qđ Galienus grecus medicorū princeps nō vidit in gre
cia hoc astrologus noster inuenit in Dacia aut Saxo
nia/vbi medicorū illustrū fuit copia/rota retrograda
sicut recitat Cōsiliator dñā. i. 67. Allegabit michi me
dicus velit nolit. Astrologiā non ignorabit Michi dic
queso quā astrologiā putas supiorem vel inferiorem/
Si supiorem dicis in deuiō es/ quia nec medicinā vna
cū astrologia tua possidebis. Si inferiōrē/ iam cōclusa
est tibi via/ nec eā assequeris donec sol et luna i vno re
digatur corpe. Sed scio allegabis michi illud Galieni
iij. de creticis. vbi dicit Redeo ad rem que nō perijt/ et
est res quā inuenerunt astrologi egiptij. Et est q̄ luna
p̄cat sup̄ dies qualiter erit dispō hoīs in eius egritudine
et sanitate/ qđ ē q̄ si applicent lune quedā stelle egles
ex erraticis: et sunt ille que noiant fortuna erūt illi dies
hoīs cōuenientes et eō et c. Et si tu consideras deā Ga
lieni nō pbat aut inducit nos ad astrologiā/ s̄ ironice
exemplificat cū expimentis egiptiorū. sicut exemplificat
Ipo. et ip̄e Galienus p̄mo regimīs acutorū de arte au
guradi. Nam aues q̄s viderint in sinistra ptem volare
malū/ q̄s vō in dextra bonū p̄sagiū indicant augures
Nam si deā Galieni attēdis. iij. de cre. p̄riant op̄ionib⁹
astrologie vbi dicit Verūtū phī nedū astronomi cōue
niūt sup̄ hoc q̄ regimē h⁹ mōdi et ordo ē p̄ stellas Optes
ergo vt nō recipiat desipiētia eius q̄ desipit i hoc capto
neq̄ cogat q̄ refugit ab ea cōsiderare in ip̄a. Materia
aut multa vel modica benigna vel maligna virtus/ et
debilitas vtutis sunt ex his que bñ vel male termināt
morbu et nō stelle. vtus em̄ ē que facit crisim in egritu
dinib⁹ et nō fit cris in hora sua nisi qñ hūores que sunt
in corpe iaz sunt maturi. iij. de die. cre. ca. viij. Nam si stel
le fortunate bñ terminaret in cūctis pestilētis et furios
morbis duraret et starct ille mal⁹ influxus. Carbūculi
etiā scācie dñi⁹ durātes malā hñt stellatōz p̄m illos

Sed me autem habet collosam et bituminosam materiam
quare cum difficultate eradicatur: nisi medicus fuerit in
genosus. Sed his missis fantasys ad rem necessariam
peruenimus Satis constat quod omnis forma educitur de potentia
sue materie et non alterius. Et carentia materie est causa
potissima ut non generetur res licet agens sit vigorosum
Et si materia fuerit inobediens et indisposita impedi-
tur motus ad formam. Forme igitur egritudinum non sunt
a celesti influxu simpliciter sed a materia disposita tali. Ma-
teria autem qua constat corpus humanum vegetatur et nutri-
tur: sunt humores spiritus. Humores autem alimento congruo
generantur et augmentantur. Spiritus ab humoribus et a
sanguine educitur/ab aere puro euentatur et depuratur
Non enim a stellis vegetatur aut conservatur aial/ sed ab ali-
mento. Tam diu enim vivimus quam diu nutrimur. Propter
enim omnis primitiva causa pestilentie sit ab aere corrupto
vel ab aqua/ aut ab alimento corrupto/ aut ab his qui
spiritum et humores in putredinem convertunt: sicut fetor ca-
davera corrupta aut aqua corrupta/ et timor et ymagina-
tio fortis corrumpens humores et sanguinem. Quaecumque enim
ex sui natura ad generandum eius referuntur hec causas vo-
cant omnes homines ut Galienus in li. de causis peccatorum.
His pre-suppositis queritur que sit primitiva causa in-
stantis morbi qui est Anno domini 1406. et 7. Dico quod non
est ex corruptione aeris aliquomodo Nos inquit Galienus
invenimus omnem egritudinem que ex mutatione aeris acci-
derunt in estate aut in autumno multotiens fieri crasis
vno modo. ij. de diebus creti. ca. vi. Satis etiam fuit evenerat
estas precedens/ et satis rectificatus per chouscaciones et
fulmina plurima. quare nec pestilentia ista circuit more
mortalitatis superiorum/ sed quadam dispositione corporum gra-
ditur de homine ad hominem. Et ita ferme cuncti homines sunt
dispositi ut vix de salute hominis sit spes manente causa
huius pestis: nisi ille renovaverit qui solus sanat bene-

dictus in secula Amen. Sed vnde dispositio homini cō-
tingat nō inutiliter queri possz. Dico q̄ inundantia aq̄-
rum hoc anno et supioribus tribus annis facta/natur-
ram et essentiam aque intoricauit et corrupit adeo : vt
et semina illa humectata pernitiōsa sint. Non solum se-
mina: verū fructus/radices/animalia/et omnia in ter-
ris degentia sunt corrupta per eam. p̄cipue autē anias-
lia gulosa luto et sceno vinentia ob id pestifera sunt.
Aqua em̄ si exuberat subtiliores partes terre secum eli-
quat et colatur aqua per terrā sicut lixiuū per cineres.
Nemo em̄ bona vel aduersa valitudine diutine stabit
sine bonitate aque. Nam panis pistus aqua mala in-
obediens digestionī redditur. Quid igit̄ de reliqua cō-
quina estimari licz Quia ppter nō solum mortalitas in
homībus: verū etiam in ceteris animātibus vereri optz
Nam si inspereris animantium viscera et extra nil nisi
malum diuinare poteris. De hac igitur inundatione
Celeberrimus Poeta noster Hermānus Buschius Te-
trastichon egregium conflauit.

Si miseras vnqz turbarūt sidera terras

Diluuū : trepidi si timuere viri

Jam nimū grauidas exhaurit aq̄rius vinas/

Et furit ex toto noxia stilla polo.

Capitū Quartū de cau-

sa antecedente et cōiuncta huius morbi.

Stimulat nos breuitas tpis : et egritudinis mali-
cia nemini inducias p̄stans vt p̄gamus ad reli-
qua. Licz ex p̄missis medico experto pateat quid mor-
bus instans habeat cause antecedentis et iūcte Nichi-
lominus cōmemorare oportet hic aliquid propter tar-
dos et obtusos auditores. Cuz sint aliqui ita plumbei
vt etiam ex se nichil elicere possint. Hos quidem Ga-
lienus princeps ad fabules artes remittit/Tales sibi

sapientiam adimilit. quia in ventis vti tantū possunt/
horū infinitus est numerus/nec tales apti ad phiā
aut ad medicinā. Sed numerū cōplent virorū doctorū
frontiū apud vulgū. Nichil aut ita pñtiosum in disci-
plinis: p̄cipue in medicinis que de salute hoīs tractat
sicuti mens stulta litteris imbuta. preclare igit Anneus
Seneca littere inquit in anīo insipienti sunt tanq̄ ba-
culus infirmanti &c. Hī tales obtretractores sunt viro-
rum studiosorū/et id qđ arte nequeūt habitu splendi-
do et quodam apparatu ihesali vilissimi lanipefforis
apud vulgū videri volūt. S; de his hactenus. Causa
antecedens huius instantis morbi viscositatis et limo-
sitatis materiā habet et ptem habz de materia morbi
gallici quē carbūculū francie appellare cōsueui. Huius
em̄ gallici morbi primitiuā causam posui in frumētis
et terre nascentibus/cū ferme añ hunc morbū p lustrū
vel plus/messes erāt pluuiose/quare frumenta inficie-
bantur/et excresebāt in horreis/et panes pistabantur
viscosissime. Nutrimētū em̄ panis cum nō digerit̄ est
malum. nutrimentū autē carnis cum nō digeritur est
minus hoc. q̄ta sen. primi. et Galienus libro primo de
alimēto. Alimētū igitur ex hoc pane chilū crudū fecit
et vna cum sanguine in totū corpus transitū fecit sicut
p longū de hoc morbo differui. Digestio autē prima
chilū crudū ex pte materie fecit quare virtus sanguifi-
ca epatis defectus stomachi impfectos linquens vna
cum sanguine indigesta misit in habitū totius corporis.
Natura autē se exonerare cupiens illo colloso humo-
re: in quandā saniem salsuginosaz diuturno et longo
tēpore putrefecit. Non em̄ aptus fuit humor per vnū
apostema aut duo terminari. quia disseminatus fuit
humor per om̄ia vasa cuius cruditas et tarditas p ar-
tem nequerat expelli/nisi aliquo mō putrefactus diu

amica et acuta natura sua expelleret in pustulas diffor-
mes. Et hec est primitiva causa carbunculoꝝ francie
que nec cessabit hodie/nec terminabitur in multis nisi
ille terminaverit qui solus sanat morbos bñdictus in se-
cula Amen. Et sicut humor ille ppter conformitatem
flegmatis recipiebat a natura et cum sanguine amica-
biliter cōmiscebat: ita humor iste instantis mortalita-
tis nō adeo solidus aut dulcis quare nec est ydoneus
cōmisceri sanguini/sed aptus putredini putrescit nō so-
lum in nutritivis sed et in spūalibus. Et ita mors in
aliquibus festinat si talis putrefactio cordi vicina est.
In aliquibus tardatur inq̃tā longe distat a spūa-
libus. Sz ne mordeat ab invidis et ignorantibus: qui
dicere possent. quā simboleitatem habent febres pesti-
lenciales et carbūculi francie. Hec inter acutas acutissi-
ma et brevis terminationis siue ad vitā siue ad mortes
Alia inter cronicas longissima/nec pfecte eradicatur
nisi acutū habuerit pceptorem. In his em̃ morbis nul-
la est simboleitas his sophistis licz obuiare possem in-
finitis rōnibus/breuitas tamē tps nō admittit omnīū
insolentias extirpare. Sed audi queso Galienū princi-
pem primo de dñijs febriū. Acris inquit ⁊ mordax ef-
fluit supfluitas his/qui aut natura sunt cachocimio-
res/aut cibaria mala intulerūt/aut multotiens indige-
stionem passi sunt/et maxime in talibꝫ cibarijs/vel se-
turbidā et lutosam/vel cenosam/vel limosam/vel gur-
gitis/vel piscine/vel stagni/vel qualitercūq; corruptā
vel putridā aquam biberint. Similiter autē sicca labo-
rantibus vel vigilantibus ⁊c. vide et lege eundem ad
longū. Et post enumeratis cibarijs malis subdit. Ta-
lia igitur cibaria deniq; et nunc coacti comedere multi
ppter famem/hij quidem mortui sunt a putridis ⁊ pe-
stilentiosis febribus/Alij vero a pustulis possessi sunt.

scabiosis et leprosis. Hec ille primo de diujs se. ca. iij.
circa medium. lege sophista. Vide eundez de euchia
z cachochimia ad longū. paucavba eius ponā ad for
mam. post principiū sic inquit. Quidam vero eorum
ereticati fuerunt cū sudoribus et his fetidis aut absces
sibus putridosis. Quibus autem nichil horū factū est/
omnes mortui sunt. Alius cū manifesto flegmone vni
us alicuius viscerum. Alius propter magnitudinem et
malam morigerationem febrium. Lege idem si scis le
gere. Quoniam innatam fatuitatem multorum paruus
hic liber nō potest eradicare.

Capitulum Quintum: 7

est digressio vna notatu digna An pilke pestilenti
ales cōducant in hac peste.

Uradidimus pcedenti sermone causam pestilen
tie huius. Consentaneū est ponere pseruatina: z
ea que ad curā spectant. Quia autē pilke pestilenciales
russi comedantur ab illustribus in preservatione pesti
lentie. Cum russus neminem vidit mori qui vsus fuis
set his pilkis in principio pestilentie. Dubitatur igitur
An pilke hmoi conducant in omni pestilentia / et pcpue
in ista. Et videtur q sic. omnes medici scribentes d hac
febre imitant russus ponūt has pilkas i psalterijs suis
Aliqui addentes aliqd / alij vō nichil addūt / s alterāt
dosim aut ingredientia. Pilke igitur pestilenciales sunt
ex melioribus rebus pseruantibus a peste p locum ab
auctoritate affirmatiue. Dico autē de his pilkis q lo
cus est speculatiōis Nec de hoc quicquā certi concludi
potest / nisi seorsum discutiāt natura vniuscuiusq; sim
plicis. Non em supicialiter discutienda sunt medicine
instrumēta que de nobili illo subiecto scz corpe hūano
tradunt. nec casu aut fortuitu psumat medicus curare.

sed arte et opatione / qđ quidem nequit nisi discusserit
singula vsq; ad prima elementa. In his pilis Aloes
pro basi ponitur. Omnis aut medicina aloetica vt sunt
plures vere phibent in casibus multis. Primo vbi sup
flua ē calefactio vt refert princeps pma sen.tercij. de ca
nomb⁹ vltibus curatiōis capitis de pilis asceiared. Et
fortasse inquit vsus scamonee cū aloeticis admistratis
phibet earū calefactiōz supfluam ppter longā moram
iparum &c. Peccant ob id insulsi medici qui his pilis
adiūgunt stiptica bolū corallū aut carabe. estimātes qđ
frigiditas harū refrenet caliditatem ipius aloē : igno-
rantes aut nō attendentes qđ hūiores qui educi debent
p has : agitatū priusq; trahant aut educātur. Et si de
ficiat potentia medicine. qđ nō sit bene mensurata quāti-
tas ad expellendū. tunc humores agitati et non educti
defluūt ad patientem p̄ticulari in qua putrefiūt et pe-
stilentia generant. Materia enī mala mota peior est se-
ip̄a quieta. Et illo errore infiniti medici capiuntur vo-
lentes emendare medicinas electas et cōsolatas ab an-
tiquis. et vbi iuuamentū deberent facere venenū prepa-
rant. Errauit hoc errore Anthonius guarini qui has
pillas posuit. R. aloes loti. 2. i. mirre lote croci añ. 2.
s. agarici p̄pati. 3. iij. mirabolanoū citrinorū. 3. iij. s. fe-
bul. 3. i. s. radicū diptami tormētulle et tunice añ. 3. i. ma-
sticis ciamōi añ. 3. iij. spice. 3. s. musci in tpe frigido gra-
nū. i. fiat pilke cū aliq̄ syruporū p̄dictorū. Et subdit Sz
hic nota qđ nōnulli ex vsu harū pilkarū incurrūt aliqñ
ventris tortionē ac alia plurima nocumenta qđ nō p-
uenit ratiōe plkarū / sed ingredientū vt aloes nō boni
vel alterius &c. Q anthoni practica hec tua nō pcessit
ex vera theorica / qđ si aloes et agaric⁹ violentia sua ex-
cellerent elbī Stiptica hec tanta obtūderent virtutes
eorū et sine tortione. nō relinquerent etiā fortissimū ru-
sticū. Cōsidera mirabolanoū naturā quō cōprimēdo

opantur/et quod hec inueterata tabefacta sunt et pata
constringere. Considera tormentillā mastice spicam ⁊
alia. Pille enim hoc modo confecte non preseruant/ sed occi-
dunt hominem. Sicut pronosticatus sum ante annum .xxij.
Omnes enim qui sumpserunt has pilas mortui sunt iuxta
vaticinium meum. Sunt alij qui imponunt reubarba-
rum credentes id conducere epati: et quia est purgatiuum
colere aloe velocitant ⁊ excitant ad citā operationem.
Dico quod tales non sunt ducti prudentia in hac nostra re-
gione. Quod enim colera molestat corpora almanorum qui in-
glunie aut ebrietate madent/ nec his pretiosis opprimen-
di sunt inopes. Pestilentia etiam ista a putredine est fleg-
matis non colere/ aut ex putredine que flegmati sunt pro-
pinqua. Ipius etiam adulteratio ita ingeniosa est ut a
paucis aromatarijs possit comprehendere. Sunt igitur pille
russi ex his tribus meliores scilicet ex aloe mirra et croco-
nam si tu apponis ad has destruis armoniaz et com-
plexionē earū. Sicut si apponis pulueri bombardorū
citatis fulmina: camphorā aut argentū viuū aut arse-
nicū destruis armoniā virtutem horū trium sulfuris car-
bonū et salispetre. Amplius aloe iuxta Galienū quanto
sanatiue diete nocet senibus. Inquit enim quod si quando senes
siccū habuerint ventrem non sumere debent aloe ut fa-
ciunt quidā cum succo caulium facientes inde pilas. Alij
solū eum seminantes humido alicui vel aque vel melli
crato. Et parū post Sed nullo hominum est opus senibus/
nisi magna necessitate adueniente/ amplius aloe non
lotū est epati inimicū. riiij. sen. terciū. Amplius aloe pur-
gatiuum colere flegmatis aut parū. sed nullo hominum opus ē
senibus: nisi aut aromaticis virtus eius confortetur et
inde verā facias. Frigida igitur ⁊ stiptica his pilis non
sunt apponenda Regio etiam almanorum flegmate ⁊ san-
guine plus habundat non tamen ex parte cibi ⁊ potus et ex parte
seris frigidi/ sed ex quadā inglunie et crapula et fercu

lorū in vna mensa multitudine. Amplius aloē aut spē
pilke pestilenciales cōes vltra mesaraicas nō opantur
de q̄ sit curandū. Repto igit in vasis que cōcomitat
ferculorū multitudine oīo p̄ has pillas intacta relin-
quet. Nō cōducunt igit pilke hūmōi in hac reginōe ger-
manica. Ne mordeat a Cosmographis qui impug-
nare possent me germaniā p̄ almania posuisse. Cū so-
lus tractus Rhenū germania dicat rōne hūanitatē
et morū quē hnt cū gallis. Sed de his alias. Amplius
pilke iste ppter grossitiem corp̄m almanorū nō mouēt
aliquos nisi vsq̄ in diem terciū aut oīo nichil de q̄ sit
curandū. Mouent igit vt supra et hūiores agitati et nō
educti ad preparatōz morbi preparāt. De mirra at nūc
philosophemur. Mirra iuxta sententiā Auicēne Sera-
pionis et aliorū subeth inducit/ q̄re p̄tinuū eius vsum
sicut ⁊ aliarū bezearticarū phibent medici et forte per
vsum harū pillarum in oblationē tantā deducti sunt
hōes in quadā pestilentia vt obliuiscerent noīs sui.
Et Galienus. v. simpli. medi. inquit. ppter illud sit q̄
omēs medicine que sunt cōtrarie medicinis p̄nitiosis/
q̄n sumitur ex eis s̄m rem plurimā quātitas multa no-
cent corpori nocumento magno. Idem Auicenna in
canticis de bezearticis refert. Et iterū. viij. Memiri de
mirra inquit Dignū est scire quia inq̄rtum virtus eius
est digna eorū que p̄ter naturā atq̄ prauorū humorū
p̄grue mirra ē ei Inq̄rtū aut farmacosa est nō cōgrue
sed paucitas eius ad digestionē quidē p̄fert Qualitatis
v̄o extraneitas nō ostendit cū vincatur ab odoriferis.
Mirra itaq̄ crocus et opiū storax liquida nature hūa
sunt tria licz modica earū quātitas nichil noceat. Qd
quidē Galienus. v. simpli. dis. v. luculenter expressit his
verbis Et de istis medicinis iterū sunt quedā que sunt
cōtrarie homini cām tota subā sua. Et ppter illud q̄n
homo sumit ex eis aliquid: q̄uis sit in vltimo putatis

nocet ei pculdubio sicut medicina que noiatur duba-
tara et vmes pini ⁊ gūma pigami et spēs asferens ma-
niā ex spēbus vne vulpis et argentū viuū et multi fun-
gonū et serpentū habentiūz venena et seleorū. qm̄ ista
om̄ia sunt mortifera in genere suo/nō in quāitate sua
Et ppter illud nō cadit in confectōe aliquid eorū. sicut
cadit ex mirra ⁊ opio ⁊ storace liquida et croco. Nam
quedaz istarū medicinarū cū ex eis bibitur res m̄tra fa-
ciunt accidere maniā et interficiūt. Et si pmisceant cū
medicinis alijs p quantitatem que intendit conferunt.
Aperi oculos mentis ex fece plebeia et elemosinis edu-
catus/nobiles discipline quarū medicina vna est/ca-
put asini nūqz intrauit. Restat nūc de croco modicū
differere quē tanto p̄rio mercamur/de quo nūc suffici-
enter audisti Si ex his medicinis sumit res multa in-
terficiunt aut maniā inducunt Quida et estuans sitis
mercatorū et piscatorū/quos scis audientes et cernētes
germaniā peste laborantē/croci p̄rium exaltarūt. Cum
simpler rusticitas ⁊ indocta leuitas multorū his pillis
pestilentialibus grandē fidem p̄stiterunt. Posset quidē
Illustrissimus rex Romanorū Maximilianus Imp̄a-
tor inuictissimus his beluis sitientib⁹ et germaniā eru-
gere cupientibus faciliter remedijs optūis obuiare.
Si edictū in oēm germaniā mitteret/ne quis mercato-
rum nostrorū de croco cubebis ciamomo ligno quasi
mortuo/aut quicqz ex aromatibus deferret aut deferri
per alios pcuraret/reuera e vestigio recuperetur ger-
mania. Exteros aut pecunie sitientes ducere posset ad
amara littora paupertatis/magnū esset vectigal cunctis
principibus germanie et ciuitatibus. nam fiscus habū
dat si suburbanis insignit locupletibus. Sz diceret no-
bis medicus vltamarinus quibus remedijs obuiabi-
mas morbis si vltamarina substuleris. O miseri esse
tam et sterilem hucūsqz germaniā creditis vt etiam in

minimo morbo et vlcere paruo Indianas Arabicasq;
et rubri maris medicinas inquirere debeamus Ducem
perfecto more pecudū qui ex ingenio proprio nichil habe
tis/masticata vir deglutire potestis. Sed de croco ser
mo nobis erat/quē miseri mercamur in nostrū exitū.
O medice siq; offerret tibi poculū alicuius toxici vna
cum modico croco/vel si post daret tibi crocus quid
fieret. Dic iterū succus lactuce ppinatus vni colerice ha
bitudinis alteri flegmatice/quis primo illorū montu
rus esset. Scias volo q; omnes isti qui in visitādo egro
tantes/capiunt ex his pilis exponuntur piculis ppter
nimia aptionem earū: qd pauci attendunt. q; ambulāt
pedibus Russi et aliorū. Ego autē neminē michi deum
facere volo: sed cum Galieno. Nulli scribentū aliquid
credo nisi ipse experientiam videro. Amplius crocus ca
piti nocet vt refert G. Memini scdo trac. ij. inquit. Qui
dam qui assumūt eum offendūtur capite qd et nos pa
timur inquit p solū eius odorē multotiens/quare Ga
lienū minuit dosim eius in vera. Recte igitur glosa ta
bularū Salerni crocum imbuit aceto vt eius aptio ni
mia phibeatur. Nō igitur ita extollere optz has pilas
quas cum tanto piculo sumimus. Vbi vnica et simplex
planta nostri orbis oia illa posset licz de hoc speculē
scioli: cū hanc in cartellis suis nō inueniant. Ne hoc tū
obmisisse videamur: videāt sumētes pilas istas russi
vt semp cū vīto sumant et expectent donec opationes
suas pegerint/demū visitent infirmos et domū exeat
Ponam tamē in fine pilas nostre germanie cōuenien
tes. Magna etenim est distantia inter septentrionales et
illos qui sub torrida zona degūt/aut qui post eracleas
columnas.

Capitulū Sextū de quibus.
dam dubijs Tyriace/et est digressio ignota medicis.

C

Regi seculorū immortalī inuisibili soli deo honor
et glā in secula seculorū Amē. Adesto errantibus et
inuocantibus nomē tuū / elucescat veritas his qui i tene
bris sunt. Galienus illustris / cui post Ipo. principatū
et immortales grās debemus / cū ingenio ⁊ studio suo
medicinā illūinavit / abditaq; multa glōse in lucem de
duxit. Hic post Andromacū Xenocrate Democrate et
Magnū Tyriacā posteriori seculo patefecit. De ipo cō
ponens libellos duos / vnū ad cesarem de cōmoditati
bus tyriace / altū ad Pamphilū. Idem longe aū eum
Ipo. cras glōsus studio suo consecutus est vt parens
medicorū dici mereret / nō q; primus esset / s; q; primus
erat qui apposuit manū cōponendi libros / et nos illu
minauit. Cum ab initio mūdi et in toto orbe terrarū et
apud oēs nationes medicina artū pclarissima sp flo
ruit. Lege Pentateucon moysi de medicis Itē de Po
liclete celeberrimo medico: qui floruit tpe Pythagore:
qui magnis muneribus dotatus est a Phaleri tyrāno
Maxima turba medicorū tpe Ipo. cratis ⁊ ante ipsum
fuit / et tota grecia medicina hoc est phia ita mirifice se
exercuit vt ipe Ipo. tpe pestilentie in oēm tractū grecie
⁊ in illiriā medicorū copiā mitteret vt mederent tpe pe
stilentie Et qd stupidū erat: vir cupidus glē medicinā
ipam sine vllō questu mirifice exercuit / et nomē suū et
glām in vnūuersum orbe terrarū diffudit. Quia nisi sic
non posset verificari dictū ipius pnostr. iij. vbi inquit.
Adhuc inquit significatiōes q̄s diximus in Ethiopia
et Hespia ⁊ Septētrione expti sumus. Nichil em Ipo
cratez ab erroribus illesus detinuit / nichil scripta eius
ab omī labe erroris seruauit: nisi multitudo phāntium
quorū ipe erat caput et princeps / Solus Ipo. cōs si
dus splendidissimū in miraculū nature genitus inter
cūctos mortales erroribus nō fuit inuolutus qd nulli
mortalū vnq; cōtingit. Cui Atheniēses honorē impen

dere volentes / artem et eius possessorem ob utilitatem
quā reipū. tulerat / columnā erexit aureā / et honores
quē Herculi debuerant illi decrevit grecia. Sz quorū sum
ista dices princeps gloriosissime Ausculat queso Inue-
teratus error maiorū cū labore eradicat q̄z noua et in-
audita veritas introducat. Tyriaca ip̄a cōpositio An-
dromaci quā Galienus Auicenna et alij illustres post
Galienū tāto studio p̄mendarūt. Nichil fuit nisi figu-
ra et methaphora antiquorū. Nam vt supra Pithago-
ras Plato Ipo. in nūero posuerunt archana principij
nō aut numerū posuerunt principij Archana aut illa
absconderūt in confectiōibus carentes rōne sicut inue-
niuntur confectiōes multe antiquorū Tyriaca scelithe
et Alchalchatarahan / que confectiōes ad sonū littere si
quis mediocris ingenij singula discussit: inueniet rez
risu dignā. Quid sibi volūt ista stercus vacce montane
et stercoreis vulpis et nodorū pale veteris in parietib⁹:
et terre viarū quadratarum que ponantur in scelithe /
Aut quid sibi volūt tot sextaria ultra centū et sexagin-
ta octo in Alchalchatarahan. Post inquit. Sumatur de
bohaton claudā feminā decrepitā / et ligentur manus
eius et pedes adinuicē / et ponat in vase eris / et piciat
desup aque dulcis quantū necesse est / et coopiat os
vasis et decoquat cum leui igne donec discoquat. post
appone de balsamo et conserva in vase vitreo. O vi-
trū gloriosum et spaciosum capiens sextaria ferme du-
centa. Quo pistello aut qua spatula agitari debet con-
fectio ista in vitro / nisi cū cauda vulpina ne vitrū dis-
rumpat. Et si nūeras ingredientia nō sunt ultra sexa-
ginta. Idem numerus est in Tyriaca cū tribus troiscis
q̄d etiā fermentandū precipiunt in vase vitreo vel ar-
genteo. Tyriaca ip̄a rōne caret. quia capit viperas /
capit calcantū et alia rōne carentia. Viperas quidam
iubent capi flauas / quidam albas / quidam nigras.

Et q̄ confectio ipsa capit acuta velut calcanti eufor-
biū et alia. Hesitant multi de vase. nam vitreū non est
capax tante materie et de facili rūpitur/erea et plūbea
et metallina eruginē contrahūt/ligneā ab oppobalsa-
mo ppter porositatē perforantur et p̄ditur cōpositio
Hec et multa alia recentiores dubitare fecerūt. Nullus
tamē quicq̄z cōtradicare ausus est ppter auctoritatē
viroꝝ illustriū. G. Auicē. Ras et aliorū. Galienus autē
curiosissimus medicine indagator. q̄ vidit suo tpe tam
tam v̄tutē huius antidoti credidit cōpositiōnē fore
inuentā industria artis. Nam confectiōes nunc noiāte
et alie antiquorū: si dispensarent illa simplicitate qua
littera sonat nō essent p̄fecto absq̄ virtute: cū etiā sim-
plex nō sit sine virtute/nichil autē otiosus est in natura
Etia si amphora figulus corrente rota conat p̄ficere
et viceus erit nō erit viceus carens v̄tute aut vtilitate/
Et fortasse maior esset v̄tus p̄positi q̄z intellect⁹ ex sim-
plicibus capere posset. Antiqui autez illustres vsq̄ ad
Platonē et Ipo. phiam ip̄am mistice tractauerunt/et
maximo studio occultarunt. Suaserūt em̄ sibi inuicem
potius patriā q̄z dogma p̄dere. vt dicit Galienus li. 8.
virtutibus aīalibus ca. vltio. Et sicut aliqui occultar-
uerūt in confectiōibus: ita aliqui in stellis erraticis et
signis fixis. Aliqui in sepatiōe elementorū vt simplices
estimant/et primā sepatōz aquā vite seu aquā ardentē
nūcuparunt post cū oīs corruptio remota esset aquam
vite rectificatā dixerunt. Et cū defecatū id esset ab om̄i
re elemētari sanguinē humanū nūcuparunt/q̄d quidē
oēm morbū curat vt dicūt. Illo errore capti medici tpe
Constantini/infantes multos iugulare iusserūt creden-
tes Constantinū sanguine hūano posse curari. q̄d aliū
p̄sumptuosi sumentes ip̄m distillāt ⁊ sicut primi nichil
boni consequūtur. Illo errore captus Marsilius Sici-
nus nō legit illud Gali. xi. simpliciu medicine. Nec. iij. de

alimento de sanguine volatiliū vbi inquit Indigesti-
bilis aut est et supfluous omnis sanguis fm quēcumq;
modū ipm prepaui aliquis. Aliqui aut absconderunt
sub tempamento caloris et dixerūt q ille calor inuēcule
reiuuenescere faceret senes. Quo errore capius Damas-
scenus qui dicit Multum valet palitici ad latera eorū
appondere actualet calore nō tñ igneū sed adoleſcētis
puelle. Sic medici tpe David palogizabant Sic Aur-
cenna exemplariter recitat mēta ex antiquis. S; videāt
iuniores qua intentiōe. tertia sen. qrti de curatiōe lepre
inquit. Et de illis que narrata sunt ad illud est vt su-
mas serpens niger excoxiatus et sepeliatur donec in eo
fiant vermes et extrahat eūz vermibus suis et exsiccet
et detur in potu illi sup quē supfluit lepra omni die pon-
dus. 3. 1. Et ibidē de vipis albis montanis lege cūdez
Et ibidē confectio Alſudendati de vīna hircorū mon-
tanorū. Omnia ista nota sunt ipis Imperiti autē velut
longe distantes speculātur. Qd aut antiqui Ipo. et an
ipm medici habuerūt occultas medicinas incognitas
nobis his ppendi licz. Ipo. liberauit Greciā Illiriā et
Sclauoniā ab ipa peste/ mittēs discipulos in oēm pla-
gam mūdi vt constat. Nostri aut medici pestilentiam
velut basiliscū fugiunt/ Nulla est igit compatio faci-
enda cū hac nostra tyriacalla ad medicinā Ipo. cratis
Galienus aut et eius sequaces caudaz vīpe abijciunt/
Ipo. cras caudam ipam capiti suo iungit. De quo nūc
breuitas tps nichil dicere pmittit. Cū gens ipa musis
nō prebz hospiciū/ nec honore psequit studiosos.

Capitulum Septimū de Tyria

ea Andromaci/ cum modo exhibitōis eius.

Deduximus et pbauimus pcedenti capto aliquid
de inuentione Tyriace/ et quomō in ipsa inclusa
sunt archana medicorū illustriū qui fuerunt tpe Ipo-
cratis

cratis et tpe Platonis. Adueniente autem Aristotele qui
cupiditate gl'e innotauit multa priorū placita quadam
rabie sic in nichilum deduxit ut nec liber vnus extat/et
heu vir noīa eorū posteriori seculo resuata sunt. Honorū
phīa mistica erat et silis picture/vtilis/salubris/non
vana/nō sine fructu/sed p̄ficua reipu. et alijs. Nam se
et alios felicitare potuerūt. Si cōsideras apparatū Py
thagore/Si Socrate philosophantem/Si potentia et
diuitias Platonis/Si Democratis et sui coetanei Ipo
cratis magnificentias/multitudinē medicorū illi serui
entiū/et sine vllō questu artē exercentiū. Quid admira
bilius/quid reipu. vtilius esse potuit. Aurea p̄fecto tunc
secula erant compatiēde ad hec nostra testacea et figu
lina. Sup̄ est ut de confectōe nostra que Tyriaca dicit̄
nō superficialiter ut alij/sed p̄funde et exquisitē determi
nemus q̄ tota illa p̄positio illi? antidoti sit absq̄ rōne
et q̄ alia latent his liquet indicij. Prīmū est tēpus fer
mentatōis eius longinquū Tpe em̄ inquit Ga. nō pro
eget ut cōgrua fiat ad vsū et digerāt bñ. Digerit em̄
ut plurimū. xij. annorū tpe. Qui em̄ fortiori voluerint
ea uti tps quicq̄ et septē annorū hñte vsi sunt. De mō
de duratiōe illius videndū est inquit Ga. hoc farmacū
recens vsq̄ ad annos. xxx. In alijs vō passionibus in
quibus nō est ita magna nocumēti causa sufficiens. esse
michi videt̄ et si fuerit annorū. lx. Tricesimo anno vi
gorosum est/Sexagesimo senū contrahit. Ingredien
cia simplicia vna cū tribus trociscis sunt numero sexa
ginta. Et nota hunc numerū quē ut plurimū inuenies
in his extraneis antidotis. Nam si excedit hūc aut mī
nuitur fallax est nūerus. S; instaret aduersarius nūe
rum de q̄ medici tractant est nūerus impar/quare i nū
mero illo sexagenario nichil latet. Op̄ret inquit Ipo
marie vereri imparē numerū/q̄ hū dies heteropes. i.
altero repentes faciūt laborantes. iij. regē acu. Dico q̄

in numero sexagenario multa latent Nam si hunc di-
uidis triginta remanet et si subdividis quindecim. que
diuisa iterum impitatem parit. De his numeris celeberrimus
vates per ordinem meminit Enneid. iij. dicens. Quam tuta
possis videri pponere terra. Signa tibi dicam tu condita
mente teneto. Cum tibi sollicito secreti ad flumina vndas
Littoreis ingens impenta sub ilicibus sus Triginta ca-
pitum fetus enixa iacebit Alba solo recubans albi circum
vbera nati. Is locus videri erit. De alijs vero numeris
nunc subicere oportet ne de matrona prostituta faciamus.
Numerus autem impar positus et subdivisus: maioris est
actiuitatis qui dicitur arramenos aut alon et est masculus
et mundus. Numerus autem par est femina et immundus.
Et animalia que ingrediebantur in archam in numero pari
imunda erant et que in numero impari septena et septena
munda erant quare secundus dies creationis non benedicitur aut de
bonitate eius subicitur quia par et immundus erat quartus
autem sub se huius triplicitate benedicitur Impar autem numerus
est masculus et est vite par autem numerus est femina et est
mortis. Quare antiqui obuiare obseruarunt ut pilule da-
rentur in impari numero. Nec preipendas numerum quoniam
per numerum puenimus ad archana archanorum et sine
numero tyriace compositionem nunquam cognoscas quod
non puenit ad hominem ceruicis dure. Res profecto ardua
vetustis nouitatem dare nouis auctoritatez obscuris
lucem fastiditis gratiam dubijs fidem. Sin has ne pos-
sum Satis est demonstrasse viam errantibus ut vel
me duce dirigantur in methodum partes ubi se via fini-
dit in ambas. Dexteram hac iter elisium nobis Ne longa
malorum trita altera de ea nunc differemus. Extra
rationem est quod tanta copia in vase argenteo aut vitreo
recondi aut fermentari debeat. Nam argentum ex acu-
tis veluti est calcantum euforbium eruginem contrahit.
Vitrum non patitur materiam agitari aut tractari.

quin celeriter scinderetur in frusta. Antiqui autē omnes dicunt in argenteo vel vitreo et nō alio vase recondi. **E**xtra etiam rōnem est ut in electione viperarū non fieret cōfusio. Cū Albertus noster: cui cedunt cūcti philozophantes: ponat ultra .lxxij. genera viparum. Galienus de cōmoditatibus Tyria. ad Cesarē flavas mactari iussit. Sint inquit hec anialia flava et valde bene robusta et ptendentia collū supius ⁊ oculos habentia elevatos/et intrepide et furibūde aspicientes ⁊c. Auicenna autē in curatiōe lepre vipas mōtanas albas elegit/ Et de nigris similiter exemplariter posuit/ sed hī sunt extremi colores et opponūtur. O medice tu qui es instructor aromatariorū/ quas in dispensatione Tyriace pāperes mactari/ in idē redit si vel scorpionē aut stellionem ponis/ Si vel sitibūdas aut alias venosissimas/ aut quodcūq; deliteriorū. cū de homicidiis ut supra retuli nulla lex que puniat insciā capitales in germania saltem/et unicuiq; se medicū pfitenti statim creditur. Admittūtur rustici omni iniquitate repleti/ qui vendunt ista innocentibus ⁊ inscijs hominibus/ rudis ipse aromatarius compat sibi Tyriacā iuxta saporem et odorem et colorem nō attendendo virtutem/ nescit quāto tēpore fuit in fermentatiōe/ nescit an in eius dispensatiōe scrutiniū ab ipis doctoribus antiquis et pbatis sit habitū/ An balsamū eius conservatiū sit appositū/ quo loco aut qua contrata vipa sit collecta/ An in p̄sentia multorum doctorū ⁊ studiosorū ingredientia sint approbata et auscultata/ An sigillatio vasorū sit facta Ne fraude aromatariorū sit viciata/ Demū an sigillo vniuersitatis et testimonio lēatū sit roborata. Medicus autē iuuenis inerpertus ad verba et garulitatem medicinā didicit/ speculatur in his om̄ibus/ Aromatario veluti expro medico fidem porrigit/ Sic cecus cecum ducit/ et vnanā non totam cōitatem secum in foveā traherent.

Discant miseri piculis nostris/et per expimēta moites
agunt. Medicoq; tantū hoīem occidisse summa impu-
nitas est Quinimo trāsit in cōuitiū/et intempacia cul-
patur/vel morbi seuitia/aut grādeua etas. O princeps
illustrissime feras pacienter queso hanc plixaz cōtione
ōmnia em̄ necessaria sunt ad illuminandū pectora ceca
germanica/quo cachino quo plausu reris Itali subsa-
nant pditos nostros mores/qui compamus Tyriacā
ab his insulsis et lrarā ignaris et merdosīs mercato-
ribus/qui cacata sua fetida pmiscēt melle addentes
alia ppter sapore et odore. Sinite vos ergo mederi ger-
mani Collirio inungatis oculos vros vt videre possi-
tis quāta cecitate hucusq; capti fuistis/An sterilem aut
effetam hanc nostrā germaniā creditis vt meliora an-
tidota ex his nostris herbis et plantis cōponere nō va-
leamus. Tyriaca autē ipā Andromaci nusq; in Italia
aut Francia sez in monte pessulano vbi quondā dispē-
sabat nunc nō conficit primo ppter medicorū lasciniā
scdo ppter longā fermentationis moram/tertio ppter
balsami et aliorū carentiā/quarto ppter eius debilem
opatiōz quā hz in leprosis aut elefantiosis q̄s pmittit
curari hoc antidotum. Quot em̄ elefanticos curari vi-
disti medice p Tyriacā hanc tuam/imō nec leprā p eā
sanatā vidisti. Cū elefantia pluris sit q̄z lepra vt Ga-
lien. xi. simpli. capite 8 carne. Nec volo intelligas p
elefantia quartā illam spēm lepre ortū hīs a melanco-
lia In q̄ dormitant ferme cūcti medici. Qm̄ vnaqueq;
spēs lepre in elefantia conuerti potest diuturno tpe/qd
quidē medicis ignotū. Nec intelligo p elefantia defor-
mem illā magnitudinē crurū. de quo Ras. ix. Alman-
soris. Neutrū aut horū curatū vidisti p Tyriacā ipam
tuam. Qd aut omēs spēs lepre cōuerti possint in elefan-
tiam/que nichil aliud est q̄z lepra comedentibus vlce-
ribus plena pbatur auctoritate et rōne. Vaz omīs diu

tumida passio relicta in aliquo membro malignat huius
mor et membrum debilitatur ut postea sit difficilis cure
quod euidenter apparet in morbo carbunculorum francie
post eius recidivam. Galienus autem de colera nigra quoniam in
quit sobrius qualitatibus niger fuerit humor sanguinis
coniunctus sub rubra elephantia opatur. Immoderatam autem
et huius quidem nigriores. Et idem in li. de tumoribus. Melan-
colica vero passio est et elephas propriam quidem genera-
tionem ex sanguine habens melancolico. in tempore vero fit
nigra colera quoniam fetidi sunt et horribiles ad videndum
Et. vi. de acci. et morbo. Et. iij. de interioribus hoc idem
invenire videtur Et li. iij. de regi. sanita. scabiem lepra alo-
piciam ignem sacrum elefantiasim ex cachochimia inquit
generatur. Et siquidem alicui contrarium visum fuerit de
lepra et elefantia non inveniet apud Galienum. Et siquid
opinionem suam adinveniet/sciat esse potius ex defectu in-
terpretum/cum Galienus plures habuit interpretes/qui non
numquam se palogizabant/sicut ostendi in li. de erroribus
medicorum qui non ibit in lucem ex hac saltem terra nisi con-
traria. De elefantia autem gregorius in Omet Cum appropin-
quasset ihesus iherusalem videns civitatem fleuit su. il. Scribit
de quodam miraculo cuiusdam religiosi Martiris nomine
qui pater leprosum quendam invenit/quem densis vulne-
ribus elefantinus morbus per membra sedauerat inveni-
nit in via volentem ad suum hospitium redire. Et Lactan-
tius. iij. li. institutionum Leprosi inquit fere atque elefan-
tiasi debent haberi etc. Hieronimus autem de diversitate
lepre/lepra cutis diversitatem insinuat. Plinius etiam
mille in locis psoriam lepra scabiem modico simplici cu-
rat. Vacillant igitur nostri: qui cum elefantiam significare
volunt lepra sufficiens vocabulum credunt. Sed nec ipsa
tyriaca Galieni sive Andromaci putet libet/de qua littera
loquit Elefantiam hanc curat imo nec lepra. Quo even-
nit ut nec medicina Ippocratis occultata posteris/nec

Tyriaca ip̄a Galieni nusquā reperiantur.

¶ Tunc de modo sumendi dicemus. Oportet aut̄ hoc antidotū sumere ieiuno stomacho tali modo. Si paruum spaciū ieiunandi tibi datur parum de ip̄o sumito cum aqua scabios̄ aut acetos̄. Si tempus sufficiens tibi datur post ipsum ieiunandi dabis ad quātitatem auellane. Secūdo abstinere oportet ab eo in regione calida et tempore calido. Caveat ob id sumens/ne post ingrediatur estuariū dissolvens armoniam et complexionem corporis debilis. Nam Tyriaca illa si valida fuerit: non vetusta et data ante ingressum balnei: pculdubio inflāmat totum corpus/et si inueniret humorem aptum: febrem induceret. Quare debilibus et infantibus nullo modo detur. Nam vt inquit Galienus de cōmoditatibus Tyria. ad Cesarem. Maior est enī eorum virtute magnitudo. farmaci et dissoluit corpus et innatum spiritū extinguit faciliter/sicut et lucernalem flammā oleum: cum ignis minor fuerit: extinguit. Ego inquit vidi dissolui aliquādo infantem ab intempaneo vsu huius antidoti. Tertio estate et a primo ortu Julij et hominibus calidis existentibus non detur. Senibus autem dabis hoc farmacū cum vino vt qđ marasma iam corporis et extinguitur innati calidi reuiuiscere et reaccendi possit. Hec sunt verba Galieni. Magna autē et mirabilis est virtus huius antidoti/si sapienter fuerit dispensatū. Si fermentatū ad minus. xij. annis: vt Illustres p̄ceperunt/ licet recentiores estimant id in spatio sex Mensiū posse ad plenum fermentari. Hī solum oculū habent ad opium et cum ceteris opiatis enumerant. Sed nō est similitudo si dicta illustrium perpendis. Nobilissimus et illustrissimus princeps Arabum Auicenna libro de viribus cordis hoc antidotum propter eius mirabilem compositionem ab inspiratione diuina conflātū esse credidit.

Inquit em̄ Sapientes aut̄ speculatores p̄cise determi-
nant q̄ directio ad compositiōz istarū medicinarū p̄-
cessit ab inspiratiōe ac p̄uidencia diuina/aut a re inspi-
rationi sibi Etem̄ deductio rōnis nō pertingit efficaciam
p̄positiōis ip̄arū. Habes princeps illustrissime huius
antidoti inuentiōz primā. Et quō antiqui in hoc ⁊ sibi
reseruabāt archana sua/nūero/pondere/et mensura.
posterī aut̄ legentes virtutem et efficaciam antidoti: nō
ponderantes ea pondere equo rōnis/ausi sunt cōpo-
nere antidotū iuxta sonū littere/et ita inuenta est Tyri-
aca op̄atiōe quadā casuali et cōtra rōnem. Sic aqua
vite ex vino inuentū est:cum nullus phōrum aut medi-
corū id attēptauerit i vino sed silitudinariē/nisi se qua-
ces/et posterī in psalterijs suis de ea mentiōz fecerunt.
Sic infinita inuenta sunt nō industria artis aut in qui-
sitoris/sed quadā casuali op̄atiōe/qd̄ p̄pendit illustris-
simus princeps Auicēna cū dixit Etem̄ deductio rōnis
nō p̄tingit efficaciam compositiōis ip̄arū. Et nobilis
scriptor et curiosus Plinius itidem recitat/cuius verba
p̄pter p̄lixitatem non posui. Quo euenit vt cū passim
Tyriaca noīe ubiqz vendat̄ Nec Ipcratis mysticū in-
tellectū capimus/nec Galieni/aut Andromaci antido-
tum possideamus. S; deludimur ⁊ pecunia et vita no-
stra priuamur p̄pter incuriam ⁊ negligentiam nostram.
Et tantum de Tyriaca.

Capitulum Octauū ⁊ est par-
ua digressio An aqua vite cōducatur in hac pestilentia.

DE Aqua vite antiqui antiquissimi scripserūt p̄-
tagonici platonici. Hermes ip̄e termegistus et de
antiquioribus Thales Asiaticus/qui et principūz oīm
aquā posuit mūdūqz aiatum dixit et demonibus ple-
num/quē carpit Arestotiles. ij. metha. de causa salsedi-
nis maris inquit. Deridendi oēs quicūqz priorū existi-

marit sole cibari humido ppter qd accideret et ipm
corrumpi dū alimentū deficeret. Antiqui aut nō intel-
lexerūt solem hūc celestem/nec aquā hanc elementarē.
Omnia em̄ nutriunt ex eis dem ex quibus sunt/sicut an-
tiqui pbauerunt d̄ amicitia et lite. Et. iij. celi redarguit
Empedoclem qui voluit qd dilectio et amicitia aggre-
gauerūt elementa quedā/7 multorū capita sine cervice
germinauerūt. Et eundē carpit qd omnia moueri p litez
et amicitia voluit/que omnia nota sunt ipis. Nam mo-
ueri p litem et amicitia nichil aliud est qz agens et pa-
ciens que erūt in genere vno et nō diuerso/gne quidem
filia sunt spē aut dissilia. Optz aut actiua et passiva ad
inuicem esse elemēta. Sz posteri legentes aquā quidaz
crediderūt hanc esse aquā nubis/quidā aliaz/quidam
aquā vite dixerūt quā ex vino distillare voluerūt. Anti-
qui em̄ phiam ipam sub emuginate et figura posuerūt.
Scripsit autē de aq̄ vite de vino facta Raimūdu lulli
libellum grandem sine utilitate. Scripsit post hūc Jo-
hānes rupescissa frater ordinis minorū d̄ aqua ista/et
ad extrahendā quintā essentia a rebus oibus libellum
fecit quez intitulauit Samulanū phie/que omnia plena
errorū sunt. Nam his decipit mūdus:et multi religiosi
carthusini et alij cū ista aqua seipsos oceidūt/et vitam
suā in breui terminant. De q̄ in de erroribus medicorū
habūde scripsimus/qui liber nō ibit in lucē. qz cotidie
multa adicio. Arnoldus aut de Villa noua etiā appo-
suit manū in hāc aquā/et Johānes Anglicus vir mul-
te expientie in Rosa sua/et fere cūcti medici recentiores
in practicis et psalterijs suis ipam aquā cōmendarūt.
vt etiaz Nicolus florentinus in febre qrtana.7 in alijs
tipice febrientibus ipa sit vsus/licz salua pace viri tati-
cum errore maximo. Nouissime Anthonius Guarini
aquā hanc in febre pestilentiali et eius pseruatōe mul-
tis.7 infinitis laudibus extollit. De qua aqua nunc bre-

uis sermo nobis erit. Lectitanti michi libros illustriū
medicorū/sep̄ius dephendo errores ī dictis eorū ppter
inexpertia. q̄ alijs fidem p̄stiterūt/ponentes et scribē-
tes que nunq̄ in praxim deduxerūt. Hunc errorem vi-
tare volens illustrissimus princeps Arabū Auicenna/
cuncta necessaria et que ad medicine artem spectāt cu-
riosissime plustravit: adeo vt nichil intemptatū relin-
queret etiā vsq̄ ad induratiōē plumbi p siringa virge
vt capite de rememoratiōe rerū facientiū mingere. Ne-
mo igit̄ hunc tantū principem ad utilitatē gñis hūani
natū carpere audeat: qui cū copiā virorū doctorū pos-
sideret studio et sumptib⁹ nō pepcit vir desideriorū et
cupidus arte oīa laboriosissime pagrauit. Alij vō qui
simplici v̄bo crediderūt/multa scripserūt confisi d̄ fide-
litate eorū qui ea narrauerūt seip̄os et posteros decepe-
runt. His erroribus deceptus est Albucāf qui librū ser-
uitoris cōposuit/cū totus ille primus liber sit erroneus
mendosus. Et cūcti medici recentiores et Auicēne expo-
sitores hunc venerant̄ ⁊ colant sicut veridicū/quare ce-
cum ductorē imitātur. Dormitauit in hoc ⁊ Ebemesue
de distillatiōe olei benedicti. Ingeniū em̄ nec modū le-
uigandi oleū tradidit/q̄re de eius insufficientia et eius
ignorantia culpaē. Simpliciter em̄ ponere oleum cum
regulis sine alio ingenio. Ex. lb. i. vij. ⁊. iij. rehabebis
Nostri aut̄ medici ignorātes cū aromatarijs modum
Compant sibi hoc oleū cuius v̄tus tanta est. vt si .⁊. i.
vel s̄ posueris ad .lb. olei crudi/odores reseruabit olei
benedicti et sic decipit nō medicus s̄ eger. Anthonius
aut̄ Guarini erroribus mltis capit̄ in sua practica de
hac aqua. Primo q̄ in quodā vase terreo vitriato res-
tales fermentari nitit̄. Secdo q̄ nullū lutū tante erit fir-
mitatis vt hanc aquā sub fimo cōseruari possit. Cū sit
veluti spūs porosa om̄ia p̄trāsians. Tertio sublimatio
qualiscūq̄ fiat siue p̄ siccū siue p̄ humidū virtus beze-

articulū semp̄ remanet in fundo / et p̄cipue si ut ip̄e m̄-
bet a balneo distillari. Dep̄henditur et error eius ī hoc
q̄ dicit Aristotiles ad Alexanderū hūc modū distillādī
instituisse. Nam liber ille nō est Aristotelis / qđ quidez
p̄bare p̄ntis nō est speculatiōis. Nec modus ille ibidez
positus est p̄ modū separationis elementorū ut quidam
scioli estimant / aduersaturq; phie. Sed est p̄ modū de-
purationis et defecatiōis rerum hic nō ad p̄positum.
Ois em̄ opio ip̄ius Anthonij vana est et erroribus ple-
na / licet bonus vir in hoc multū laboret. Secuti sunt
nōnulli medici principū minus docti hunc Anthoniū
in pestilentia sup̄iori ante .x. vel .xi. annos / et inuenerūt
se cū suo p̄ceptore Anthonio delusos. Error iste vnde
ortū habeat libz cōmemorare. Opationes istorū qui se
exercitant in his distillatiōibus sunt diuerse et modica
alteratio facta in ope / magnā causat alteratiōz in rebz.
Isti nōnunq; segregant a plantis virtutes plantarū
adeo ut virtutem disp̄sam in multis restringūt in mo-
dicā et parū subā / qđ quidē Mesue dixit Alchimī-
starū esse. Tu inquit Mesue aggredere alchamistas et
agitare cum illis. Ista quidē opatio quantū conducit
medicīne nemo cōpos mentis ambigit. Et certe opinor
opioni p̄pinqua veritati q̄ parens noster Ipo. cūctiq;
aliū hoc vsi sint ingenio in suis secretis. Nam vidi mi-
rabiles curas et opatiōes que etiā in momento erigunt
hoīem de morte ad vitā. Hoc modo caput et caudam
amputant a serpente et iterum iungunt corpori suo. De
quo infra modicū de Tyriaca pauperū dicam. Absit
autē a me ut hec talia detegaz. quia maledictus fierem
in reuelatiōe tanti secreti. Quia sacra sacris adhibenda
sunt ut inquit Ipo cras in de lege. Isti etiam tales in-
quisitores et distillatores / licz aliquā vtilia ex his inue-
niunt / inconstantia tamen eorum eos decipit : ut cum
maiora et vtiliora indagati fuerint : utriq; amittant.

Judiciū etiam excelsi et omnipotentis est ista ppter im-
probos ignorare. Medici aut in his distillationibus in-
exercitati videntes tātas opatiōes nituntur mō quo pnt
eos sequi/spēs aromaticas imponūt ad hāc aquā ma-
cerantes et putrefacientes ea/deinū distillantes ⁊ reites-
rantes/et sic ex bezearticiis cōflant toxica ⁊ venenosa.et
vbi intendūt facere tyriacā et medicinā salutarē faciūt
medicinā mortis. Nam aqua ista quā vite appellant:
mortis est aqua/cū sit p̄traria nature humane. Nō em̄
est nutritiuū corp̄m aut spūū nostrorū ppter duo Pri-
mo qz res simplicissima ignee nature/corpus em̄ sim-
plex nō conuertit̄ ad formā sanguineā recipiendā neqz
ad formā membri hūani nisi cōponat̄. q. sen. primi. Aliq-
aut ista est ignee nature. qz eius actio ē actio momenta-
nea sicut actio flāme/quare actio hui⁹ aque ē incidere
subtiliare et desiccare/et si continuat̄ adurit destruit et
frangit/nec expandit̄ ad longinq̄ licz sit subtilissima
qz fortitudo eius phibet q̄tatem eius vt expandi ne-
queat nisi adiūgat̄ alijs. Et qz subtilis ei⁹ actio diu nō
pmanet quare inspissatiōe ⁊ ingrossatiōe eget alicuius
extranei sicut dicit Gali. de balsamo in multis locis/et
Alicēna de cura vlti egritu. ca. Laudes aut et virtutes
et opatiōes eius describūt a me in li. de errorib⁹ medi-
et in li. de magica naturali. Simples autez huic aque
vim et virtutē tribuūt magnā in peste credentes ipam
nō corrūpi sed a corruptiōe p̄seruari. Eius at pmanen-
tia nō est ex pte aque sed ex pte nature ignee/et cū sit de
fecatū ab omī aqueitate ⁊ terreitate elemētari:pmutat̄
tamē et exalat v̄tus eius ignea/et fit aqua pura sicut se-
pius pbauimus et multi mecū id expti sunt. Nam si im-
bibit̄ eo puluis qui citat fulmīa terrena fit puluis apt⁹
citius inflāmari/et si pmanet ad tps puluis sic imbibit̄
tus efficit̄ oīo inabilis inflāmationi. Et qz aqua ista ē
ignee nature nō cōuenit in febre pestilentiali in quorū

spūalibus inflāmantur humores et spūs/quare anhe-
lant aerem frigidum cū summa auiditate sicut cernus
fatigatus aquā. Et si qui volūt aliquos p hanc aquā
fuisse curatos/refer id potius ad miraculū et mōstru-
ositatē qz ad artis ingeniū. Si aut multi curati sunt
per hanc/Scias q bezearticatū est v̄tus ingeniose ex-
tracta per hanc aquā et cum ingeniosa separatiōe aque
ab his vt supra dictū est/qd quidem nō puenit ad arti-
ficem cervicis dūre.

Capitulum Nonū : 7 est digres-

sio An aurum potabile conducat in hac febre.

Brevitas t̄pis nos stimulat optime Princeps: vt
dubiū parū moueamus de ip̄o auro potabili/
Cum et ip̄e Anthomus mentionē de eo fecit/et ip̄m cō-
mendat ex ore alterius sicut ip̄e scribit Habui inquit a
duobus alchymistis fide dignis q ip̄m indubie facere
sciūt sine salis armoniaci seu alterius corrosiui siue ve-
nenosi admixtione/imo q cum quinta essentia aque
vite ip̄m sicut ceram fluere faciunt. Qd si fieri potest
cum hac aqua vt supra dictū est aurum iungendo po-
tabile nichil dici potest supra. Hec sunt verba Antho-
nij. Res ip̄a de qua nunc loquimur longa eget in qui-
sitione et p̄scrutatione/nec sic ex abrupto poterit pau-
cis verbis p̄mulgari. De qua habunde dixi in libro de
erroribus medi. de auri affinatiōe p cementū p aquas
per anthimomiū/et que sit potior prepatio/et an eius
calcinatiō conducat. De quo Auicenna quinto canonis
in confectiōe de iacincto In quo docet calcinare aurū
per litargirū/et argentū p odore stagni. Licet Auerrois
stimulus medicorū et adhuc podagricus in medicina/
quinto suo colligeth Aurum calcinatum venenum esse
dicat. Cuius solutio ita facilis est sicut solutio glaci.

apud ignem/nec progat tempus nūc ad ista vagari.
Sunt enī secreta hūmōi solis principib⁹ ⁊ magnatibus
manifestanda/nec sic passim in manus rudū et agre-
stium pūcienda Juxta dictū saluatoris nostri. Nolite
inquit margaritas pūcere añ porcos. Nec est aliquis
vt pace multorū scripserim: inter centū milia hoīm qui
auri naturā debite agnoscat/nec sape debēt. Licz auari
id incubant ad instar fornicarū id custodientiū/cuz tñ
ignorēt virtutē eius. De q Plini⁹ Quare nō ab re Ras-
medicīne iubar de cauterio auri sic loquit de chirurgi-
cis Vt plurimū inquit qui hanc exercent artē sunt ydeo
rustici et restauratores. Quasi diceret ignorant natu-
ram auri/qz pūo tpe durat ei⁹ ignitio/et qz difficulter
cognoscit ppter colorem nisi edoctus fuerit. Quo etiā
errore capitur ipe Aristoteles. iij. libro metheo. de gene-
ratioe metallorū. Aurū inquit solū non ignitur. Cum
inter omīa metalla mundi magis cōpleta est eius igni-
tio. Medici aut in ministratiōe auri sp et semp errant.
cum ex artis ingenio nichil agāt in his/sed credita ab
alijs suscipiunt/Credentes aurū foliatū habūde subti-
liatum esse in trageis et confectiōibus/Nec aduertunt
quō pdidit virtutem suā multotiens p libū adaptatōz
Nam olibanū garū gūmi draggi gūmi ar⁹ ⁊ nōnūqz
bitamē piscium/et alia quē sunt adaptantes libū in q
foliatur aurū. Hec nōnūqz abstrahunt ab auro ana-
ticam eius naturam et cōplexionem vt eius complexio
omīno sit elongata a cōplexione auri. vt ostendi pōt p
difficilem susceptiōz argenti vini. Naz auri pprietas est
inter omīa mundi metalla adherere et mergi in argen-
to vino. Cognoscit enī res p proprietates passionēs et
opatiōes et accēa/quibus destructis destruit vera for-
ma rei. Omnis autē nostra cognitio incipit a sensu. pmo
posteriorū/et pmo phicorū. Aurū enī nō hīs opatiōz
auri nō est aurum/sed ymago auri. Citius enī attrahi

ent argentū viui ab auro q̄z ferrum a magnete/et hec
est auri et argenti viui pprietas/qua ppriate amissa
amittitur et opatio eius:et per dñs forma/nisi equivo-
ce dicat. Sz ad Anthoniū guarini Si solutio auri fie-
ret per aquā vltē:siue p quintā essentia manente quin-
ta essentia cum auro Queso vbi anatica natura auri
pmanet. Omne extremū videt dicere excessum et p dñs
distempantiam/sed quinta essentia est hmoi igitur zc.
Item omne intensum opponit nature:vinū autem hoc
siue quinta essentia/naturā habz igneā vbi igit equa-
litas quā in auro querimus/nec soluit aurū in ipā qui-
ta essentia/etiā si millesies distillaretur/nisi cum appo-
sitione alicuius rei extranee qđ est cōtra opinionē An-
thonij. De auro autem potabili que solutio si facta sit
absqz alteratiōe complexionis scz anatrice nature auri/
qđ quidez est difficile indocto homi quantūqz laboret
essz medicina peculiaris cum modica additiōe in peste
nec solum in peste: verū in omni morbo elongato a tē-
peramento. Et est medicina regum et nō pauperum.
De quo suo loco dicemus. Et teneas hoc aurū sic so-
lutum p capite tyri.qđ iungimus caude et corpi suo.

Capitulū Decimū de preser-

uatione Virginū/et de quodam dubio Cur Puellae et
nubiles puero vt plurimū inficiantur.

Uirgines puellae etate nubiles vt plurimū sunt in
maiori piculo/quarū prima causa est Cōplexio
earū calida et hūida que prona est putrefactiōi. Scda
causa est opilatio menstruorū et restrictionū. Omne em̄
opilatū et nō bene exentatū necesse est putrefieri. Adiu-
torij prestant ad hoc inglanies et inordinatus appeti-
tus horū que obstruūt vt sunt placete ex farina fructus
lac/simula cum butiro sumpta omnia hec mesaraicas
et menses obstruūt. Quēcūqz em̄ sunt calida z humida

vel fm regionem vel locū nisi paciantur transpiratiōz
simul et refrigeratiōz necesse est putrefieri. Scdm opi-
latiōes deniqz poronū et obstructiōes humorū et febriū
anialia/et eā que ex putredine est febrē patiunt. pūmo
de febribus. Peccant ob id Saxones qui febricitantes
in estuarijs locant/et moribū salutarem et bone termina-
tionis cum piculo cōmutant. Tercia causa est motus
et labor in puellis sermientibus. Nam motus vehemē-
tes vel balneū vel estiuus calor in febrē inflāmant.
Quarta causa est pedū ⁊ inferiorū infrigidatio: pūpue
tpe fluxus menstruorū/ qare incuneātur in his supflui-
tates que sunt semina morbi. De his aut et deo dica-
tis talis sit cura et pseruatio/ Sint solliciti pūpue ante
octo dies purgatiōis/ Custodiant se a cunctis opilans-
tibus/ a Lacte/ Caseo/ Butiro/ et a tortis cum farina et
ouis aut melle cōfectis/ A simula calida/ et pane cali-
do viscoso/ Non paciant frigus tpe purgationis/ nec
incedant nudis pedibus/ nec ingrediant tunc aquam
frigidam/ vtantur mediocriter calidis apitiuis/ Et su-
mant aliquē earū bethonicam et aristol. ro. et se. leui-
fici/ et aliquē plus inuātur aromaticis quare cōcedun-
tur eis. Summo studio sint solliciti virgines/ puelle/
mulieres/ vidue/ et omnes qui fluxu illo laborāt vt hūc
puocent. Nam si fluxus ille debite expurgatur potissi-
ma est medicina. Ego in eius puocatione tempore pe-
stilentie semp operam dedi/ et omnes aut certe maior
pars mansit in vita. Quia ppter etiam in hoc morbo
nisi alia impedierint/ iubeas semp fieri flebethoniā sa-
phenarū alicuius pedis. Nam si fluxus ille impedit/ ex-
ponūtur piculis et in antiquā marchiam pficiscuntur.
Caveant tales sumere cōfectiōes cōmunes bezearticas
ex bolo terra sigillata ppter rōnes dictas. Sed de ista
medicina puocatiua sumat/ aut ex siti aliqd/ que puo-
cando menstrua etiā a peste pseruat. Cui⁹ hec est apō.

R. Cinamōi electi. ʒ. ʒ. p. ditionibus Se. leuistici. 3. iij. fo. bethonice rute ypicō. pulegi melliss saturgie añ. 3. i. abs gentiane bac. lauri. añ. 3. ʒ. ʒ. pul. alcohol. Detur sine succo. cū aliq brodio appropriato successive p aliquos dies ante purgationem.

Nec me carpant Scioli cū ultramarinis suis q alia dispensare nequeūt nisi p̄ciosa p eo q posuerim. ʒ. ʒ. cinamōi p ditionibus / cū princeps Ga. Memiri trac. v. de dentifrigijs circa finē dicit. Si aut p rege pstruxeris ciamomi. 3. i. lege eundē. O viri omī laude digni / qui nec paupes opprimere voluerūt sallario / curas tñ salutare nō dimiserunt. Adde q et ego nec de ciamomo aut de pipere longo omī cura et diligentia a me facta / quicqz in saxoniam inuenire potui qd nō esset putridum marcidū aut tabefactū Videant de hoc aliq / ego instituta mea obseruabo in cāpestribus et his que sunt nostri orbis. Et tñ de puellis.

Capitulum Undecimū de p̄seruatione Pregnantium et Puerorum.

Regnans mulier maiori ingenio et cura obseruanda est / ne hinc inde discurrat. Cū in p̄gnantibus maxima putredo colligat / detur eis aliquā de cass fistula cū aliq brodio pulli / et sumat de mane modicū d pane tosto cū vino / aliquā cū aceto. Et deferat corallū et nucleos dactilorum in collo / et vtrāq his cōfectionibus / si sit de ditionibus. Confectio quā ordinavi p vna p̄gnate ante ānos. xxv. que adhuc hodie viuit. R. cinamōi electi ʒ. ʒ. nuc m^o ra. tormentille boli ar. añ. 3. ij. zedoā. de rōnici romani mastice mac^o aris. ro. añ. 3. i. fo. mente coriand̄ preparati añ carui corall. sand. ru. florū borę bugę añ. 3. ʒ. ra. end. cicoree taraxacon fo. piloselle ra. pipinelle ra. p̄morse añ. 3. ij. oss de corde cerui margaritarū perfora. fragmentorū saphiri granati añ. 3. i.

xiloaloes electi. ʒ. ij. croci. ʒ. i. ʒsue ros antiquarū
ʒ. i. succ. al. Mell despu. añ. q. s. succi scabios acetos
añ. ʒ. i. misce ʒ electuarium.

¶ Aliud Electm p pregnatibus in tabulis R. pul. elec.
liberatis dyamargaritō. añ. 3. ij. pul. leti. ga. 3. i. de
ronici romani se acetos lignialoes serici crudi 7 ʒbusti
margaritarū smaragdorū saphyrorum añ. 3. i. oss de
corde cerui. 3. i. ʒ. boli ar. croci ouētalī añ. 3. ʒ. ʒsue
cito: ʒsue ros ru. uelliss añ. 3. ij. ʒsue citri ʒsue bugē
añ. 3. iij. succ. ros succ. cādi panis succ. al. añ. q̄r. i.
fiat Electm in tabul. cū aqua ros et deauref.

¶ De vermibus puerorum.

Scias q̄ oēs infecti cū vermibus positi sunt i magno
discrimie/quare de melioribus est vti p̄uisione. Dabis
aut hunc puluerē p̄tra vermes puerorū et deť ad min⁹
p̄ q̄nd. R. cornu cerui vsti se abs se zedoarie nucleorū
psici vť loco ipius amigd. amararū añ. ʒ. ʒ. se zedoarie
maceret in aceto post desiccetur/et ʒ de omibus pul.
Emplm cōtra vermes R. succi abs mente crispe fellis
thauri añ. ʒ. ij. farine lupinorū. ʒ. ʒ. mirre sol psici
abrotani puluerizatorū añ. 3. ij. misce addēdo si op⁹
est fellis thauri 7 farine lupinorū ʒ emplm supra ven
trem p noctem. Et inunge añ cū butiro 7 succ. Et nō
fac enemata pueris ex rebus amaris/ne vermes ascen
dant et pereat puer. Sed melius esset facere enema ex
modico lacte tribus. ʒ. lactis añ. ʒ. ʒ. succ. vt vermes
trahantur ad inferiora ventris.

Item si pueri plus solito inflāmant fac epithima eis
sup cor et pulsus manū. R. aq̄ ros ru. fragratīs odo
ris. ʒ. iij. aque viol. ʒ. iij. end neūfar añ. ʒ. i. aceti
viui. ʒ. ʒ. camphore gra. ij. fiat epithima.

Item tpe calido et estate deť pueris etiā pergnantibus
paupibus ʒ herba acetosa bucellā ex aceto macerata
Item idem fiat cum herba scabios.

Item tpe frigidō da caricā vnam cū iūglande et pul-
uere rute et modico sale conspersam.

Item pueris et pgnantibus paupculis potest dari aq̃
acetos̃ aut scabios̃ cū vino modico in hyeme In esta-
te cum tribus guttis aceti et pane tosto.

Capitulū Duodecimū de re-

medijs in generali Juxta opinionem Doctorū.

Quia Libri doctorū ita habundant in receptis vt
etiā vacillare faciant exercitatum. Quare decreui
aggregare meliora remedia Doctorū de hac re scriben-
tium/ vt dogmata inde sumere volentibus/ labor inq̃-
sitionis absit. Fac ergo pie deus preceptorū horū ag-
gregationem felicem de thesauris largitatis tue cuncta
felicitans. ¶ Electuariū p̃ciosum et cordiale p̃seruans
in peste et est liberātis. Aliqui aut̃ huic addunt/ aliqui
minuūt put cuiq̃ cordi est. R. ra. tormentille se. acetos̃
se. end. se. citri coriand̃ preparati añ. 3. iij. margaritarū
pforatarū coralli al. et ru. carabe limature eboris spo-
dij oss̃ de corde cerui infusi in aqua ros̃ añ. 3. s. ben.
al. et ru. deronici romani cardamōi mac̃ ligni aloes
cinamomi electi croci zedoarie xilocass̃ añ. 3. i. sma-
ragd. iacinctorū granatorū serici crudi minuti incisi
añ. 3. s. camphore gra. viij. ambre musci añ. gra. iij.
oīm sandal̃ añ. 3. i. boli ar. terre sigil. añ. 3. iij. auri
puri argenti meri añ. 3. s. p̃sue ro. ru bug̃ neisfar̃
añ. 3. s. zucc. ros̃ zunc. candi penid̃ añ. 3. i. zucc. ta-
bar zed. 3. xrv. aque ros̃ et bug̃. q. s. ad incorporan-
dū fiat electuariū incorporatur.

Et aliqui addunt istis hec. s. gra. iuniperi. 3. i. bacc̃
lauri vincetorici gentiane enule diptami pipinelle dra-
gūtee ar̃ vtriusq̃ morsus galline ypicō scabios̃ herbe
tunice añ. 3. s. q̃tuor se. frigi. m̃stora 7 m̃iora añ. 3. j.

Sz ego nequaquā imponerem semia ista frigida in hac nostra regione nisi esset tpe caumatis et cōplexio multū calida et se . multū estuans . Metridati Tyriace elctē añ . ʒ . i . ʒ . acetī . ʒ . ij . ʒ . et ʒ cō sectio in forma opiate Et scito q̄ primū supra positū vendit in apothecis / et dicit liberātis in tabulis . Hoc aut in forma opiate cuz tyriaca et radicibus ⁊ alijs bezearticiis etiā d̄ liberātis est maioris efficacie / licet sapor non sit adeo acceptus . Et aliqui adhuc addūt alia ex spēbus cōpositis puta dyambra dyacameron : sed nō sunt necessaria / si tu cōsideras ingredientia .

¶ Pulvis Bartholomei de Montagnana p̄servans a peste adeo q̄ nunquā vidit aliquē mori qui vsus est eo . R . ciamomi electi . ʒ . ʒ . ra . diptami gentiane tormētille añ . ʒ . ij . ʒ . Se . citri acetos añ . ʒ . ij . oīm sandalorum se . ozimi añ . ʒ . i . ʒ . margaritarū saphirorū ossis de corde cerui añ . ʒ . i . boli ar . ʒ . i . ʒ . pul . Si Elctm̄ facere volueris R̄ huius pul . ʒ . i . ʒ . ʒ . succ . lb . i . dissoluat succm̄ in aqua scabios / et post cōmestionem potet modicū aque acetos . Scias q̄ pul . iste multuz p̄servat facta prius mundificatiōe corpis . hoc em̄ presupponit in oīnibus . Et tu utere si libet / ego nō vtor / nec michi deum facere volo ex homine .

¶ Electuariū contra pestem s̄m dñm Benedictum de Nursia phicum illustrem / et ponit in lumie apothecariorū . R̄ boli ar . diptami al . mirre pipinelle zedoā . añ . ʒ . i . tyriace andromaci distempate cuz aq̄ vite optimi vini et distillate in balneo marie . ʒ . ʒ . croci . ʒ . i . camphore margaritarū nō p̄foratarū smaragdi añ . ʒ . iij . tormentille sigilli marini forte intelligit deronici rōani añ . ʒ . ij . se . citri . ʒ . i . ʒ . oīnia puluerizent ⁊ incorpentur cū syrupo de acetositate citri et ex eis fiat electuariū de quo dicitur . ʒ . ʒ . cum aqua melliss̄ ieiuno stomacho Tollit fetorem pestilentie / et extinguit omne venenū in

corde et toto corpore. Et tantum de p̄seruatiuis docto-
rum illustriū dicta sint.

Capitulū. xiij. de p̄serua-

tiuis magis in sp̄ali/et de quibz dā regulis necessarijs

Prima regula Corpa germanorū in maxima hu-
miditate bñ degunt et p̄seruant humidis. Cōser-
uatur em̄ q̄libet in loco sibi cōnaturalī/et nutrit eius-
dem cōplexionis cibo quibus p̄ generatiōz constituit.
Et regio nostra est frigida et hūida quare flegmatis ē
generatiua ⁊ sanguis. nec sic colera molestat nos quē-
admodū Italos Gallos aut alias gentes. Nec melan-
colia multiplicat in corpibus nostris/nisi quis Italica-
tus vivere voluerit more eorū aut cibo grosso et malo
ieiunijs et vigilijs se macerauerit sicut religiosi/in his
em̄ melancolia multiplicat. Scdm̄ eōdem cursum autē
paucos iuuenes melācolicos in germania respectu Ita-
lie. Errant ob id medici vehementer qui more pecudū
sequuntur Italos/nō solū in alteratiuis verū et in laxa-
tiuis/evacuātes humorē nō euacuandū/et ponūt egrū
p̄ditioni et morti. Nichil em̄ repetitur ab optimo Ipo.
sicut illa Si qualia optet purgari purgent et conferūt
et bene ferunt/cōtraria vō male/et cōtraria importune
Lege et volue om̄es libros Ipo. bina vice vir aliquid
ab eo repetit/hic affonsinus quinquies ne desiliret me-
dico a mente. Et menti tene q̄ oēs sic practicātes nūq̄
prosperantur in curis eorū:nisi aliqñ casualiter. Quare
Ipo cras bene dixit Dandū est aliquid regioni et tpi et
etati. Sed de alteratiuis et p̄seruatiuis nobis sermo
erat a q̄ abscessimus. quia corpa nostra hūiditate plus
p̄cipant. Nō ponat medicus practicās multū de bolo
aut terra sigillata/p̄cipue in hac pestilentia et tpe hys-
tali aut cōplexione frigida. qm̄ vehementer errat si se-
cus fecerit. Et rō est. q̄ hec sicca et frigida multiplicata

Opus
in corporibus naturaliter humidis/neceffe est primo in-
carcerent humiditates et ingrossent et opilationes generet
Opto aut fortis facta putredine/putredo vo pestilen-
tiam. qz est ans eius causa. Et Sz instaret sophista. qz
corpa germanoru sunt humida: igit plus desiccanda: tria
em pparijs curant: ergo bolus et terra sigil. sunt ex me-
dicinis magis appropriatis. No valet argumentu Tu
scis sophista tritu affo. Damasceni. Optet medicinam
fieri ad similitudine opantis nature: et no fm qd videat
iunamentu absqz rone. Siccu em membru sicciori me-
dicina consolidandu est/humidu vo ecotra. vt Ga. de
ingenio in multis locis. Et scis iteru q pplexio aliqua
alicui gentiu congrua existit fm comparoz alicui clima-
tis et alicuius aeris Corpus nanqz indi cu fm pplexioz
sclavi quale fiet aut infirmabit aut morietur et ecotra.
prima fen. primi. Et scis q qui terras inhabitat septen-
trionales humidiores sunt/et qui artes exercent aqueas
ibide vt supra. Sz dic michi quid pdest aut qd impor-
tat. 3. 1. boli comixta cu. lb. 1. flegmatis An ne desiccabit
illud successu tps. Sz quid: 2. faceret in. lb. humidi. Di-
cis q pferuat a putredine. qm frigidi et sicci est no pu-
trefcere. Erras sophista et es sicut puer a natiuitate ne-
sciens mundi latitudine vltra domu extendi aut vltra
qz oculis conspiciere possit putredinem/nunqz amoue-
bis in corporibus germanoru hoc ingenio imo putredi-
nem generas hac tua fantasia ppter rones supius al-
legatas. qz incarceras humore. Quare successit tps ma-
lignatur humor et incuneat in aliq pticula corporis de-
bilioris/et sic est causa generatiois antratis aut alteri
maligni apostematis.

Scda regula Ne corpa germanoru caphora mltia in-
frigident licz iuxta psiliu zali. iij. tegni id pmedet pluri-
mu. Magna em e distantia inter corpa nra et grecoru.
Tercia regula Ne crocu aut mirra multiplicemus in

p̄seruatiuis p̄pter rōnes sup̄ius dictas in pillis / sed su-
matur de croco in parua quātitate nō in magna / sicut
ille homicida fieri iussit cū ouo. De quo infra dicemus
si tempus p̄mittit. Nam ribaldi tales cōponentes re-
ceptas deberent infinitis tormētis diutius torqueri ut
pena vnus multos auerteret.

Quarta Nō imponat medicus traulus hec infrigidā-
cia q̄tuor semia maiora et hmōi. Scis quid cū frigidit̄-
tate sua limositatis pariant. Et si quis sophistarū op̄-
positū dixerit recorderetur aliquādo se cū germanis esse
et nō cum arabis.

Quinta regula Nō multiplicet medicus zaccorū aut
conseruas / p̄cipue tempore estatis. Scias insup̄ q̄ con-
fectio illa sup̄ius posita liberantis in tabulis sine alijs
bezearticiis parum prodest. Longe melior est confectio
illa in forma opiate. S3 lasciuia medicorū cupiens cō-
placere egrotantibus infinitos perdidit.

Sexta Attendat medicus q̄ semp iuxta cōplexionē su-
mentis alterande sunt recepte. Aliquis cū humidū na-
turaliter h3 stomachū cui singl̄aris medicina p̄duceret
et nō v̄tis. vbi grā. Sit hō flegmatice habitudis solli-
citus circa studiū / de facili a grossis cibarijs ledit̄: et cū
hoc epar h3 debile molle et infrigidatū cuius color ob
id plumbeus est et eructatiōes patitur / cui ordinarem
hoc p̄seruatiū. R. troc̄ dyarod. 3. ij. troc̄ de reubar.
3. i. troc̄ de abs. 3. f. ra. tormētille ra. diptami zedoā.
bacc̄ lauri se. an. carui coriāñ an. 3. f. spice cel. ra. enule
meu. su. catariaci sand̄ ru. corticū citri an. 3. i. cū triplo
succ. f. trage. Scis nāq̄ Damascenū dicentē Ad nimia
hūiditatem stomachi subtilē puluerē dam⁹. Sit alius
cū multo sensu capitis sepius incurres soda expte indi-
gestiōis / ob id lippigentes h3 oculos. Cui subueniendū
esset tali remedio. R. sp̄erū pul. dyambre. 3. i. pul. aro.
ros̄ de ga. 3. i. f. et iuxta diuitias adde pl̄r et alia.

pro paupculo aut se. maraf. .i. .s. eufrat. .z. .ij. .s. fo.
bethonic gra. iunipi baceq lauri an. .z. .i. ra. diptami pi
pinelle ra. peonie an. .z. .s. coriand ppati catariaci cara
be spice romane ra. emule zedov. an. .z. .i. syri succi ace
tos. .z. .s. aut tyr dyateseron. .z. .ij. cu melle des. R. Elctm.
Et ita medicus ordinet receptas iuxta dispōnes patiē
tum et nō vna forma calcei oēs calciat. Varie etiā optz
vti farmacis/assuesfacta em tpe pcedente accipiētis na
tura/cōtempnit farmaci virtutem. Sub alterare igitur
optet farmaca Galienus. v. sanatiue dicte.

Capitulū. xiiij. de medicinis

laratiuis et pseruatiuis/et de remedijs pauperum.

Germani his dapibus mensas onerant. Ferinis/
capriolis/leporinis/caponibus/ pdicibus/cōtur
nicibus/porcinis assis/et domesticis mētis/pocula po
nunt qz plurima/in eorum cōuiuijs nulla indigentia/
Saxones replent etiā lardo crudo/caulibus capitatis
allegis crudis/anguillis fumigatis/Nec poculis pcent
quin secūdi calices subsequuntur. Oro dic michi medice
que colera his inascitur. Sz postqz quies epulis men
se qz remote/crateras magnas statuūt/et vina coronāt
Que dementia illorū qui toto tpe vite sue insistant pur
gatiōibus colere in his dantes vel Elctm de sebesten/
Elctm de suc. ros. Confectōz de māna reubarbarū mi
rabolanos infusos/nec solū in febibus verūetiam in
morbo illo herculeo carbunculorū francie vbi etiaz el
leborus vterqz/coloqntida/et his acutiora vir mo ibū
aut materiā morbi cōmouent. Considerent antiquorū
practicas et instrumēta fortia et appropriata/et qz pūā
habent cōnvenientiā cum his Italicis curis. Italia em
laborat febibus terciana pura et qrtana et fluxu san
guinis. Germania aut cottidiana et terciana notha et
quartana notha z febibus erraticis plurimū laborat.

In quo errant et medici credentes notham esse nomē
 adiectū/cū sit dictio greca que aspirat Vñ nothā cole
 ram dicimus nothā febrē tercianā nothā ⁊ quartanā.
 hoc ē adulterinā et nō verā Nam colera notha exponit
 a medicis. i. famosa/qđ falsum ē. Nam colera illa nō ē
 famosior q̃z citria In q̃ erravit Gerard. cremonen̄ trās
 lator Avicēne ⁊ oēs eius seq̃ces. Vñ pueri discimus in
 carmibus pedū/alij legitimi/alij nothi. S; d̄ medicis
 qui in germanicis morbis sequūt Italos ⁊ sibi sapiāz
 adimūt/qui sine vllō iudicio innenta aliorū pbant/et
 ab his pecudū more ducūt. His medicis missis dabis
 iuxta naturā pplexionis/vel Elctm̄ indi. 3. f. e. de. f. ro.
 3. i. miscē s̄ bolus. Dabis cum brodio appropriato.
 Pro senionibus ⁊ debilib⁹ R. cassie extracte. 3. vi. elec.
 indi. 3. i. f. vel sine elect. indi turbit gumosi. 3. i. zinzibe.
 spice añ. gra. ij. cū brodio galli. 3. i. f. ppina in aurora.
 In melācolico at̄ aut pruriginoso R. s̄ hamech scda
 descriptionis. 3. v. aque lactis. 3. ij. miscē s̄ haustus.
 Nolo multiplicare receptas. q̃ in his inquirēdus est
 medicus bon⁹: qui iuxta naturas vniuscuiusq; ordiari
 possit primo digestiua Nam digesta medicari ⁊ nō mo
 uere cruda nisi in principijs ⁊c. Cū totus iste liber non
 est sufficiens informare aliquem non medicū. quia oīa
 chartis depingere nō valemus. Est tamē exercitamentū
 et exercitatio medici studiosi. Nam ferrū ferro acuitur
 Et veritas sepius agitata magis splendescit in lucem.
 Ignoscant michi studiosi medici. non em̄ eos puo
 co/sed emulos meos qui maledicam linguā suam nō
 cohibent. Esset aut̄ bonū vt illi vespi daretur de Ty
 riaca dyatesseron: quē mane purgare intenderem⁹ cir
 ca. 3. i. f. vel. 3. ij. Modus autē ille michi plus con
 ducere videtur q̃z administrare attractiua ex stercore
 colūbino/ sicut senex ille Auenzoar precepit. Et vt ver
 bis vtat Galieni. r. libro d̄ simplici medicina Maximū

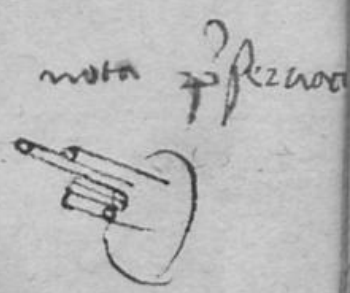

Dedecus est hominem sapientem comestorem stercoreum dici
aut sudoris et urine. Magnam quidem fieri oportet medici
naturam penuriam: ut quis his utatur ubi terra nostra germani-
ca tot tantarumque rerum sit referta ornataque ut vir parem
aliquam inuenies. Et quod superius mentio feci de quibus-
dam pilulis ordinandis in dispositione corporum germanorum.
¶ Sic ordinari facias pro debilibus. R. massam pro de vera
3. i. pro de mastice. 3. s. agarici troch. 3. i. zinzibe. spice
an. gra. iij. cum aqua ra. enule/ fiant pilule parue.
¶ Pilule alie. R. aloë cicotri. 3. ij. pul. yere simplicis
agarici troch. an. 3. i. mirre. 3. s. croci gra. v. zinz. al.
sal. gēme an. gra. ij. pro principe limature auri gra. v. cum
aqua acetos. fiant pilule pue et deaurentur pro principe.
Sed nota quod pilule iste et pilule alesangie et pilule lucis pa-
rum mouent/ aut oio nichil in ciuitate brunswicen: imo
auree cochie date sunt dosim auctorum/ quantumque recen-
tia et bene dispensata nichil mouent sicut exptus sum an-
annos. xij. vel. xij. Quare sub alterare oportet pharmaca/ et
notande sunt inhabitatorum egritudines/ et ad quas sint
peliuiores. Hoc igitur modo variandus est ordo medici-
naturae/ que oia chartis depingere non ualemus/ Quare
oportet medicum naturalem esse ingeniosum/ sicut recitat Ga.
in multis locis. Si medicus. x. milium librorum inspector fie-
ret/ nichil utilitatis se haberet nisi esset finetice esset nature
Et Damascenus in asso. Ingenium inquit naturale me-
dici adiuvat naturam et artem. De quibus Ipo. in 8 lege
Primum quidem opus est natura/ super omnia habeat hanc.
hac enim contra operante uana sunt oia. Et subdit. Ampli-
us autem inducere laborem in tempore multo curando. Tempus autem
corroborauit oia/ Fortem iuniores et sibi prudentes.
¶ Sed quod propheta beatus dicit qui intelligit super egenum et
pauperem/ nolo multiplicare receptas pauperum ne fraude
aromatariorum oppriment. Sed ponam simplicia que ipsis
pauperibus conducunt. Primum est. Capiat de mane pauper

de pulvere aristol. ro. circa. 3. i. si fortis est/vel. 3. ii. vel
3. i. p pueris bibat cū cereuisia calida. Et grās referat
dño deo q̄ de terra creauit medicinā bñdictus in secl̄a.
Nam ip̄a radix purgat a p̄cordijs et a spūalib⁹ resistit
putredini sicut mirra/nec q̄stitas eius inducit nocumē
ta sicut mirra/nisi mulier esset p̄gnans noceret. q̄ p̄
uocat fortiter menstrua Quare paup̄cule tales sumant
modicū de radice tormentille mixto melle/et misceant
si possunt et sumāt hanc medicinā cōtra ventositates
pregnantū. R. Se. carui. ʒ. ʒ. s. couand⁹ prepati ra. tor
mentille ra. enule aii. 3. i. cū copia mell⁹ despu. Sumat
pregnans mulier/ Et aliqñ capiat panē tostū de mane
cum vino. Et si habet amigd cum zuccoro aut melle.
Paupes alij nō p̄gnates capiant de mane de pulvere
absinthei q̄stū voluerint. Nam apit opilatōes epatis
stomachū a putredine seruat/et custodit hoīem cū for
titudine a peste/et ab alijs liberat egritudinibus. Et si
grossi rustici nō abhorrent/caperent absint. in pulvere
cum vīna pp̄ia/et imp̄petuū custodirentur. Paupes
etiā qui cogūtur visitare infirmos teneāt in ore radices
enale. qm̄ est cordialis et p̄seruat etiā ip̄a radix sumpta
S; p̄gnantes mulieres deferāt in ore radicē tormētille
et odorent acetū et mentā et panē tostū tinctū aceto.
Et tñ de paup̄ibus et de eorū p̄seruatiuis.

Capitulum. xv. de regimine ex parte cibi et potus in hac pestilentia.

Ulgius imperitū nō attendit regimē ex pte aeris
aut ex pte somni/aut vigiliariū/aut aliarū sex re
rum nō naturalū. Quare breuiter de regimē ex pte cibi
et potus p̄stringam⁹ Inglemies in hac pestilentia mul
tum p̄niosa Abstinentia salutaris/quare aialia hoc
anno gūlosa aut saginata nutrimento multo p̄clitane
Corpibus em̄ humidaz carnē hñtibus famē adhibere

cōuenit. Fames enī corpa siccāt. vñ. pti. affo. Quare sal
uator noster Cauete inquit ne grauentur corda vestra
crapula aut ebrietate. Luce. xxi. Rōnabile sit regimē il
lorū qui se pseruare volūt/ ne crapula nimia suffocent
calorē naturalem/ Aut abstinentia indiscreta inflāment
corpus et egritudines generent. Nos tñ qui sum⁹ in fri
gida regione et tps hyemale aduenit/ melius pducunt
nobis assata q̄z elixa/ et oīa degēcia in mōtanis et que
in mōtibus pascunt. bonis herbis. q̄re caprioli lepores
hoc tpe cōducunt. Alia oīa inclusa et saginata repudi
antur. Optia est caro edina pulloꝝ pipionū et gallorū
iuuenū nondū coeuntū/ caponū et siluestriū auū/ pdis
cum conturniciū. starnorū et aliarū auicularū puarū. Et
cachochimis et pachochimis oībus abstineant/ quare
caro porcia in oībus pestilentis repudiāt. In hac autē
est letale venenū/ nō ppter grossū et humidū supflūū
nutrimentū eorū. S; q̄ mortalitas est in porcis oībus:
tam in saginatis q̄z in his qui in siluis aut glandibus
educati sunt. Licet enī glandes incarcerēt materiā in sto
macho et desiccēt et frigide et sicce sint ppter oīs Interi
ora tñ istorū aīaliū ita putrefacta vidi: vt digitis dissol
uerent oīa ad instar putredinis. In ceteris etiā aīanti
bus oīa interiora capita et extrema dimittant. Ab omī
bus volatilib⁹ in aq̄s degentib⁹ abstinentū est tanq̄z
a veneno veluti ē caro aucarū anserū anarū. Oīa ista
aīalia vel ppter aquā vel ppter ingluuiē infecta sunt.
Abstinentū est a piscib⁹ pinguib⁹ grossis et qui in lacu
bus degūt/ Ab oībus grossis salsis et fumigatis: et que
sunt difficilē digestiōis. Et oēs egritudines que pcesse
runt hanc pestilentia ultra annū erāt p pcomitantiam
stomachi in hac saxonica regione. Abstineant igit ab
his que stomachū ledunt/ aut que cito corūpanē sicut
a lacte tanq̄z ab inimico ppter velocem eius corruptio
nem. Quare septima fen. quarti de cōseruatione dentū

N

LAC

Qui cōseruare voluerit dentes a putredine abstineat a
lacte/a pisciculis puis ⁊ a piscibus salsis. Religiosi autē
et qui cotidie piscibus vescuntur: cōducant cibaria sua cū
semibus aniso cimio coriandro zinzibere pipe/cinamō
mace cardamomo et carui myrta aceto. Et reuera se-
mia p̄dicta refracta cū aceto sine appositione aromatu
p̄nt rectificare oēm malitiā nutrimenti. Anni p̄ntis qui
est Millesim⁹ quingētesimussertus ⁊ septimus/ q̄re ge-
ladine hoc anno multū cōducunt/ cum decenti apposi-
tione mellis et aceti ad cibaria. Item Alimuria p̄ salsa
peculiaris est medicina/ et synapis cū semibus coriandro
aniso et alijs. Et Rafanus Licz oīa acrimonia sangui-
nem acuant et corrūpant/ vsus tñ homī cōuenienti mō
in hac peste salubris. Et salsa de alijs/ aut modica por-
tio allei sumpta mane et cū discretiōe vires p̄stat/ aerē
et aquā malam rectificat. Iuxta vaticiniū. Hunc igno-
rari nō ledit potus aquarū: Nec diuersorū mutatio fa-
cta locorū. Sit autē allei nō dispositū corruptioni: quē
admodū hoc āno oīa nascentia vt plurimū putrescūt/
et fructus oīs corrūpitur/ nec durat. Et inglandes hoc
anno mucore marcescunt. In fructibus autē manifesta
est putredo/ quare dimittantur etiaz si durari possent
p̄pter humidū corū velociter corruptibile. Item vini
potatoribus et qui vino delectant̄ caueant a facticijs
et sophisticatis/ que licz oīni tpe noceant/ tpe autē pesti-
lentie p̄pter velocem vini penetratōz p̄forat et penetra-
re facit cibaria indigesta et mala opatur/ que nō sunt
scribenda p̄pter malignos. Lymphet vinū hoc tpe cū
aqua extinctiōis ferri aut aqua masticeis. Licz cuncti de
peste scribentes p̄cipiant regimē frigidū et siccū. Ego
in hac peste p̄ntis anni dico oppositū. q̄ hec pestis po-
tius requirit regimē calidū et siccū pro custodia saltem
nō tñ excessiue calidū/ sed cōmensuratū p̄pter ratiōes
nūc dictas. Nam vt supra retuli causam primitiua esse

dixi ex pte aque et alimenti. Et causam antecedentem ostendi habere quid limositatis et viscositatis collosum humorum que non sunt infrigidanda Sed potius tempore calidis subtilianda incidenda et cum tempore abscondenda. quod quidem thesaurus est cure illi qui rectam viam ingredi voluerit. Amplius pestilentia prius ab alimento est prauo et corrupto. Si erta animalium consideres quanta sit viscositas et lubricitas in gallinis dissectis Si consideras epata mollia discolorata et magna. Si sapores adueris et coctionem quam modico tempore coctionis caro dissoluit veluti res marcida et putrida. itidem contingit in porcina carne et alijs. Quare pestilentia ista cronica et longo tempore permanet. Et licet cuncti in una contraria his alimentis vescantur/quidam tamen longo tempore preseruantur/tamen ex parte bonitatis digestionis/tamen ex parte aliorum cibationum interpositione/quare non multiplicatur in eis putredo tanta/tamen ex parte cruditatis que contraria est putredini. Itaque consumpta putredine tota in hominibus pestilentia cessat. Et iterum aucta putredine propter alimenta mala reuiuiscit. Et sic aliquando pestis in aliquo loco cessat et post tempus iterum reuiuiscit. Quia propter ut superius dixi his infrigidantibus et desiccantibus propter multitudinem materie nemo potest uti sine notabili nocumeto. quia frigiditas non consumit sed condensat/quare post longum tempus incautos punit. Non enim possibile est tantam materiam infrigidare aut desiccare sine notabili nocumeto rei vite quia frigida et sicca tabe senescimus. Posset quidem his infrigidantibus uti ad aliquod tempus/sicut opiatum caphorat et terris desiccantibus. Diuturno autem tempore non posset quin citius extinguere calor naturalis. Consulere autem debet bonus medicus prius ne occasione mali sit futuris. Deopilandis sunt corpora nostra/non opilandis. Mundanda sunt ociosorum corpora/non incarceranda est materia bolo aut terra sigillata aut alijs/nec his frigidis uti possumus.

in regione hac nostra et tpe frigido/quæadmodū et illi
qui degūt sub torrida zona/et qui extraneo calore et p
prio qudāmodo marasmātur et vix ossibus herēt/mod
dica siccitas talia corpa cito releuat. Germanorū autē
corpa succo plena nō releuat/nec nos nec equi nostri
Astros cursu supam⁹/qui aq̄ modica et buccella panis
sustentant. Dandū pfecto ē aliquid regioni tpi et etati
et p̄suetudini. Et si aduersarius instaret nō tñ infri
gidandū aut desiccandū ē vt in tabē aut marasmū in
cidamus. Cōmensurāda inquit est frigiditas et siccitas
q̄adusq̄ securi erim⁹: ne hūiditas ducat in corruptiōz.
Istis sophistis in suis opionibus pmanētibus rñdeo/
An ignorant quō deficiūt septētrionales modico cibo/
et frigiditas aeris corpa germanorū roborando p̄den
sat et p̄stringit vt sicciora sint bñficia ventris nisi vbe
rius parū potu humectent: p̄cipue apud illos q̄ vtunt
cereuisia/cū et ip̄a cereuisia fatiget calorē naturalē quē
admodū et cibus/secus ē de vino. Pestilentia aut p̄ns
nō termiabit nisi rectificato alimēto: quin vel vires re
sumit postq̄ ad tps quieuerit. q̄ cotidie in nobis ge
nerant hūiditates corrupte ex pte alimēti. Nec p̄nt cor
pora tanto tpe his infrigidatib⁹ et desiccantib⁹ vtī sine
notabili nocumento/q̄re regimē calidū tpate et siccū in
gradu altiori p̄ducit in hac peste. Qui se saluos esse ve
lint hac via mecū ingrediēt Qui vō nō semitas teneat
aliorūcū detrimēto suo aliquā errata p̄gnoset sua. Et se
in germania et nō in arabia esse intelliget. De sumi
gīs/de odoramētis/et de aere bono septentrionali bñ
euētato/et de alijs libri habundāt Coitus repudiāt vt
hostis mortalis hoc tpe. Balneū aut conducit hoc tpe
non tamē corpibus repletis Sine repletionem intelli
gere volueris quo ad vasa sine quo ad virtutem No
cet etiā repleto ventre Sz fiat cum discretionē et frica
tione desiccantiū in balneo ex sale et modico vitriolo/

Et ante ingressum balnei bibat modicum de decoctione
aristol. lon. et absinthii. Et i exitu a balneo bibat aquam
absinthii et foliorum quercini anni. 7. 1. et non floccipedit
hec sciulus. Potiora enim posui in hac peste necessaria/
Unusquisque balnea conia vitare discat. Omnia enim neces-
saria carnis non valemus depingere.

Secunda pars huius Libri tractat de cura huius fe-

bris. Capitulum primum et est digressio de farina
cia omnino necessaria.

Quia pericula superiori de causis et remediis pre-
servatiuis dictum est. Consentaneum est ut huius
febris curam dicamus. Et quia morbi res
motio est cause abscissio. Cogimur primo aliter
quid de farmacia vagari. Dubitatur in cura huius mor-
bi An catarticum conducat. Et videtur quod sic. Cura enim mor-
bi cuiusque est cause abscissio In pestilentia autem est putre-
do ex parte humorum vel ex parte aeris corrupti/qua remo-
ta remouetur et morbus igitur recedit. Morbus autem instans
est ex suis causis primitiuis et antecedente in ipso alimen-
to corrupto. Corruptum autem omne euacuatione indiget: quare
pestilentia ista catartico eget vel colagogo vel melas-
gogo aut flegmagogo iuxta diuersitatem complexionis
laborantium. Item flebethomia est utilis purgatio hu-
morum. talis autem non ducit quale/ sed quantum. Nec ducit
elective hunc vel illum humorem/ sed et bonum et malum.
Nec semper malum/ sed sepius bonum. ut exemplificat Ga-
lienus li. sanative diete. et li. de ingenio. Quare super omnia
purgatio et euacuatio facienda est in hoc morbo.
Contra omne catarticum ut plurimum calidum. Tale autem
est attractivum et velociter expulsivum. Hoc quidem est aliquod

comiscet benignū cum maligno/et cōturbat naturam
igit nullū tale cōuenit in peste. Preterea omne catarticū
mouet materiā ad interiora/et a superficie ad centrum.
In omni aut materia venenosa hoc improbat igit nul-
lum catarticū est dandū. Amplius catarticū omne vene-
nosum/nō est aut venenū apponendū veneno: igit ꝛc.
Maior pbat p dūm Jo. mesue in de sola. medicinarū
Omīs inquit medicina laxatiua ē de gñe venenosarū
rerū cuius excessus natura nō patitur. Non igit catar-
tico est euacuandū Preterea omne catarticū debilitat na-
turam Sup oia aut virtus cōseruanda est in hac febre
que cito p̄sternit/virtute aut p̄strata eger piclita: nul-
lum igit catarticū dandū in hoc morbo ¶ Aduertendū
est diligenter de purgatiōe in hac febre q̄ nulla euacua-
tio faciēda est p catartica in hoc morbo: etiā in morbi
principio et v̄tute cōstante/nisi cū cautela. q̄ natura in-
tenta est in expulsiōe materie venenose vt eā expellat
ad superficiem et ad ignobilia. ¶ Medicus aut adiutor na-
ture nō debz impedire eā/sed quocūq; locorū natura re-
pit illic ducat medicus p cōuenientes regiones ¶ Tam si
medicus iūuenis inexptus fidem p̄stat libris qui dicunt
v̄tibus p̄missis/sciat q̄ infectis et istis nulla euacuatio
v̄tis faciēda est: nisi cū flebothomia. Ad quā tñ faci-
endā conditiōes requirūtur vt infra. Ego em̄ in cūctis
pestilentijs quibus opam dedi practice/et alij mecū do-
ctores/nunq; vidimus p̄sperū successum in catarticijs:
p̄cipue attractiuis. ¶ Tam lenitiua aut cōpressiua sibi ca-
sū impedire p̄nt naturā. q̄ ppter longā moram cōtur-
bant naturā/nec fieri possunt alia necessaria dū prelat
opatio laxatiui/quare negligit egrotus. Hinc parens
noster Ipo. p̄mo affo. In paucis passionibus raro et
in principijs farmacijs vti/et hoc prius bñ dyndicātes
facere. Infinita etiā sunt que phibent dari catarticum
que hic ppter pliritatem nō opus est recenseri. ¶ Itaz nō

sunt aliqui assueti medicina et forte nunq̃s sumpserunt
Nec in hoc naufragio natura assuescit quin piclitabit̃
eger. ¶ Diligenter aduertat medicus q̃ etiā in ualescē-
tia laxatiua nō sunt administranda. q̃ scintilla veneni
manens in corpe trahit̃ p̃ pharmacū ad centrū et mouit̃
eger. Quare medicus cristerijs laxatiuis et absterisiuis
semp̃ leniat naturā. Nec aliq̃ modo imponat de bene-
dicta aut alio laxatiuo donec securus sit. S̃z singla bñ
diuidendo faciat. Scias tñ q̃ materia h̃ pestilentie
est multa et est tardi motus rōne grossicie sicut appet.
Ob id ausus fui in duobus infectis in principio princi-
piante mouere p̃ catarticiū/et certe sine alio auxilio ena-
serunt. Non tñ id faciendū est nisi om̃ino cōstante vir-
tute et in principio principiante.

Capitulū Scdm̃: 7 est di.

gressio utilis spectans ad flebothomiam.

Obitatur An flōmia conferat in hoc morbo. Et
videt̃ q̃ nō. nam flōmia quēadmodū et laxatiua
medicina trahit hūiores a superficie ad centrū/ talis autē
diuersio non est bona. igitur ꝛc. Amplius flōmia bonū
quidē sanguinē euacuat/ malū vero qui est in primis
maxie venis que sunt fm̃ epar ꝛ mesareū cōgregat̃ ad
totū attrahunt corpus vt inquit Ga. iij. sanatiue diete
nō est igit̃ flōmia faciendā. Preterea in quibus dā coā-
gulatus est et grossus sanguis q̃re difficulter fluit hos
tales p̃fomentare opt̃z anteq̃z incidas venā multis fri-
catiōibus et fomentatiōibus donec fluat vt .iij. regis
acuto. Quā quidē opatiōz rustici facere dedignant̃ q̃re
subtile euacuatur et grossum remanet/ qd̃ maximi est
piculi. nō est igit̃ flōmandū. Et summope tibi caue/ ne
egrū ad vnā duarū pducas rerū. s. humorū colericorū
ebulitiōnē et frigidorū cruditatē. q̃rta sen. primi. Quare
subdit. Tibi quoq̃ cauere debes a minutōe in p̃plexiōe

vehementis frigiditatis et in regionibus fortis frigiditatis/et in hora fortis doloris/et post balneū resolutū et post coitum/et in etate que est minor. xij. annis/et in etate senū quāto magis poteris/nisi in figura cōfusus fueris. Amplius quoq; in corpibus fortis maciei/et fortis grossicie/et raris/et albis/et lassis/et citrinis sanguinem nō hñtibus a miuitiōe quantū tibi plus poteris cauere debes. Amplius in corpibus que plixas ppeffa sunt egritudines/caue tibi a flōmia nisi sanguinis affuerit corruptio que te ad hoc pducatur. qm̄ tunc flōmabis ea. A miuitiōe p̄terea tibi cauere debes sup cibi repletionem/ne materiā nō maturā ad venas trahas loco eius qđ ab eis euacuasti. Et oportet etiā vt tibi caueas ab ea in repletionem stomachi et intestinorū facta ex fecem p̄secuta. Et ne fastiditū flōmes aut hñtem orificiū stomachi debile/et multa alia phibent flōmiā. Amplius Crisippus Aristogenes Etas et multi ḡlofi medici flōmiā a medicinalibus auxilijs om̄ino segregarūt. vt Gali. libro de flōmia Igitur nullo modo flebothomandū. Sz oppositū habetur apud ipm̄ Ga. libro de flōmia. Maximū inquit inuamētū ex hoc auxilio fieri laborantibus si quis eo congrue vsus fuerit. Testatur hoc ratio et experimentū. Et subdit idē in eodē. Nō cū solū quādo iaz affuerit magna egritudo flebothomie est tempus/sed et cū suspicabit̄ debens esse. Adhuc autē magis inquit. Si piculum imineat piplemonie vt squinancie vel pleuresis vel alicuius alterius acute et vehementis egritudinis/auferes antē ad plus cotilā vnā. In quibus inquit tibi videatur habundantis sanguinis multitudo qz citissime tenta euacuare ipm̄ anteqz ad aliquā incunietur principalū particularū. Quo circa et per noctem nō pigritabis incidere quandoq; venam. Attendat vnusquisq; cōscientiam cupiens saluare a scupulo homicidij/Ne alicui suadeat flebo-

thomia nisi virtute constante et in principio principiāte
Nam morbus iste cū illico p̄sternit virtutem nullomō
facienda est flebothomia / nisi oīo in principio. Alias si
secus feceris ponis egrū p̄ditioni. Nam post eius prin
cipiū incuneat materia ad aliquā p̄ticulaz principalit̄
membrorū. Et si tu auferes sanguinez / auferes id qđ re
sistere debz et instrumenta siue arma defendentia. Na
tura em̄ vtitur sanguie et spū in expellendis nocētibus
sicut recitat Ga. v. affo. p̄ticu. Quēcūq; corrupture sunt
fetus. Et natura nitit̄ expellere venenū hoc ad emun
ctoria sua et ad cutē: quare flebothomia tarde facta im
pedit naturā que sagax est et sollicita q̄ huius sollicitu
dinis nō est finis Quare in principio principiāte atten
dat medicus habitū corporis robur virtutis. Et si p̄ditio
nes sup̄ius nō impedierint: nocte vel die et quacūq; ho
ra nouilunio et plenilunio flebothomiā faciat i morbi
principio Iuxta tubā veritatis Medicari in valde acu
tis eadē die si necesse fuerit. Differre em̄ in talib⁹ malū
Itaq; quib⁹ op⁹ est flōmia faciēda est / ne cū erasistra
to medicus sanguitrepidulus noietur. Didicisti autē et
forti pulsui cum qualitate vt infallaci signo credere sp̄
de v̄tute forti. Et aliquis sexagenarius nō tollerat aliq
modo flebothomiam Septuagenarius vero tollerat.
Huius esto memor.

Capitulū Tertium. An for

tis motus conducatur post flebothomiam.

Sciunt oēs docti pariter et indocti sophiste et ydes
ore q̄ post sumptōz deliteriorū farmacorū nō est
dormiendū / ne venenū ad interiora trahat Quā p̄pter
ducūt vulgares nōnāq; patientē / trahentes ipm ma
nibus / et sic cogūt patientē ambulare ad multos pas
sus qđ est oīo piculosum Nam laborās hac febre mul
tum estuat et incendio cordis inflāmat / quare cōtinue

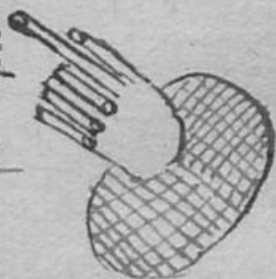
anhelat aerem frigidū. Motus autē maiorem incensio-
 nem causat/quare p irrōnabilem motū piclitatur eger
 qd Ipo. parens improbat culpans medicū noīe Tro-
 dicū inquit Trodicus febrientes interfecit circulis lucta-
 tionibus et multis calefactiōibus. tertia pīcula epidi.
 Et Ga. de flōmia inquit Nam quēcūq; fortiter calefa-
 ciunt dissoluūt virtutē repentiū; vt nō adhuc sufficiat
 in curatiōe etc. Nō est igit motio aliqua indiscreta attē-
 pranda patienti. Nam multos cōfestum hac via mori
 vidi/ q si cui accidisset contrariū fortune magis qz arti
 ascribat. Monstruositates em accidūt in morbis quē-
 admodū in creaturis. Nostri etiā homicide qui vngūt
 corpa in morbo francie in estuarijs calidissimis/ sicut
 carnifices in igne adurūt et torquent/ infinitos occidūt
 licz aliqui bñ fortunati ex his tormentis euadant. De
 qua cura tormentaria in fine parū dicam si tēpus ad-
 miserit. Calidū inquit Ipo. nocet hoc frequēter vtenti-
 bus carniū effeminatiōz/ nervorū incōtinentiā/ mentis
 stuporem/ fluxū sanguinis/ defectiōes spūs/ quibus dā
 vero z mors sequit. v. pīcula affo. Hac etiā stulticia ob-
 stetrices nostre occidūt innocentes et nouiter natos in
 balneo calidissimo. Quā stulticiā dephendit Ga. pmo
 libro de regi. sani. Quare inquit Ga. nō est intingēdus
 puer in aqua fluminis vt ignitū ferrū/ sicut faciunt ger-
 mani mox cū exierit a matrice. Et hac indiscreta via
 gradiūtur nostri germani in pestilentia/ ponentes pa-
 cientem in estuariū In quo ipe piclitabitur cum ratiōe
 aeris cōclusi/ tū rōne caloris et aeris nō euentati/ in qui-
 bus occidūtur. Nec est possibile q aliquis euadat/ nisi
 quē deus spēaliter voluerit pseruare/ nec solū ipe picli-
 tatur sed z astantes. Cū poni debeat in aerem bñ euen-
 tatiū versus septentrionem aut orientē. et aer sepius fumi-
 gationibus rectificandus est/ et irrorandus est locus aq
 rosarij et aceto/ et astantes se et lintheola ex his aquis

S iii

Nota
 Morbz gallie

Vide infra
 cap. xv.

Vbi poni
 debeat peste
 inferius.

conspargant/et sepius odorant. Et ad nares egri ponatur lintheū his humectatis.

Capitulū Quartū de signis

Febris Pestilentialis.

Quia malicia huius febris non dat nobis induci-
as recte opandi/nisi cognoscamus eius pncipia
per signa euidentia Nec de cura aliquid rite pagemus
nisi per pnostica signa diffiniamus. Opeprecū est pri-
mo ponere signa huius febris. **Prīmū** signū et ma-
nifestū est caliditas cordis cum cōturbatiōe/et ergo ap-
petunt aerem frigidū attrahentes ipm auide cū multa
ap̄tione oris/qd̄ puenit ex multitudine vaporū malo-
rum in spūalibus conclusorū ex pte venenositatis ma-
terie Et sic sequit̄ scdm̄ signū ex hoc scz magnitudo an-
helitus. **Tercū** signū/pulsus frequens ⁊ puus/tremor
cordis/sitis vehemens/exsiccatio lingue cum aspitare
et nigredine vel citrinitate/exeuntia vt plurimū fetent
egestio et vrina. Sed cū anhelitus eorū fetet caue tibi a
cura/completa est egritudo/cōmendes ipsum medico
spūali. Isti febricitantes molestant̄ magis in nocte q̄z
in die. Et accidit in eis casus virtutis et p̄stratio appe-
titus. Item post vomitū et post fluxū aliquando ca-
dunt in sincopim et moriuntur. Et quādo vides casum
virtutis et egrū attrahentem aerem cū auditate/et sibi
lando emittit et expellere nititur vapores venenosos
cordis/scias hunc fore infectum. **Vrina** eorū in p̄in-
cipio est subcitrina cum turbiditate/Aliquādo rubicū-
da scz successū temporis. Sz vt plurimū sine ypostasi
apparet/Aliquando est sicut dispositio sani hominis/
et tamē moritur eger.

Capitulū Quintū de signis

propterea et morituris In quibus nulla cura profert.
Scias quod neminem vidi euadere quorum anhelitus
fetet/ aut quorum sanguis minutus fetet. Quoniam
putredo confirmata est. Item illi qui euomunt aut ege-
runt materiam nigram/ aut diuersam/ ut plurimum mori-
untur. Iuxta illud Ipo. Egritudinibus quibuscumque in-
capientibus Si fel nigrum sursum aut deorsum exteri-
mortale/ et non est ymaginabile quod materia bene et cretice
moueatur/ cum fiat ante eius digestionem. Item omne
synthoma deficiens virtutem cum perturbatio loquatur:
virtutis motiue aut appetitiue in principio morbi sig-
nificat copiam materie venenose sparsam per omnia membra
mortale: hunc comendes medico spirituali. Scias quod nec
ipse parens Ipoocras cum sua secreta medicina/ nec ipse
Galienus cum sua Tyriaca optime fermentata hos cu-
rarent. Sed relinquitur cura ista summo et excelsio medi-
co. Scias insuper quod omnes cacesci aut pessime colora-
ti tempore sanitatis/ sicut studiosi qui dant opera litteris/ hi
nunquam sunt bene colorati/ Tales male colorati non ex
studio aut alia occasione manifesta/ ut plurimum mori-
untur. quia opilatio fortis est in his et retentio malorum
humorum. Secus autem est de studiosis/ licet propter debilitatem
digestiue etiam multiplicentur in eis supfluitates. Iure igitur
privilegiantur qui propter commune bonum abbreviant
sibi vitam. Sed heu id in Saxonia non attenditur.
Item omnis fluxus muscillaginosus/ sudor frigidus/
vomitus diuersus/ ut plurimum isti moriuntur/ Nemo
medicorum his vitam permittat.
Item omnis pustule/ omnis bubo aut apostema apparet
post duos vel tres dies vel quanto tardius tanto peius
fecit naturam fore debilem in expellendis nocentibus;
In fine autem eijcit aliquid propter multitudinem materie
Deijcitur enim nonnunquam venenum/ mortuo iam homine/
et vires suas ostendit/ non regulato a calore aut virtute

De Pestilentia
te. Quare aliqui eorum intumescunt/ Aliqui diversimode
colorantur/ venenū igitur post mortem magis est verum
dum. Et scias q̄ pestilentia cū vermibus sicuti in gulo
sis et pueris in magno sunt discrimine/ et vix euadent.
Et quia flagellū est summi et excelsi dei scias q̄ pulsus
est bonus/ vna est bona/ et tñ eger moritur. Et mirū
plures ridendo vidi mori/ et vix ore cōposito a risu in
antiquā marchia pfecti sunt. Quare time deū et date
illi honorem/ qui de terra creauit medicinā/ benedictus
Ipse ppter pctā nostra cecas pestilentias imittit/ q̄ru
cause medico nō sunt note. Nō culpetis igit medicos
sed facinora vestra cōfitemini/ penitentiā agentes.

Capitulū Sextū. Quō hec Egritudo multiformiter Incipit.

SCias q̄ pestilentia Anni pntis est in humoribus
Principaliter et iniciatiue/ licz in spiritibus Asum
mationē et denoiationem suscipiat. Humor em̄ corru
ptus p viam cōgestionis primo labitur ad membrum
debile/ quo lesō inficitur post vitalis spūs/ et sic diversi
mode incipit. Aliquibus incipit cū appoplexia/ aliqui
bus cū eptia/ Aliquibus cū pipneumonia iuxta corpus
diuersitates/ Aliquos inuadit cū pleuresi/ Aliquos cū
tussi/ Aliquos cū dolore dencū aut oculorū/ Aliquos
cū pustulis lingue gignarū 7 trachee arterie vti iam
vidi in duabus monialib⁹ q̄ deggebāt in locis reuma
ticis et vesebātur lacte cottidie/ Aliquos inuadit cū co
lica/ Aliquos cū dolore renū/ Aliquos inuadit cū palisi
Aliquos cū podagra. Et vltiter et breuiter inuadit cū
om̄ibus sinthomatibus que occurrere solent infectis.
De quibus singulis pponēbam describere remedia: si
nō indignarent legentes/ Liber etiā imensus vix capet
quare a pposito destiti. Quēcūq̄ igit accidētia hoīem
molestāt/ hoc tpe suspitio semp habenda est. Sis igit

cautus/et cū velocitate cogites sup euentū egritudinū/
et nō te lateat dispositio hore pntis. Hoc em̄ spectat ad
bonū et perfectū medicū sicut habet .iij. pronosticū.

Capitulum vii. de Synthoma-

tibus et accidentibus malis que apparent in peste.

Egnoscat michi princeps Illustrissimus. Cogor
em̄ ppter breuitatē tps impfectū relinquere op⁹
qđ anio pposueram mittere cōsumatū. Obmissa sunt
multa/trūcata sepius est orō/nec illucidata aut fucata
put principi tanto pduceret/nec me ob id culpent igno-
rantes. Cū infinita a medicis et pdecessoribus meis in
his obmissa sint/que necessaria essent ad illuminatiōz
futuroū. Pauca em̄ aut vix nulla inuenies in his que
nō sunt necessaria medico. Licet desidiosus plurior vide-
atur doctrina. Nam culpā errores de tyriaca/aut de
pillis pestilentialib⁹ nemo rite valet pbare/nisi et error
ostendat. Dicit nāq; Phūs .ij. posteriorū Primo queri-
mus de re si est/et scientes si est querimus quid est. Et
volentes ostendere si est: o p⁹ qđ sit oñdemus quid est.
Quare in hoc opusculo nichil est supflū. sed ppter bre-
uitatez tps obmissa sunt multa a me et a medicis. Et
ratio pauci repiuntur medici qui se in multis pestilen-
cijs exercitarūt/aut in magnis ciuitatibus practicarūt.
Quare nichil scribere aut docere possunt de suis experi-
encijs/sed de scripturis aliorū glantur. Hoc autē a me
improbatū est in principio huius/quō pestilentia vna
differt ab alia. ppterea Auēroar caplo de apostemate
nuche inquit. Et esto certus qđ scientia medicinalis nō
opatur ab aliquo pfecte:nisi post longā et multā con-
suetudinem et longā expientia in ipa.et nullo mō cum
sophisticatiōibus loycalibus. Iridem ca.de ethica dicit
Quare cōmendatur ab Auerroē in fine colligeth ppter
longā viri huius practica et expientiam. Accidentia em̄

que cōcomitantur hanc febrem quāntū ad virtutem aīa
lem sunt/dolor capitis/srenes/litargia/vigilia/flurus
sanguinis nariū/nigredo lingue/excoriatio oris. Acci
dentia spūalium membrorū Squinācia/tussis pleures
pīpneumōia/sanguinis sputū/tremor cordis/sincopis
Que vō sunt stomachi et nutritiuorū hec sunt.dolor sto
machi/dolor epatis/dolor yliorū/dolor splenis/singul
tus/vomitūs/sitis/flurus/cōstipatio ventris/retentio
vrine/et est pessimū accidens et mortale/flurus vrine
nimius/sudor diaforeticūs/varioli et morbilli/bubor
nes/antrax/et estiomenus. ¶ Et scias q̄ egritudo hec
diuersimode incipit sicut supra dictū est. Et aliqui inci
pit cū his enumeratis sinthomatibus/que omīa requi
rerent medicū exercitatū et practiciū/et nō sermocinato
rem aut cōcionatorem ex libris cuius verba supsunt et
deest medendi rō. Practiciū em̄ intellectiuarū termini
sunt: et omīs bonus practicus est theoricus/sed nō auer
titur. Proposui anīo his accidentibus ppriā describere
medelam/sed gaudent breuitate moderni. Et desidia
multorū me auertit ab inceptis. Nunc de cura febris
huius dicamus.

Capitulū . viij. de quadam

Tyriaca pauperū que necessaria est in hac peste.

Nunc reges intelligite: erudimini qui iudicatis ter
ram. Apphēdite disciplinā nequī irascatur dñs.
Speculatores vos posuit deus venientē gladiū sub di
tis vestris ānunciate. Et quō potest ānūciare ignorās.
Et ut v̄bis vtar nobilis vegetū renati de re militari/
Neq̄ inquit quenq̄ magis decet vel meliora scire vel
plura q̄ principem/cuius doctrina omībus p̄t pdesse
subiectis. Nam quē ex rectoribus ciuitatū inuenies qui
docere possit qd̄ ip̄e non didicit/vsu quodā q̄tidiano
et veterem errorem vti veritatez colimus obseruamus

Nec ultra inquirimus an sit aut quid sit/et in hac igo-
 norantia nostra stamus et quiescimus. Tum ipsi mer-
 catores Genueni aut Veneti conflagrant nobis Tyriacā
 eligentes ex aquis anguillā loco tyri/maior est pruden-
 tia in his extirpandi pecuniā q̄z dispensandi troc̄ tyri
 An ne germaniā sterilem plantis esse credis vt nequeat
 cū bononiensibus aut montispeffulanen̄ pficere eadez
 que ipsi. Hoc antidotū passim venditur passim dispen-
 satur/et cōflatur etiā a vilissimis ydeotis/vorant ven-
 ditores eius serpentes stelliones ⁊ araneas. Et in hac
 proba vulgares ipsi qui rectore egent/stant et quiescent
 veluti agnate veritati Exteri ex urbibus villani ad ciui-
 tates pperant hoc antidotū sibi cōparant/nichil am-
 plius de peste aut eius cura solliciti. Reuera falsariis
 monetarū igne condempnat̄ : falsarij aut vini/tyriace/
 gemarū/aut aliarū mercū impuniti abeūt. His erro-
 ribus patefactis volui cōsulere reipu. germanie. Aggre-
 graui ex ipsis bezearticis compositōz vnā/nō ex Indie
 Arabieq̄ siluis/sed ex nostris germanie plantis/quā
 Tyriacā pauperū appellare volui. Nō opus est in ipsa
 fermentatione. xj. annorū/nec letheo somno p opium
 eius capimur/nec in electiōe serpentū cadere pōt error/
 cū sit corpus simplex sine capite et cauda/Caudā eius
 abicere nolum⁹/nec nūc apponere volumus Cum in
 cauda latet totū secretū. De q̄ supra Ipo. ⁊ alij suaserūt
 sibiquicē potius patriā q̄z dogma pdere. Caput ⁊ cau-
 dam Coloniensibus inuentoribus artium reseruabo.
 Tūc in subsidij paupm corp⁹ ipm̄ prepabo. R. ra.
 emule. 3. xv. aristol. ro. 3. x. gra. iunipi zedoā. añ. 3. v. ra.
 atq̄ lon. so. ypicō scabios pigami bractei añ. 3. iij. betho-
 nice saluie pssij. spice roma. bace latri gentiane dipta-
 mi tormentille calami aromati añ. 3. ij. ra. men. fu. pi-
 pinelle Se. ameos carui mac̄ catariaci sandali ru. añ
 3. i. so. mellis mirre añ. 3. ij. castorei. 3. i. p. carabe. 3. ij.

4. cere

Tyriaca pau.

coralli rui. absq. calamenti zinziber pipis nigri añ. 3. s. f.
nuci iugland nūero .viij. oximellis squilli . 7. i. olei di-
stillati p allembici glutinis albotin . 7. s. mellis desp.
q. sufficit/ fiat confectio mirabilis p paupibus in hac
nostra pestilentia/ et in hac nostra germanica regione.
Et si nō excellit ipam tyriacā Andromac/ nō tñ est mi-
nor virtus eius in omni veneno/ qđ prato et vero do-
cumento capias. ¶ Et si vis apponere cordialia vel
Electū liberātis aut dyambriā/ vel Electū de gemmis:
aut alia/ nō eges discurrere hincinde p remedijs quā
semp paratā habes materiā Inquire hincinde ordina-
tiōes doctorū unusquisq. cōposuit et aggregavit beze-
artica put illi libido fuit. Hec aut Tyriaca pauperū ex
melioribus et nostri orbis plantis cōposita est: put ex
eius simplicibus cuiq. intelligenti patz. ¶ Cū aut con-
tingeret ipm desiccari et humiditate priuari facias sic.
R. spērum aroma. ros de ga. 3. i. s. spērum plire spērum
dyambre spērum electuarij de gemmis añ. 3. i. electi et
acuti ciamomi fol. melliss añ. 7. s. dendrolibani lauri
dule maiorane mac añ. 3. i. Hec oia macerabis in aq
acetos cū medietate aceti/ et sic maceratis et expressis
post bidnū/ appone exp̄ssioni de melle despu. et fiat sy-
rupus cum quo humectabis hoc antidotū tpe estatis/
Tpe aut hyemali macerabis in vino/ Et cōserua hoc
antidotū/ nec queras meliora ex grossis et corporeis re-
bus. Cauda autē sola que apponit ab ipso Ipo. corpi
apropriato/ cū sit res subtilissima in momento erigit
hoiem. S; hic obice ne maledictiōs oipotentis incur-
ram. q. subtile iunctū grossū et corporeo morā et pma-
nentia habent opandi. Cū subtile ppter raritatem suā
cito consumit quare cōmiscemus balsamū cū cera/ et
syruos cum aquis distillatis. De capite aut et cauda
neminē nostro euo noui qui aliquid saperet. Obmissa
enī diu nemo quesit.

Capitulū Rōnū de infectis

Quo ingenio medicandi sint cum Tyriaca pauperum.

nota

Scias et cognoscas infectū ex supioribus signis.
Et q̄ diuersimode incipit noli negligere hoīem.
Habeas semp enemata apud te prepa^{ta}. Nec eges in
cristerijs tot ingrediētibus / quin aliquñ cas solo brodio
cauliū aut pullorū aut alterius cum appositione modici
salis mellis et olei facere potes cristere Itaq; mūdatis
intestinis Illico dabis modicū de tyriaca paupm cum
vino. Et si opus est flōmia ⁊ virtus ⁊ etas admiserint
et in principio vocatus ventaz incid as in pte magis su-
specta. Si aut pustula aut bubo apparet in principio
signū bonū est / fiat a latere illius bubonis put iaz oēs
sciunt. Nam sp trahi debz venenū a nobilio^{ri} ad igno-
bile. Et si est virgo nubilis aut mulier que cōsuetas hz
purgatiōes / fac flōmiā de vena sub talo in pede quasi
medio pede. Naz si purgatur menstruis mulier salua-
bitur ipa vt plurimū. Facta itaq; flōmia sūm tenorem
virtutis. Si materia raptū habz ad caput R. aq̄rum
melliss bethonic^o ros^o an^o. ʒ. i. ppina cū. 3. i. s. tyria.
paupm et coo pi patientē vt sudet. Si aut sudor nequit
puocari multitudo est materie R. de camōilla. M. iij.
vel. M. iij. deco que in aq̄ parū ⁊ ita calide applicabis
M. i. ad pedes vnū ad dorsum et terciū supra ventrem
et ita diuertenda ē materia venenosa ad cutē. Item si
cōqueritur paciens de angustia cordis ⁊ spūalium / da
bis cum aquis scabios^o acetos^o bor^o bug^o / et fac sudare
patientē. Si vides materiā raptū habere ad intestina
dabis cum aq̄ rutacea ⁊ absinth. Si ad epar / dabis cū
aqua abs eupatori^o. Et scias q̄ decoctiones p paup-
bus et rusticis plus conferunt q̄z aque / dūmodo nō sit
horribilis medicina. Naz talis vt plurimū vomitu p̄i-
citur; valet multū decoctio radicū men. et abs p paupⁱ

bus. Et si ista decoctio sumitur cū Tyriaca paupm/et
sudore puocauerit/bñ stabit. Et q: paupes non semp
habēt herbas et radices ad manū faciant sic. Recipiat
paup cepam vnā modicū cōcauando/imponat de Ty
riaca sua ad quātitatem auellane/et sub prunis assari
faciat/et post recipiat cepā cum Tyriaca in lintheū ap
ponendo modicū de aceto et exprimat p pannū ⁊ totū
erpssū hoc bibat/ reliquū vero calide sup apostema
ponat. Et pōt etiā addere ad cepā de alijs aquis cōue
nientib⁹ et dare patienti. ¶ Item bubone apparēte ca
piat cepā et decoqui faciat p se sine tyriaca sub prunis
quo assato scindat p mediū et ita calide supponat bo
tio/quo infrigidato supponat aliā medietatē calidam
et sic deinceps cū. iij. vel. v. cepis assatis faciat supponē
do calide donec bociū extrahatur. Item extracto bubo
ne apiatur nō expectādo completā eius maturitatem.
Item in quibus materia hz raptū ad caput fiat diuer
sio cū fricatioib⁹ crebris inferiorū ptium et pedes ca
lesiant et fricentur piretro Sinapi contritis et cōmixtis
cū aceto. Stimulantia em̄ ista plus diuertunt qz frica
tiones aut ligature dolorose. Post bonā puocatioz su
doris cibabis patientem modico cibo et acetoso: imo
sepe et sepius offeratur ei de cibo. ¶ Taz qui virile agūt
et cōmedunt ⁊ bibunt ratiōabiliter eūadunt sepiissime.
Quia cibus nouus adiuvat naturā/et sepe reiteratus
suffocat et opprimit venenum

Capitulū Decimū de epithi matibus Syrupis dandis egrotantibus.

Nolo hic magnas frascas adducere ex ultramari
nis aut p̄ciosis/cuz ditiores et potentes suos ha
beant medicos/et in fuga habeant precipuū auxilium
Inopes aut cogūtur expectare vulnera. Recipiat igit
pauper potum istum de mane p confortatiōe cordis.

N
O
T
A
B
E
N
E
imul anferre

Y181-24
R Syr. succi acetos. .7. ij. aq. acetos scabios ros ru.
fragrat odoris an. .7. iij. aceti vini parū miscet et aroma
tiza cū. 3. s. ciamōi sand ru. .7. i. miscet colet et bibat de
mane haustū vnū tepide. Si aut oīo paup esset capiat
aquā acetos de mane in siti cū modico aceto. Et si in
loco esset vbi acetosa aut scabiosa aut alia aq nō esset
capiat bonus paup de aqua electa fontis coquēdo. lb.
ij. aque imponēdo modicū de bolo et sextā vel septimā
ptem aceti et bibat haustū vnū magnū et non parū/
et certe pseruat eū ab inflāmatioe illa die et valet pre
cipue iuuenibus. ¶ Potus alius defendens a putrefa
ctioe humorū et ab inflāmatioe interiorū. R. aque cōis
electe. lb. i. aque ros. .7. iij. aque acetos. .7. ij. aque neūfar.
7. i. s. aceti acerrimi. .7. i. Et si diues est vini malon gra
natorū. .7. s. vini brusci. 3. vi. boli ar. 3. iij. pul. tria
sandali. 3. i. s. succ. parū aut nichil / s. potus colatus
per sacculū detur egrotanti quacūqz hora voluerit.
Item paup multū sitiens cōtineat in ore berberē et suc
cū degluciat abñciēdo grana. Item ipa herba acetosa
lota in aceto et cōmesta buccellaz vnā ex herbis valet
egris et sanis. Pro ditionibus valent syrupi acetositis
citri. Syru. malon granatorū acetoson cū aqs appro
priatis maxie in estate. Et valet plurimū syru. d. bisan
cijs cū timef opilatio. Et scias q plus cōfert medicina
in liquida subā in egrotantibus / dūmō nō euomant qz
in electuarijs aut grossis puluerib. Nam illud quidē
medicamur qd subtile subārum est / neqz cū hūana na
tura erroris piculū incurrere p̄t / p̄sertim in subtilibus.
expāditur etiā medicina citius liqda qz grossa. Febris
etiā oīs pestilentialis ē in spiritibus plus / qre citius re
creat natura liquidis qz aridis. Pro senioribus aut et
qui vino delectantur vt natura recreetur R. aque ros
lb. i. vini subtilis puenienter vinosi. .7. iij. boli armeni
tritū et cribellati. 3. iij. Detur p vice. .7. ij.

Epithima supra cor/et valet etiā in epate sup̄calefā
cto. R. aquarū ros al. et ru. añ. ʒ. iij. aque nēfāre ace
ros end añ. ʒ. i. ꝑ. aceti vini. ʒ. ij. pul. sand ru. ros ru.
añ. ʒ. ꝑ. cāphore gra. iij. miscē R. epithiua. S3 in epate
ponat bas aqua end/dūmō nō fuerit vehemens exsic
catio subē epatis qđ discerni potest ex ariditate cutis ex
tremorū. Nam endiua respicit epat vt epat cuz a tota
natura epati cōducatur. In arido aut epate ponat aqua
lactuce et portulace/et non multiplices in illa dispōne
camphorā aut bolū. Paupes etiā nō hñtes aromata
riorū copiā/capiant ex aq ros quantū voluerint et cuz
modico aceto cōmisceant/addētes in hyeme valde mo
dicū de gariose et de folijs lauendule/et manus et fa
ciem sepius lauent/et os etiā ⁊ dentes abluant cū dua
bus vel tribus ptibus aque et vna aceti.

Epithima aut cordiale ꝑ principibus R. sand al. et
ru. añ. ʒ. iij. ros ru. siccarū. ʒ. ij. doronici. ʒ. i. cortici citri.
ʒ. i. spodi. ʒ. ij. been al. et ru. añ. ʒ. i. mac ʒ. ꝑ. cāphore
ʒ. ꝑ. musci gra. vij. croci. ʒ. ꝑ. riloaloes. ʒ. i. aque ros
bugloss melliss añ. ʒ. v. vini albi electi odoriferi. ʒ. vi.
fiat epithima cum scarleto de grana supra cor.
Deferat etiā princeps noster illustrissimus ꝑciosaz illā
massaz ex obrizō deductā in bractea Juxta celeberrimi
vatis preconii. vi. Eneid. vbi dicit Ilice sit leni crepita
bat bractea vento. qđ quidem vates ab ipso Platone
sumpsisse haut dubiū est/qui solida vsq in planiciē et
supficiem resolvebat/Quare min⁹ iuste carpit ipm Ari
storeles. ij. de genera. et corrup. qz Plato aliud habuit
edificiū/qre fundamētū cū ipso Aristo. nō potuit locare

Capitulū. xi. de regimine

eorum qui infirmantur.

Super omnia nō ponatur paciens in estuariū aut
locū calidū vel in locū reumaticū/S3 in locū bñ

hiz
ad grana

vorck ad miduani
vix cy dug dore m
ediam yf

36

vossag

eventatū versus septentrionē si fieri potest/ aut ad mī-
nus versus orientem. Et sepius p suffumigatiōes recti-
ficetur aer cūz his trocē aut sitibus. R. laudani. ʒ. v.
storace ru. ʒ. iij. storace calamite olibani añ. ʒ. ij. s.
storace liquide. ʒ. i. s. rilo aloes sandali arōatici nuce
cipssi et ligni eius ra. yreos gra. iunipi añ. ʒ. ij. ros ru.
garē sol lauri sticad maiorane fo. basiliconis calamē-
ti nigelle añ. ʒ. i. carbonēs tilie aut salicis. lb. s. terben-
tine. q. sufficit cum aq̄ ros ad incorporand sē massa sm
artem 7 ex ea sē trocē. ¶ Paupes fumigia faciant cum
thure thimiamate granis iunipi. Et sepius locus irro-
retur aqua ros cōmixta aceto. Et sepius paciens lauet
faciē/manus/7 odorēt/ in lintheo humectato/7 capiat
Electuaria cordialia/ ex electuario liberātis/ et syrupū
succī acetos̄ degluciat cū modica aqua acetos̄. ¶ Dui-
tes vero ex syrupis dictis acetositatis citri/ Aut syrupū
malorū granatorū capiant/ et manus xpi plati/ et sepi-
us comedant cibaria acetosa/ nō replendo se. Et etiaz
salsamenta faciant ex syrupo succī acetos̄ cum modico
aceto et sumach. Debiles etiā valde sumant aquā car-
nis cum cordialibus 7 modico aceto. Et nō dimittant
Epithimata cordis quin sepius applicētur. Et si inten-
sus est calor pcutiens caput. Diuerte materiā cūz frica-
tiōibus et ligaturis/ et conforta caput cūz apocrusticis
scz cum oleo ros cōmixto modico aceto 7 aqua rosarū
attrahendo modicū p nares. Et si vigilie assunt elon-
ga te ab aceto 7 camphora. Sz cū se papauerē 7 aqua
ros. Et si opus est aqua neūfare fiat linitio. Et aliquā
opus est fortioribus scz corticis radicis mandragore se.
iusquiami vsq; ad opiū in frenesi. ¶ Et teneas mēti q̄
in om̄ibus his linitioibus cauendū est ne fiat cōclusio
pororū et vaporū/ que sit causa debilitatis capitis/ fren-
nesis/ aut litargie. Semper de mane iubeas fricari ca-
put cum pectine. Et fiat modica linitio frontis et tym-

porum cum appropriatis aquis. Si vigilie nimie cum
aqua neſfare roſ et valde modico aceto. Si ſuſpicio
eſſet de litargia cū modico vino aqua ſaluie bethonice
calefactis fiat linitio vt poni apiantur poſt puoceſ ſter
nutatio Et ꝑ enema cum decoctiōe coloquintide ⁊ ca
ſtoreo / et diuerſiones fiant extremorū. ¶ Sup oīa caue
ne coſtipetur egerimo oīi die ꝑcuretur beneficiū ven
tris / ſi nō cum alio cū enemate ſaltem lauatiuo. Con
ferunt etiā cibaria lenitina ex pūnis paſſul et alijs / et
ex caſſia. Sz nullo modo fiat cum attractiua medicina
qm̄ ipa cōmouendo ꝑturbat naturam et attrahit a cir
cuſferentia ad centrū vt ſupra caplo. i. huius ſede ꝑtis.

Capitulū. xij. de Regimine

eorū qui Antraci ſeu Carbūculo capiuntur.

Antrax grece latine Carbūculus dicitur vel carbo
ꝑut Galienus ſcdo ad glauconē / et. xiiij. libro de
ingenio / et in libro de tumorib⁹. Et eſt a ſanguine vſto
melācolico cuz nigredine loci ſplendorem habens ſicut
pix aut aſphaltū. Et eſt cum āpullis vel vna vel mētis.
et eſt ſine āpullis hīs eſcarā / et eſt color niger ſicut ni
gredo cōbuſta ab igne. Et qñ habz radios rubeos vl
ſub citrinos malū valde / et aliqñ radij tales extendū
ad ſupiora : Illū cōmendes medico ſpūali. ¶ Tota ſi
eſt ſine admixtiōe ſanguinis puta flegmonis aut alicu
ius tumoris / ſcias carbonē fore peſſimū / precipue ſi eſt
circa nervoſa. Et ſi eleuatur cū aliquo tumore flegmo
nis / nō eſt adeo ꝑnitioſum. Et hoc eſt qd dicit Gal. in
libro de tumorib⁹ ꝑter naturā Gangrene inquit ⁊ car
bunculi ꝑpe flegmonē ſunt cum qſi ebulliens ſanguis
cōbuſſerit cutem ꝑpterea igitur et cum eſcaris fiunt / et
veſice antecedunt vlcus ⁊c. Et libro ſcdo ad glauconē
Antrax inquit nō ſolum vulnus quale diximus facit /
Sz etiā veſicas vt ex igne factas ſemp nigro colore de

super haurit quasi ob mortui et sordidi sanguinis indi-
cium/quibus ruptis apparet vulnus escara habens et
hoc dicit Antrax. Omnia hec vt diximus flegmonis spe-
cies sunt diuersę et varie/Lege ibidem. Si in principio
egritudinis aut febris talia apparent/virtute cōstante
fiat fleborthomia sūm ptem lesam/postremo fiant scar-
rificatiōes p̄funde et desūp ponatur ventose et epithi-
ma ministret cordi et alia cordialia/qm̄ in scarificatiōe
multi sincopizant. Et si aliqui ppter dolorem materia
venenosa traheret ad cor/Da modicū de Tyriaca cuz
Electuarijs cordialibus et aqua appropriata/hoc toti-
ens dabis donec materia expellat a corde. Et si est cū
pustula nigra aut azurina R. vitellū ovi et cōmisce cuz
tū de sale cōmuni donec bñ inuicem p̄tineri possint in
forma emplastri suppone/et cito cauterizabit.

¶ Et nota q̄ in istis Carbūculis malignos pauci sunt
expti. q̄ nec viderūt practicā a viua voce/sed in libris
ganiunt. Libri autē et om̄es practicantes post Auicennā
pleni sunt erroribus. qm̄ multiplicant capla et curas
donec sint innumerabiles. Et nota sicut ip̄e gēne non
sunt vnius coloris aut v̄tutis/ita et iste antraces mul-
tiplicatur sūm diuersa loca hūani corp̄is put dicit Ga.
scdo ad glaucōnē. Qm̄ carbūculus vel mor a principio
apparet/vel ab ebulitiōe aut errore chirurgici ex assa-
tione sanguis fit melācolicus. Et si est in loco carnosō
ne dilatetur/aut tumor fiat magnus lauabis cū vino
stiptico acetoso/aut ex aceto nō valde forti. post R. me-
dulle panis fursuracei cū ex furno egredit̄ et infundat̄
in succo arnoglosse et emplastet Dein R. farinā orobi
et mellis R. Emplm̄ in circūferentia vulneris. Hec em̄
nō tantum repcutiunt/sed confortant et resoluunt.

¶ Sup om̄ia autē optet medicum aduertere vt cogno-
scat nō nōie apostema/sed sua essentia ex ip̄o humore.
Vtaz tumor rubeus indicat sanguinem/Azurinus aut

flantis coleram/Albus et plumbeus et mollis flegma
Et isti humores putrefacti et excalesfacti ppter febrem
nigrā opantur coleraz. Et si ex melācolia vera vt plu-
rimū sunt p̄fundi in carne cū multa nigredine. Colera
aut citrina in superficie cutis vlcerat et fit herpes.

¶ Si autē medicus neglexerit apostema/aut in princi-
pio nō fuit vocatus/et tumor magnas apparet i loco
carnoso putrefit sanguis et requirit medicum exptum.
In qua materia ego sic processī/et multos hoc modo
cūraui/Ex maturatibus et p̄tim resoluentibus feci em-
plastrū scz capiendo vel radicem bismalue se.lini fenu
greci rad lilij celestis caricarū decoctis et pistatis vno
vel altero istorū aliquid/aut ex om̄ibus cū pinguedine
galline anatis porci butiri recentis sine sale. His pista-
tis et cōmixtis in mortario extendi emplm supra tumo-
rem relinquendo in medio foramē iuxta quantitatem
vlderis. Et posui sup vlcerationem illā aliquid istius
empli cōmixti cum modico fermento/et certe materia
nunq̄z distracta fuit a loco. Qd si ptingeret et eger peri-
clitaretur cum malitia anhelitus Da modicū de Tyri-
aca put visum fuerit. Nam aliquos habui in cura qui
vel tristitia/aut sollicitudine/melācolica/aut certe ira/
iam appropinquabāt morti/et erat āhelitus eorū bre-
uis et frequens vt verbum facere nō possent/et tumor
qui primo erat eleuatus cecidit et p̄cavitatem habuit.
Quibus repente dedi de Tyriaca cum modico vino/et
applicabā emplm meū cum fermento/et certe in mo-
dico tpe p̄cavitas illa in tumore eleuabat et anhelitus
redijt/nec passi sunt de cetero aliqd accidens malum/
sed totus ille tumor maturatur in sanie et putredinem
De quo nō sit tibi cure. Et si cuz magisterio agere vis
adhuc tertiu emplm applicabis in circūferentia. s. de
fensium ex bolo gall.sand ru.cum oleo ros et aqua
ros malaxatis.

¶ Item mundificatiū istorū vlcerū R. mell' ros' colati
℞. i. farine ordet. 3. ij. succi abs' succi apij an. 3. i. s.
farine lupinorū. 3. iij. mirre. 3. i. terbentine lote. 3. s.
incorpenē diligenter in mortario cū pistello et s' vngē
¶ Item dispositi sūnt ad hunc morbū Ingeniosi oēs
studiosi vt refert Aristoteles pblemata xxx. pti. Solliciti
et melācolici et male colorati/et s'm epar aut splen opi
lati/et qui vtūtur coitu nimio/et qui vtūtur falsis aba
tīs aut fumigatis et melicis ex siluestribus leporinis z
assis/Sinapi/vino forti/et cereuisia humulata vsta/
et qui sedent in estuarijs calidis aut balneis/et qui vtū
tur multū de aqua vite. Excessiva enī caliditas adurit
incinerat z caliditatē naturalē resoluit et extinguit. Me
dicus autēz practicans et curans hmōi apostemata in
magno ponit piculo:quare in ore habeat cordialia vl
enulā zedoarē aut alia. Et infra ipm et egrotantes sus
pendatur pānus humectatus in aqua rosarū et aceto
In his enī apostematibus laici deficiunt cuz ignorent
radicem humoris peccantis.

Capitulū. xij. de erroribus

circa Antracem et Carbunculū Et de nobilitate parū.
Scripturū me parū de erroribus Princeps Illu
strissime. Nō potui paucis verbis innumerabiles
medicorū errores in modico volumie comprehendere/
Qui errores vnde iniciū habuere nemo cōpos mentis
ambigit. Quā nobilitas et sanguinis claritas suo priua
tur honore/quare nobiles discipline et ingenue artes
ab illis tractātur/ab illis indagant qui vl' minora nō
possent. Sepe etenī impita rusticitas plura pmittit et
credit se scire que nescit. Que est enī disciplina vel utilior
vel nobilior/et in cognoscēdis multis admirabilior qz
ipā medicina Quid liberales artes/quid mathematice
facultates/quid phie ptes/quid ius ipm ciuile aut pon

tificum homini pdesse posset sine sanitate. Nulla est pfecto facultas post sacra scripturā/que utilitati et beneficentia in genus humanū illi valeat compari. Nam certe medicus velut dei oipotēntis mīster deū ipm quodāmodo imitatur/et hoīes de morte ad vitā suo artificio sepissime reducit. Ita vt nō sine causa apud gentiles qui medicinā primū cōpererunt inter deos relati et ab hoībus habiti fuerint vt de Appolline Esculapio et Chirone legimus. Homerus etiā celeberrimus vates inter heroas et semideos medicos quos dā cōnauerat/qs ob medicine sollertiā aliqui greci ad troyam instantissime cōuocarūt. vt Ouidius de Machaone et Podalirio. Medicina itaqz disciplina nobilis Milicia et Magica naturalis Ingenue artes in manibus sunt ignobiliū rudiū et agrestiū hoīm/et ruiture et piture/nisi vera nobilitas illas in lucē reuocauerit. Nōne nobilior ps illa medicine/que de mineris de metallis que nec estu arescūt/nec frigore tabescūt/penitus abolita ē: et in obliuionē redacta. S; nulla causa potior qz indispositio et ineptitudo plebei sordis/qui vsurpant sibi officia/et dignitates possident nō meritis suis/sed opinionione falsa hoīm. cum credant eos scire qd ignorant. Error ille necubi terrarū ita colitur sicut apud germanos qui a stīua aratri et a vilissimis ortis parentib⁹ ad lras et ingenuas disciplinas suscipiunt. buccella panis et cachochimis educātur:que qz obsint intellectū ingenioqz cōtraria sint/ab ipso principe medicorū de virtutibus aīalibus erudimur. Multū inquit cachochimia actibus anīe nocet/saluat aut et innocitos custodit euchaemia. Prudentia em̄ et stulticia sequūtur cōplexiones vt itidē. Plus aut hec in teneris anīs obtūdunt et obsuscant. Vide eundē de ptrib⁹ artis medicatīe. Nō ab re igit nobilis scriptor Johēs bocati⁹ de pclaris dñab⁹ de Lenutio greca muliere que in Theophrastū celeberr

timū Phīn scribere ausa est inquit. Et si adeo studiū
tam splendidis valuit: nō facile credā eam ex plebeia
sece durisse originē. Raro quippe ex ea sorde sublime
ingeniū surgit. Nam et si qñq; e celo infundat: caligine
extreme sortis claritas eius opprimitur. Idem de
Sapho puella Lesbica et poeta. Sane inquit si studiū
inspererimus qđ anositatē abstulit: p pte restitutā vi-
debimus eam scz ex honestis atq; claris parentib; ge-
nitam. Nō em̄ illud vnq; degener animus potuit desti-
derasse vel attigisse plebeius. Nobilitas em̄ cōsistit in
clara et illuminata rōne/ vt inquit Johēs gerson tracta-
tu de nobilitate. Hinc claros illuminatos et illustres p̄-
cipes dicimus/ licz corpus sit debile claritas intellectus
oīa recōpensat/ Idem Jo. gerson Par sanitas salus
libertas cuiuslib; policie residet in cōseruatiōe et hono-
ratiōe nobilitatis/ Ecōtra nichil magis aduersus paci-
nichil āplius causatū scismatis et discidiū qz nobilita-
tis vilipēsio/ dū iuxta verbū pphete tumultuat igno-
bilis cōtra nobilem. Dūq; nobiles abijciūt prauis mo-
ribus et cōsilijs ppriā nobilitatē: quā sicut nec libertatē
nemo bonus nisi cum vita pdit. Reuera in plebeis et
his qui in vrbibus degunt hic in terris magna ē morū
altricatio. Cuz i nuptijs et alijs apparatib; plebeia ostē-
tatio Ingenuas et nobiles mulieres in nouissimū locū
vsq; p̄cipitant. Id vrbānitatē virtutisq; pfectiōz existi-
mant/ Tantū deuiat ignobilis a recto claro et nobili.
Gestiant alij se multa legisse/ se mltā cognouisse in no-
bilibus ip̄is disciplinis cōsumatus nemo erit e sece ple-
beia aut a rure. i. ruditate educatus/ q̄ euenit vt in ip̄a
nobilissima arte infiniti errores orti sint post Illustriss-
mū principē Auicennā. Nam Antracē quidē latinū no-
mē ausi sunt interpretare qđ dictū sit ab ātro/ q̄rū quidē
noīa recenseri nō est op⁹. Cū vt dixi oēs post Auicennā
in denio positi sint/ Lege Rasim. xij. cōmentis p totū/

may not be written

~~manuscript~~

Lege eundē .viij. Almansoris. c. xij. de carbūculo nō dis-
sentit ab ipso Ga. quin dicat ipm generari a grosso san-
guine et peior est qui magis pfundat. Equiuocat etiā
carbūculus apud Rasim. Vidi inquit carbūculum in
ultima dispōne dissolui absq; maturatione. Et subdit.
Ego etiā vidi carbūculos paruos fieri in quodā viro
quos credidi dissolubiles ⁊ dispgere absq; putredine et
nō fuerūt dissoluti ⁊c. Plinius carbunculū interimētē
describit in plogo. xxvi. libri/et libro. xxxvi. circa finem
In multis locis autē de carbūculis genitaliū remedia
ponit erigua. Sz equiuocent carbūculi/et adhuc inter
medicos rixa maneat de antrace et carbūculo. Si omēs
repulerint spiritalē tñ interptem doctorū doctor ad-
mittent Hieronimū volo. ad Damasum papā de Ser-
raphin et calculo inquit. Vident āt michi et septuaginta
in eo q; antea transfulerūt idēz sensisse qd ceteri An-
trax quippe quē nos carbunculū interptamur genus
lapidis fulgidi atq; intentis quē etiā in .xij. lapidibus
inuenimus.

Lapi. xiiij. de excusatiōe Au

ctoris q; multa intacta reliquit ppter desidīa legentiū.
Satui princeps Illustrissime fulmina mittere in
medicos desides vt saltem tyrones et Juniores
excitarem germanie ad studia lrarum. Non em̄ possū
mus deo magis appropinquare qz in studio veritatis
vt dicit Galienus noster. Neminē etiā diligit deus nisi
eum qui cū sapientia inhabitat Sapie. viij. Adhortat
ad lectionē nos veritas dicens Scrutamini scripturas
qua vos putatis in ipis vitā eternā habere. Johā. v.
Sz vereor ne plixior sim/indignenturq; legentes. Pa-
cienter aut ferat studiosus ⁊ diligens lector has ānota-
tiones modicas de medicorū erroribus. Sed ante has
tyronē grāmatollū alloquor. Pleriq; em̄ d nobilissima

disciplina nostra disceptatōes magnas mouent in grā
matica veluti in quodāz ludo lratōio inter puerulos
oscitantes de Socrate corrente et Platōne disputante.
Contra quos Ga. primo de creticis diebus fulmiat in-
quiens faciūt inquit hoc multi medicorū/ et summa in-
tellectus eorū ex dyalectica grāmatica ⁊ rethorica est si-
cut summa intellectus asini ex lira. Lege ibidē O inedi-
ce ab ineūte etate didicisti fore septēz liberales artes. qz
libere et sine labe erroris nos instruūt. Quid ergo d me-
chanicis illis/ quas mechanicas quidā Doilus duob⁹
carmibus enumerat Lana nemus miles ⁊c. An ne lani-
ficiū/ aut ipa ars fabrilis sine labe erroris exerceri ne-
queat/ An ne rusticus agrum colere nequīt sine errore.
Nescis qz nemus rus pascua ortus prata et hmoi sunt
spēs rei rustice/ cur diuidis igit. Quō militare nobilissi-
mam disciplinā et medicinā preclarissimā et ingenuaz
cū nothis et mechanicis anumeras/ cū nulla liberaliū
digna sit compari his Magna etenim est distantia inter
nobiles et liberales Bene em distinguis artes cū dicis
Artiū quedā liberales/ quedā mechanice/ Sz terminis
ignotis teipm palogizas. Liberales artes dicūtur qz a
libera ⁊ legitima matre nascunt Iliberales ⁊ mech-
anice dicūtur qz ab adultera et illegittima nascuntur: vt
est geomācia que astrologiā imitatur. Sepius tñ fallit
artificem/ astrologia aut nō fallit/ dūmō non deuiat a
suis limitibus diuinādo aut pnofticādo. Et ydroman-
cia piromancia ⁊ aeromācia ⁊ chiromācia mechanice
et adulterine sunt. Et ecce ancillā et filiū eius dicit scriptu-
ra. De sordidis aut artibus vt est sutoria lanipefforia
pistatoria fabrilis/ nichil ad ingenuas artes que inge-
nio pclaro exercent. Noli igitur nobilissimas discipli-
nas et vltra alias excellentes anumerari cū liberalibus
quo minus cū illiberalibus. Sunt em excellentes disci-
pline et nobilissime Medicina/ militia/ magica natura

Pictura primū
gradū liberaliū
artium adeptā.
Impressoria ars Co
lonie primo inen
ta.

lis siue astrologia inferior. et post illas necessitate ⁊ uti
litate agricultura. Admirabil aut et diuina poesi nō tū
liberales cūctas excellit/ s̄ cūctis artibus decoret p̄stat.
in qua etiā nemo repente fit summus Jure igit laurea
coronant diuini poete. Et Plinius. xxxv. lib. picturā in
primū gradū liberaliū locat. Quo igit loco pones artē
hāc impressoriā/ que mater dici p̄t oīm artium/ quā Colo
nie primo inuentā scim⁹? Maguntie post. quesitā cū ad
dito inspecto. S̄z nūc addo culturā et p̄fectā et p̄summatā
ut nichil ei desit. que certe nō primū gradū liberalium
meret: s̄ et primū locū/ nisi ⁊ seruitia hanc p̄trectarent.
Nūc pauca de quibusdā errorib⁹ medicorū differem⁹

Capitulum. xv. de dubijs ⁊ cura

Tormentaria cū Argento viuo in malo francie.

Queritur an cura Tormentaria in estuarijs calidis
sine intermissione/ et vinctio cū argē. viuo cōducatur
in scabie aut morbo francie/ et cum putredo ⁊ flegma
falsus sit p̄iuncta cā hui⁹ morbi Vis aut putredo aere cō
cluso ⁊ nō euentato auget. nō videt cura regal aut ca
nōica s̄ empica. Item putredo ⁊ id qd est resolubile re
soluit: et p̄ fauces sublimat/ grossus aut humorē collo
sum in lapideitates ponit Quare post nō erit spes cure
vñ in iūcturis ex p̄te frigiditatis arg. viui/ siq̄ est p̄ctio
aut petrificatio facta/ de cetero nō p̄t mollicari aut re
solui. Preterea ar. vi. a tota subā sua p̄riat hōi et oī rei
vite sicut recitat Ga. v. sim. dis. v. et Auicē. in. iij. de ve
nenis/ et Ras⁹ ⁊ alij letale venenū id p̄dicant. Nō igit
ip̄o vtendū etiā q̄tūcūq; elōgetur a principalib⁹. De
scripsi ⁊ collegi nōnulla de malicia argēti viui. statuiq;
aīo aliqd p̄palare in hoc opusculo de eius v̄tute p̄pter
medicos qui ignorāt metallicas medicinas/ et quō vis
eius extendit etiā in absentes qd ex oī tacito siluisse me
lius estimabā p̄hibent em̄ me cetera p̄ce scribere ne ma

ledictōz oīpotentis incurra. Et liber q̄ tyriacalis ⁊ salu-
taris esse deberet fieret ericialis. Cōsiliator vir ingētis
doctrine arg. vi. credidit q̄ in passiuis sciri facit posset
eius cōplexio. q̄ humidā putabat In actiuis hesitabat
Dico saluta pace tāti viri q̄ i actiuis frā est: in passiuis
sicca/q̄d quidē p̄tra opioz est oīm medicorū. et plumbi
natura frā ⁊ sicca est/dūti tñ mō. Naz argē. vi. relatū
ad ferrū cuprū ⁊ cetera metalla frā ⁊ hūidū est/relatū
aut ad corp⁹ hūanū frā ⁊ siccū est. Eius siccitas nota
est oībus qui ipm p̄tractarūt in vulnerib⁹ ⁊ in carne ad-
dita. Cōsidera naturā ei⁹ cū sit incineratū/psidera cuz
sit sublimatū/cōsidera hūiditatē eius metallicā quō ex
illa nichil nutrit: imo quō p̄ria est oī rei vite. Napello
aīal nutrit: ar. aut viuo nūq̄z/quare a tota subā p̄ria ē
hoī sicut recitat Ga. vt sup. Et q̄ est frē ⁊ sicce p̄plexōe
relatū ad hoīem aut ad q̄dēq̄ aīal necat ⁊ occidit oīa
Frigida em̄ et sicca tabe senescim⁹ sicut recitat Ga. de
regi. sa. Dicere em̄ plūbus q̄stū ad naturā humanā esse
humidū alienare est/q̄re et miniū litargirū cerusa oīa
ista nō desiccaret aut p̄solidaret: imo ipa lamia plūbi
mirifice p̄solidat vti millesies suz exptus/licz ex ipo plū-
bo aquā distillare hoc nō arguit eius hūiditatē cū itidē
fiat ex oībus metallis ⁊ ab ipo sulfure et ab oī elemen-
tato. S̄z instaret sophista/si eius p̄plexio ē sicca quō
igit̄ inducit palisim ⁊ nervorū egritudies. Tps nō pro-
gat oīb⁹ cavillatorib⁹ satis facere. Tōne legisti Geberū
illustrissimū regē persarū in sumā. q̄ subtilissimā habz
subām ⁊ cōdensam adeo vt etiā auro p̄ponderet cū in
sua natura est q̄re ingredit̄ cutē poros et miringas ce-
rebrī stuporez palisim inducens et infrigidans vltime.
licz eius frigiditas nō sit in q̄rto gradu. q̄ aut p̄tinuat
ei⁹ actio longo tpe/nec mutat̄ a sua natura/maiora in-
fert nocumēta q̄z debilis medicīa ⁊ cito resolubit̄ frā in
q̄rto. S̄z deficiet me tps enarrantē de his oīb⁹ Si cura
est canōica vngere cū ar. vi. vbi ē illa aurea Ipo. regla

Ubique natura repit illic ducere optet p̄ convenientes
regiones. Vbi nūc illa pmulgata et vulgaris oīm do-
ctorū sententia ne fiat diversio aliq̄ de ignobilibus ad
nabilia/Vbi nūc illa cōsiliatoris regula/ne fiat linitio
cū cerusa in epate supcalefacto. Argen. aut̄ vinū vngit̄
aliq̄ p̄ totū corpus aliq̄ in iūcturis oīmbus. Vbi nūc
illa Ga. summi principis auctoritas de malicia ar. vi.
v. simpli. medicine dis. v. Vbi nūc illa diui Jo. mesue
regula/q̄ emplastra et linimēta alterantia nō sunt ex-
polianda ab aliqua harū virtutū triū. Prima est cōpe-
tentia eius in gradu alteratiōis. Scda est vt coadunet
virtutē membri. Tercia est vt a pprietate cōfortet mem-
brū cui obuiat. Vbi est illud oīm doctorū Ippocraticorū
Anisamentū/q̄ localia nullo mō applicari debent nisi
corpe mūdo. Vbi est illud Ras. viij. almasoris de ma-
litia argē. vini. Et quō regibus et principibus mortuis
infundimus argentū vinū ad nares ne defluat cerebrū
Vide quāte sit actiuitatis vt etiā in mortuis vires suas
ostentat. ¶ S3 diceret michi sophista Paulus ex anti-
quioribus Ras ip̄e et oēs post Rasim ex recentioribus
vsi sunt ip̄o in scabie et alijs: igit̄ vti possumus. Reue-
ra tibi respōdeo oppositorū eadem est disciplina. Tra-
ctare bezeartica et venena describere vtrūq̄ spectat ad
medicū/et curare et sanitatem p̄stare. Nō aut̄ occidere
attinet medico. S3 heu infiniti inscitia medicorū pierūt
De quo habūde de erroribus dixi. Merito impropera-
tur illud nobis Iheremie. Nō est resina in galaad aut
medicus nō ē ibi. ¶ Principes ⁊ rectores q̄z cupidi estis
vite/sed q̄z parua adhibitis curā vobis et subditis/pe-
dibus ambulatis ignorantū oculis cernitis aliorū qui
sunt orbatī oculis mentis/occiditur eger/non moritur.
Recte igit̄ ab ip̄o M. Catone censorio medici tales car-
nifices dicti/ob secandi vrendiq̄ senitiā cū sua medici-
na reprobati vrbe roma et Italia pulsi sunt Anno vr̄

bis sexcentesimo quinto / eosq; nō artifices sanitatis sed
hominū carnifices ipse M. Catho tunc censor oīm opti-
marū princeps censuit. Sed q; michi cū medicis est oīd
Interrogo vos praticos In lapsu anomalū cōplexio-
num vbi cōclusa est materia aliqua nō euētata / cui vt
solet accidere accidentalis calor molestat patientē / licet
morbus sit ex cronicis et frigidis vt in morbo francie.
Tu morbo et sinthomato vis obuiare vno remedio /
ordinas incisiva subtiliatiua / ordinas in eodez infrigi-
dantia ad refrenandū. Sz queso dic michi / nōne infri-
gidantia tantū condensant quantū medicina subtiliati-
ua incidit aut resoluit. Que igitur vtilitas / Quid facis /
nisi Texas telam penolopis et patientē molestas multo
tpe : vt sumptus frustra expendat. Nōne legisti apud
Galienū Difficilimū est iuenire qđ plurimū pfit / ob sit
aut nichil. Hec in febribus / hec in pectoralibus intus et
extra quidā minus docti in medicina quottidie practi-
cant / quibus fuisset melius in ea arte nichil vnq; didi-
cissent vt vno saltem oculo in vitā intrarent et nō duo-
bus. s. oculo doctrine in gehennā. Sz quid his mise-
ris irascimur veritatis / magistri aliqui inuēti sunt qui
etiā in foribus claudicant et linguūt / qui in oīni purga-
tione melācolie ordinant receptas.

Capitulū. xvi. de erroribus

Metallum medicinarum.

Ex his videlicet ex lapide armeno et lapide lazuli.
Lapis aut armenus nec visus est añ ānos mille
et tñ in psalterijs medicorū canitur / quo quid stultius.
Medici aut germanie si somnolenter attenderent inue-
nirent hunc lapidem et eius minerā in germania / et in
tanta copia vt etiā domos ex eo fabricarent. Veniam
aut merent Itali medici cū mineras nō habent. nostri
autē desides nichil inquirunt nisi masticata degustare

nō deglutire. Dic michi lapis alit minera in confinjs
nostris scz Islebū et Hestede: quid distat ab armeno.
Et vt verbis utar inferioris astrologie Subtrahere Ve
nerem a cōiuncto et remanet tibi flos purissim⁹ luna
ris nō inducens vomitū aut nauseam. Itidem fiat cū
lapide Lazuli. Nec attendas Rasim. vi. cōtinentis vbi
dicit inferior pars lapidis Lazuli est lapis armenus qđ
falsum quincitur primo. qz supior pars crudaria vena
dicitur. Scđo qz Lazuli plus habet de luna/minus vō
de venere. Ecōtra est cū armeno plus habz de venere/
minus de luna. Quare rota retrograda melius dirisset
Ras. Cū tamē vna non sit vena sed diuerse. Et in hoc
fallūtur omēs scribes de his Jo. Mesue ⁊ lumē apo
thecariorū Volentes describere venā ipius ex loco vno.
cū nil sit perpetuū in istis. Sicut videmus ad oculum/
Mons niuis nostro tpe in magno p̄tio fuit nunc parū
de eo restat. Quare de vna vena dare regulas cōes nō
est sapientis. Modus autē prepanđi ego descripsi. Si si
millesies hmōi lapides lauant: semp tamē in eadem
dispōne remanerent/cū sint homogene nature. Illo
errore etiā capīt Jo. Mesue de sale nitri capto baurac
et Lumē apothecariorū Credentes salpetre esse genus
nitri/de quo nō satis ammirari valeo rem ex putredine
genitā sulphurēā venenosam et nature humane inimi
cam/que cū sit nature cōpingentis et constringentis et
corrodentis: stare debeat loco absterfuarū ⁊ mundifi
cantū medicinarū. De quo et alchimici omēs errant/
ponentes salpetre et sal nitri vnū et idem esse. Caveat
sibi aromatarius ne seducat auctoritate scribentū/nū
qz ipō vtatur/Si saltem voluerit saluare conscientiā.
Videant medici ne incidant in vatē dicentē Rusti
cus es/nescis qđ greco noīe dicar. Spuma vocor nitri
dicor et affro nitrū. Quid aut sit nitrū/quid sal indi vñ
pille indi nomē habent/in libro de erroribus dicetur.

Illo etiam errore capitur Gentilis sup. iij. Auicenne de
 spibus thucie/nō exponens thucie genera/et omnes me
 dici antiqui et iuniores in hoc hesitauerūt/quare Ga.
 princeps. ix. simplicium. trac. iij. ca. viij. Mallem inquit si
 possem confectiones editas ab antiquioribus metallū
 medicinarū delere. O medice Collirio inunge oculos
 tuos vt videas Cadimiā dicis thuciā/climiā dicis thu
 ciam ponfolige/spodium dicis thuciā/calaminarē an
 thionū nigram thuciā dicis. Quot igit sunt spēs thu
 cie. In egritudinibus oculorū thucia obtinet principa
 tum et sibiū. Sz medici nostri tpis vnā saltem habent
 thuciā/si saltem thucia appellari debz/cū sit res facti
 cia ex calamiari et plūbo calcinato. Germania plures
 thucie spēs habz: Italia aut et Francia et Hispania nō
 habent/nisi illam vnicam facticiā/hanc sibi cōparant
 nostri aromatarij/Medici his fidem pstant. Et cuius
 copiā habemus apud nos:magno p̄tio miseri merca
 mur apud exteros. Male exponit Gentilis climiā esse
 thuciam/cuz thucia fiat ex ea Lege principem capitulo
 pprio. Cadimiā nō est thucia vt omnes exponūt Pan
 dectarius et Seruitor et horū sequaces. Vide Galienū
 de ingenio p totum/Vide Rasim. xij. cōtinentis/et in
 uenies sepius cadimiā et thuciam in vna ⁊ eadem Re
 cepta. Sepius etiam spodium errore interpretam poni
 tur pro thucia. Vt vulua non fiat humida in comibus
 R. gallas onfacinas spodij/Intelligens per spodium
 thuciam vt habet libro de facile acquisibilib⁹. Et ali
 qui errore marchasitā ponunt thuciā fore vt Galien⁹
 ix. simplicium medi. Sed et dum lapis pirites conflatur
 fit thucia: imo et sine fornace in cyprio thucia inueni
 tur. Non puto Galienū principem adeo desipuisse vt
 hmōi scriberet/nisi foret errore interpretis/cum ex piri
 te impossibile est fieri thuciam. Sed deceptus est inter
 pres/qui lapidem erarium p pirite posuit/cum vnius

coloris repiantur. Et sine fornace thucia inueniri non
est. probabile nisi quis calaminare voluerit esse thuciam.
Et propter ignorantiam Astrologie inferioris Montagna
na in bar totius Italie Marchasita lapidez molarem
dicit. Cum princeps Auicenna de his distincta facit capitula.
Et marchasita sublimat: et Magnesita similiter et Thuc
cia sublimat. non illa que facticia est: sed illa que apud
nos est sine pretio propter obtusos. Et si tu substuleris
thucia facticia et calaminare et stibium et marchasitam:
Adhuc remanet spes thucie apud illustres medicos quorum
cum omni copia inuenies in germania. Et gentilis ex
ponens ibidem de egritudinibus oculorum ponant inquit
Auicenna in thenor dicit esse vas alchimicum. Cum risu mi
ror: de gentili. cum sepius incidat in hunc laqueum/de fun
do furni thenor et de furno Ralscherien de cura asclitis
et in multis locis. Montagnana etiam illustris minus
digne carpit principem nostrum Auicennam de Mandra
gora. Nam quod Auicenna de floribus mandragore interpres
de radice scripsit Iuxta vatis celeberrimi Columelle te
stimonium de hortis. Quauis semihomnis vesano grami
ne feta Mandragore pariat flores/mestamque cicutam.
Nonnulli etiam medici ex Italis superioribus his diebus
ausi sunt in perclarum principem Auicennam fulminare/
nunc de erratis in plantis/nunc de morborum nominibus
ridentur. Qui id plus licenter possent in eius interpretem
Cum et ipse interpretes egeat interprete. In his etiam que
canonis sunt. ut ibi Acetum aut commune videtur omnibus
materiis. In calida aut non eligat supra ipsum. Que ver
ba iuxta sonum littere ab acutioribus etiam non propenduntur
prima secundum. tercius. et iterum. quique. tercius de corruptione digesti
onis. Et necessarium quidem est in ordine ut permittatur le
uis supra grauem/et leuis supra stipticum. Rectius dixisset
permittatur leuis graui cibo. Et ibidem. Et bibatur parum
ex eis pertransit. Quod autem impugnator dicit Galienum in

omnibus libris non posuisse curam formice per grassum
aut per pennam. Non satis ammirari valeo quod habuit oculos
velatos. Galienus namque. xiiij. de ingenio Quicunque a
sinechi nichil inueniunt plus sibi et si per totam vitam decem
miliu operu medicinaliu inspectores fiant valde multa
denique excogitantur hucusque hodie nunquam ab antea
onibus inuenta. Quoadmodum quis in roma excogita-
uit quis sanare per os acrocordines et formicas. Lege
xviij. capitulum per totum et curam formice inuenies cum ferro.
Auienna autem noster infinita posuit medico ut medico
non necessaria. Sed ad eius perfectionem nichil intactum re-
liquit. Preclara etiam multa iacent in dictis suis que non
cognoscuntur nisi prius sint cognita/nec intelligunt nisi
prius sint intellecta. Omni ars medicinalis ad nobiles
spectat et nobilius est/nec a plebeia fece deprehenditur.
Et de chirurgia que longe ante phisicaz floruit nunc
modicum philosophemur. In vulneribus putridis et se-
roditibus egemus flore eris ereusto cerusa litargiro
plumbo vsto. Eris autem flos diuersimode conficitur. Alii
qui lamias eris commiscunt raspis vuarum/aliqui appo-
nunt lapulum et alia. Sed per acumie quidam accipiunt
calcem viuum/quidam caseum mollem/quidam lac acetosum
quidam cretam. Chirurgicus ob id opans non eandem in-
ueniet in vulneribus operationem/sed sepius se delusum
inueniet ex diuersitate zuiar. Idem inueniet in cerusa
Quia propter principis capto proprio. Quicunque vero sunt omnes
ceruse cum aceto/et quicunque cum salibus/et quicunque sunt plu-
ribus modis secundum quod scit in libris huius artis. Quam pri-
denter igitur antiqui in his ambulabant/inuestigabant
omnia ista usque ad minima. Sed desidia seu ignorantia
multorum profundior quam sit profunditas maris/inquisito-
res veritatis subsanant. hoc quidem pallio putant se
posse contegere ignorantias suas/et in hac ignorantia
sua quiescent.

Capitulū. xviij. de ultramarinis

et Preciosis/et de errore eorum.

De ultramarinis parū cōmemorabimus in vtili tatez germanie. Maxima est ambiguitas in collectiōe radicū aliarūq; plantarū ultramarinarū. Cum plante si nō debito tpe fuerint collecte/virtutem nullā aut parū habent. Inquit Mesue Coloq̃ntida nō cōpleta solutiōe educit sanguinē et fortasse interficit. Tps collectiōis eius est autūpnus dū iam citrinescit et remouetur viriditas ipius. Et cum sigillat ex toto germine plante vt nascat coloq̃ntida vna est illa mala p̃nitio: sa imo est venenū. Et cū in tota regione nō est nisi plāta eius vna p se nascens est mala. Et que nascit in terris fortib? et puluerulentis aut iuxta loca reptiliū aut in locis termarū coloq̃ntidas facit miores et sunt sicut male. Et scias cū extrahit pulpa eius tps debilitat ea. Et de Algarico scis q; masculus ē malus/et antiquū est venenū vt dicit. In Scamonea aut fides sigillorū perijt quare relinquit aromatario vt cognoscat/nō ex pre sigilli s; a subā. In his ultramarinis mēta sunt timēda. vel q; in navi sunt suffocata et submersa in lacuna nauis/vel ineterata/vel nō collecta debito tpe/vel sofisticata vt sunt gūme q̃si oēs/vel qd sepius accidit a venenosis reptilib? inhabitata et cū veneno illorū intorcata/que oīa grande opant malū. Vegetabilia etiā velocem hnt mortē in subtiliori subā magis. Debilis em virtus in debili subiecto cito tollit. Et ppter hoc Gal. valde inquit antiqua vitare op̃z om̃ifaria/nō solū in his sed etiā in alijs farmacjs/quēcūq; succi et opora et flores et fructus et frondes et radices et semia sunt Cum deinde et metallica qnq; diuturna facta dissoluant virtutib? Memiri primo de allopicia. Vigili igit cura medicus aduertere debz ad has plantas nostri orbis/cū

in maiori recentia et efficacia talia omnia haberi possunt/et
cum minori periculo. Nam si tu respicis medicinas non con-
solatas Coloquintida euforbia non sunt magis saluti-
fere aut minoris nocimenti quam mezereum aut esula mi-
nor. Ruffem et yre sunt efficacie non minoris quam turbit
aut agaricus malus/aut scamonea de strata corascenti
et turbit niger/aut coloquintida singularis in planta sua.
Tunc sunt a quibus elogiari oportet. Vos alloquor me-
dicos ultramarinos cum risu/Si mare congelaretur/aut
via maris guerris concluderetur/aut naufragio preirent
cum mercibus vestris ultramarinis/quid faceres egrotan-
tibus. Tunc ars sit cum suo auctore inutilis esset/Vach-
de desidia illorum aut verius stulticia/qui ad silvas lig-
na deferunt. quia maiores copiam habemus plantarum et mi-
neralium quam totus habet mundus. Si armoniacum non habe-
mus splenis tumorem non curabimus. Si bdellium ulcera
interiorum manebunt/Si sanguinem draconis non habemus
mumiā sumach et alia nec sanguinem restringemus/
aut fluxum quemcumque/nisi muscus et sanguis putridus
esset gazellorum/aut ambragrisia/non habebimus reme-
dia ydonea capiti que exhauriunt sensum germaniam.
Et tamen valent quantum vendi possunt. Reuera ex eis de-
literis fit comedia et tragedia/Cur inopes opprimis in-
utilibus expensis/et in cunctis ferme receptis ordinas hec
aut filia/et fragmenta preciosorum lapidum in omni medicina
cordis applicas/que nostro iam seculo adeo viciata sunt
ut etiam ingeniosos decipiant. Nam vitrum tinctum licet faci-
liter fraus lima et pondere deprehendat. In cristallo
autem et subtilioribus artificijs etiam ab expertissimo deprehendi
nequit. Quare Montagnana Illustris in consilio misso
Illustrissimo principi et domino domino duci Ludovico Co-
miti palatino Rhemeni inquit. Solent autem regibus ducibus
et magnis principibus ad hec et filia proposita adiungi minera-
lia. ut Jacietus smaragdus saphirus limatura auri etc.

Que qualiter et quantum sint necessaria non vitupero / nec
talia multe necessitatis esse credo / Lege ibidem.

¶ Sed diceret michi medicus ultramarinus uti sermo
sic exornatus est cibus quo assidue utimur / quo a brutis
distingui mur. Pocula ac cibos a natura patos aromaticis
et ultramarinis nobilitamus / et multa alia facimus
ut oculis potius et vrbauitati quam corpori tetro seruamus
quare ultramarina non sunt oio vilipendenda.
Ad hec et voluptates tuas / que multos perdidit antequam
dimidiarent dies suos / se et heredes exhaurit / et cum diu
uite quotidie splendide epulante nobis minatur interitum.
Hec etiam vera luxurie estimata est gloria / habere quod
posset statim totam perire. Sed quantum conducatur corpori
nostro audi tubam veritatis super quarta pericula memento
illo Ad elbros his qui non facile sursum purgantur Ille
inquit solus cibus est qui omni caret siccitate acredine
ponticitate salsedine et amaritudine / et fortassis non est
vocandus cibus absolute / sed medicinalis cibus maxime.
Solus ergo cibus sine cuiuslibet rei additamentis
naturaliter humectat substantialia membra corporis / requies
vero accidentaliter. Hec ille. Nichil adeo conducere
germanie et saluti reipublice quam interdiceret ultramarina
et ex toto prohibere saltem ad .x. annos illa que
pericio a perdonibus aucta sunt ut est crocus cubebe et alia
aromatica. Quoniam nisi sic statim germania duceat ad
amara littora paupertatis. De quibus dum erroribus sacrarum
litterarum propositum mentionem facere Sed vereor ne
mittam lapidem in acervum mercurij. Erat autem locus
de Electro in Ezechiele / et de Stibio in regum / et de
Borith et Nitro. Tempus autem abundi nobis est / huius
operi satis prata biberunt.

Conclusio opia: et Emulos

fiducialiter hortatur ad pugnam litterarum.

Potelami princeps Illustrissime has lucubrati-
culas modicas in tyrones germanie et in garru-
los quorū verba supsunt/et deest medendi rō. Qui licz
errata castigare ppter impitiā nequeant/suis tñ opini-
onibus cervicosa aniositate nimis credunt Tyriacam
ipam Andromaci singularem medicinā predicabūt/et
de eo laudes innumeras decātabūt. Quāobrem sint ista
vt rerū nature libuit/alijs certa/alijs dubia/alijs pba-
ta/alijs damnāda. In apto patz quot difficultates et
ambages ipa ppositio habeat/quot infiniti errores ex
incuria et negligētia medicorū obmissa sunt/nec ab ali-
quo dephensa. Maledicis etiā vultū vt dici solet p fe-
nestrā ostendi cū ipa sapientia loca publica abhorreat
Neqz cū inscijs et indoctis p Italos admissus suz/qui
doctos piter et indoctos patiuntur. Cui malo frenum
imponere volens Illustrissim⁹ Alfonso Sicilie ⁊ Ihe-
rusalem rex/et post illū Illustrissimus rex Ferdinādus
Medicū nullū in practicā admiserunt/nisi et is denuo
examine cōprobat⁹ p Illustres phisicū Petrū de Sul-
mona/quē ipse noui cum pignoribus et filijs suis medi-
cine inquisitoribus michi amicissimis. Cū et tūc in Chi-
rurgia me Sulmone exercitabā et ea parte Italie que
quondā magna grecia dicebat Sub doctore ⁊ pcepto-
re meo Magistro Burtio de Trince: quē facile vt pace
aliorū dixerim principē medicorū Italie appellauerim
Quare evenit vt praticari volenti inquireret ab eo ha-
bes litterā practice. Restiti etiā multis annis ultramō-
tanis pmoitiōibus/qui insignia trecentis vel adminis-
ducentis sibi cōparant. Ego inquit sepius te tanti nō
emam/gla vana et auribus inflatio magna. Id autē
qd multis ānis recusavi Jure et legitime potui. Velle

em et nolle michi adiacebant. Linguas itaq; machera
acutam cōtineant scoli muscitantē/et me preceptorem
suū aliquñ cognoscant. et si meliores epulas nouerint :
in mediū pferant/et me aliquñ cōiua utatur. Perinde
nec ab eis veniā postulo sed pugna. Preambula sint
hec nostra monumenta futuroū fulminū. Fauo ipis
et posteris meuz decertaturis ut spero/dūmodo apto
marte et nō siccariorū more certauerint/pugna suuz fi
nem dū iacet hostis habz. Nec princeps noster Galie
nus his obtrectatoribus caruit/aut Ipo. sidus splendi
dissimū. Quin diceret Vulgus pitū medicuz ab impito
discernere nequit. Stimulus suz et excitamentū tyronū
germanie in salutē reipublice. Graciā ob id michi oēs:
nō odium habebūt/q; eos illuminō et de tenebris igno
rantie deduco. Adde p̄terea Si deus michi vitaz anue
rit: practicā salutarem cōponam de singlis egritudini
bus a capite vsq; ad plantas ex his nostri orbis: refu
tando om̄ia p̄ciosa et ultramarina: put multis iaz an
nis expimento didici. Qd 7 utilis ille Galienus diligent
ter attemptaui libro de facile acquisibilibus/Que res
quantū germanie nostre conducere posset/neminē me
diocris ingenij virū latere puto.

Principi Illustrissimo

mittit Munera.

Habes princeps Illustrissime lucubratiūculas has
modicas huius instantis morbi/cū nōnullis an
nexis dubijs/Quas queso benigno ac grato anio susci
pito. Nam et illas cuz celeritate aggregaui/tortuoseq;
collegi in codicem. Nō eo ornatu ut volui/sed put me
tpis angustie coegerūt. Siqui aut vel errata vel trūca
ta vel obmissa in his deprehenderint/dent celeritati ve

niam/et erratis ignoscant. Nā et qui habiti sunt mor-
taliū sapientissimi : multa quidē scisse dicuntur : nō oīa
Vale.

Deo uiuo refert gratias.

Gracias Largitori omniū referimus / Cuius auxilio
omnis doctrina recipit perfectionem / Sine quo errores
et tenebre cōcreantur mortalibus Ip̄i honor et gloria
in secula seculorū. Amen. Impressum Magdeburge p
Diligentem ac Ingeniosum virū Jacobū Winter An-
no salutis Millesimoquingentesimo septimo.

